

HANDBOK

Tillämpning av Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna i lagstiftning och beslutsfattande på nationell nivå

Vägledning

På internet finns det en hel del information om Europeiska unionens byrå för grundläggande rättigheter. Den kan laddas ner från FRA:s webbplats fra.europa.eu

Detta dokument utgör inte på något vis en bindande tolkning av den citerade lagstiftningen, utan är avsett att vara ett lättanvänt referensdokument. Det återspeglar inte nödvändigtvis – vare sig helt eller delvis – Europeiska kommissionens ståndpunkt.

***Europe Direct är en tjänst som hjälper dig att få svar
på dina frågor om Europeiska unionen.***

**Gratis telefonnummer (*):
00 800 6 7 8 9 10 11**

(* Varken informationen eller samtalen kostar i regel något (men vissa operatörer, telefonkiosker och hotell kan ta betalt för samtalen).

Omslagsbild: FRA

Mer information om Europeiska unionen finns på internet (<http://europa.eu>).

Luxemburg: Europeiska unionens publikationsbyrå, 2019

Print	ISBN 978-92-9474-740-2	doi:10.2811/773724	TK-04-18-616-SV-C
PDF	ISBN 978-92-9474-741-9	doi:10.2811/162235	TK-04-18-616-SV-N

© Europeiska unionens byrå för grundläggande rättigheter, 2019

Återgivning tillåten med angivande av källan, dock ej i kommersiellt syfte. *Printed by Bietlot in Belgium*

Tillämpning av Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna i lagstiftning och beslutsfattande på nationell nivå

Vägledning

Förord

Europeiska unionen har sedan år 2000 sin egen rättighetsförklaring – EU-stadgan om de grundläggande rättigheterna. Den blev rättsligt bindande 2009 och har samma rättsliga värde som EU-fördragen.

Stadgan är en mycket modern katalog över mänskliga rättigheter. Den innehåller många rättigheter som inte finns i andra etablerade förteckningar av det här slaget och ger ett gediget intryck. De som är bekanta med de viktigaste principerna i EU-rätten kan vanligtvis snabbt redogöra för att stadgan alltid är bindande för EU och endast bindande för medlemsstaterna när de "tillämpar unionsrätten". Men vad betyder detta ofta citerade uttryck från artikel 51 i stadgan?

I praktiken är rättstillämpare ofta osäkra på om stadgan gäller en viss situation eller hur den tillför värde. Till och med i expertkretsar finns det inte alltid en klar uppfattning om vad som omfattas och inte omfattas av stadgan. Ett årtionde efter att stadgan trädde i kraft är det då inte överraskande att en granskning av dess tillämpning i praktiken ger en blandad bild. Rättstillämpare – oavsett om de är domare, tjänstemän, lagstiftare eller beslutsfattare – hänvisar sällan till stadgan. När de gör det tenderar referenserna att vara vaga. En känsla av tveksamhet uppstår.

Som ett resultat har Europeiska unionens råd uppmanat medlemsstaterna att utbyta och kartlägga bästa praxis och utveckla gemensamma verktyg för att öka medvetenheten om stadgan. Rådet har även noterat att Byrån för grundläggande rättigheter skulle kunna hjälpa till att utbilda nationella tjänstemän och begärde särskilt att byrån utarbetar en handbok om stadgan och dess tillämpning på nationell nivå med rättstillämpare och icke-specialister som målgrupper.

Denna handbok syftar till att skapa en bättre förståelse av stadgan och i vilka fall den är tillämplig i lagstiftning och beslutsfattande. Att utföra en detaljerad kontroll av huruvida stadgan är tillämplig lönar sig alltid. Även i fall där den inte visar sig vara tillämplig gör en kontroll av stadgan att de mänskliga rättigheternas relevans i samband med juridik och politik lyfts fram. Det är i sig ett framsteg eftersom det hjälper till att höja medvetenheten på området.

Ett preliminärt utkast utarbetades av dr Mirjam de Mol, Maastricht Center for European Law, vägledad av byrån och i samråd med en grupp experter som arbetar i nationella parlament. Detta reviderades av FRA, som även konsulterade sina 28 nationella kontaktpersoner – ett nätverk av experter som arbetar i nationella förvaltningar. Handboken slutfördes efter att hänsyn tagits till kommentarer från vår vetenskapliga kommitté. Jag vill tacka alla som bidrog för deras värdefulla insatser.

Michael O'Flaherty
Direktör

Innehåll

FÖRORD	3
FÖRKORTNINGAR	7
INLEDNING	9
DEL I: ALLMÄN ORIENTERING	15
1 Europeiska unionens system för grundläggande rättigheter	15
Två källor till de grundläggande rättigheterna.....	15
Allmänna principer för EU:s lagstiftning.....	16
EU-stadgan om de grundläggande rättigheterna.....	17
Tillämpningsområde	18
Vad är skälen för artikel 51 i stadgan?	19
Mottagare.....	20
Principer och rättigheter som fastställs i stadgan.....	20
2 Hur relaterar stadgan till nationella och internationella instrument för grundläggande rättigheter?	22
Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna	22
Andra internationella instrument för mänskliga rättigheter	23
Nationella grundläggande rättigheter	25
3 Anledningar till att kontrollera om stadgan gäller	26
Skyldighet att respektera, iaktta och främja stadgan	26
Stadgan medför fler och/eller starkare rättigheter.....	26
Nationella domstolar kan tillämpa stadgan.....	31
Europeiska unionens domstol kan tolka stadgan	35
Kränkning av rättigheter i stadgan kan leda till ett överträdelseförfarande.....	37
4 Hur man kontrollerar om stadgan gäller	39
Var bör du börja din bedömning?	39
Vad är det nödvändiga kravet för att tillämpa stadgan?.....	39
Förekomsten av en koppling till EU-lagstiftningen som ett minimikrav.....	41

5	I vilka situationer gäller stadgan?.....	42
	När medlemsstaterna agerar som ombud för Europeiska unionen.....	42
	När medlemsstaterna måste förlita sig på godkännande enligt EU-lagstiftningen.....	44
6	Hur man tillämpar stadgan.....	46
	Vilka är de relevanta verktygen för tolkning?.....	46
	Under vilka omständigheter kan utövandet av rättigheter begränsas?.....	47
7	Checklista för att kontrollera stadgans tillämplighet.....	49
	Välj väg utifrån din utgångspunkt.....	49
DEL II: PRAKTISKA VERKTYG.....		49
	Väg A: Orsaken till den nationella lagstiftningsåtgärden är en EU-rättsakt.....	50
	Väg B: Andra lagförslag än sådana som införlivar unionsrättsakter.....	61
8	Kontroll av efterlevnaden av stadgan.....	70
	Steg I: Fastställande av begränsningar av grundläggande rättigheter.....	71
	Steg II: Bedömning av begränsningarnas tillåtlighet.....	73
	Steg III: Bedömning av om en begränsning kan motiveras.....	77
BILAGA: ÖVERSIKT ÖVER RÄTTIGHETERNA I STADGAN.....		84
REGISTER.....		97

Förkortningar

CAT	Konventionen mot tortyr och annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning
CEDAW	Konventionen om avskaffande av all slags diskriminering av kvinnor
CRC	Konventionen om barnets rättigheter
CRPD	Konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning
ECPT	Europeiska konventionen till förhindrande av tortyr och omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning
ESC	Europeiska sociala stadgan
ESC 96	Europeiska sociala stadgan (reviderad 1996)
EU	Europeiska unionen
EU-domstolen	Europeiska unionens domstol
Europadomstolen	Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna
Europakonventionen	Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna
Europarådets konvention om bekämpande av människohandel	Europarådets konvention om bekämpande av människohandel
FEU	Fördraget om Europeiska unionen
FEUF	Fördraget om Europeiska unionens funktionssätt
FN	Förenta nationerna
FRA	Europeiska unionens byrå för grundläggande rättigheter

ICCPR	Internationella konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter
ICERD	Internationella konventionen om avskaffande av alla former av rasdiskriminering
ICESCR	Internationella konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter
ILO	Internationella arbetsorganisationen
OPCAT	Fakultativa protokollet till FN-konventionen mot tortyr och annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning
OPCRC – SC	Fakultativt protokoll till konventionen om försäljning av barn, barnprostitution och barnpornografi
OPICCPR – DP	Andra fakultativa protokollet till den internationella konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter syftande till dödsstraffets avskaffande
P	Protokoll (till Europakonventionen)
Stadgan	Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna
UDHR	Allmänna förklaringen om de mänskliga rättigheterna
UN GA	FN:s generalförsamling

Inledning

Denna handbok ger vägledning om hur EU-stadgan om de grundläggande rättigheterna (nedan kallad *stadgan*) används på nationell nivå. Enligt artikel 51 i stadgan, och till skillnad från internationella och nationella instrument för mänskliga rättigheter, är tillämpningsområdet för stadgan begränsat till sådana områden som faller inom ramen för EU:s lagstiftning. Den är inte avsedd att utvidga tillämpningsområdet för unionslagstiftningen. Som det framgår av EU-domstolens rättspraxis är stadgan emellertid ett mycket relevant instrument för rättstillämpare, inklusive alla som arbetar med lagstiftning och politiskt beslutsfattande.

Den här handboken ger praktisk vägledning om stadgan. Den är inte avsedd att behandla alla detaljer eller att vara fullständig. Den är baserad på rättspraxis från EU-domstolen, men den kan inte ersätta en bedömning från fall till fall och juridisk tjänster kan ändå behöva anlitas vid behov.

Stadgans "defensiva" natur

Stadgan är formulerad på ett "kompetensneutralt" språk, men den gäller bara för områden där EU har behörighet. Dessutom understryker olika bestämmelser i EU:s primärlagstiftning att stadgan inte är tänkt att ändra befogenheterna på medlemsstaternas bekostnad:

"För att utesluta att unionens behörighet utvidgas i förhållande till medlemsstaterna, föreskrivs det i synnerhet i artikel 51 i stadgan om de grundläggande rättigheterna att

- *tillämpningen av stadgan om de grundläggande rättigheterna inte ska inskränka subsidiaritetsprincipen (artikel 51.1 första meningen),*

- *medlemsstaterna endast är bundna av stadgan om de grundläggande rättigheterna när de tillämpar unionsrätten (artikel 51.1 första meningen),*
- *beaktandet och tillämpningen av stadgan om de grundläggande rättigheterna ska äga rum under iakttagande av gränserna för unionens befogenheter enligt fördragen (artikel 51.1 andra meningen)*¹.

Stadgan om grundläggande rättigheter, artikel 51 – Tillämpningsområde

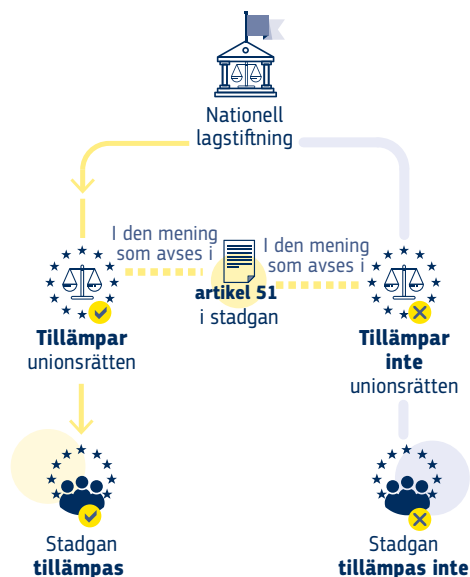
1. Bestämmelserna i stadgan riktar sig, med beaktande av subsidiaritetsprincipen, till unionens institutioner och organ, samt till de nationella myndigheterna endast när dessa tillämpar unionsrätten. Institutionerna, organen, byråerna och medlemsstaterna ska därför respektera rättigheterna, iakttta principerna och främja tillämpningen av dem i enlighet med sina respektive befogenheter och under iakttagande av gränserna för unionens befogenheter enligt fördragen.
2. Stadgan innebär inte någon utvidgning av tillämpningsområdet för unionsrätten utanför unionens befogenheter, medför vare sig någon ny befogenhet eller någon ny uppgift för unionen och ändrar heller inte de befogenheter och uppgifter som fastställs i fördragen.

Vem är den här handboken till för?

Handboken är främst utformad för personer som arbetar med lagstiftningsprocesser och politiska processer på nationell nivå. Dessa processer är viktiga för att respektera och främja de grundläggande rättigheterna i Europeiska unionen. Den primära målgruppen är således alla personer som är involverade i nationella lagstiftande och administrativa myndigheter, såsom regeringar, parlament samt regionala och lokala myndigheter. Denna handbok är även relevant för personer som arbetar vid domstolar och institutioner för mänskliga rättigheter i EU:s medlemsstater.

1 Förslag till avgörande av generaladvokaten Trstenjak av den 22 september 2011, punkt 72 i EU-domstolen, C-411/10, N. S (C-411/10) mot Secretary of State for the Home Department och M. E. m.fl. (C-493/10) mot Refugee Applications Commissioner och Minister for Justice, Equality and Law Reform [tribunalen], förenade målen C-411/10 och 493/10, 21 december 2011.

Figur 1: Stadgans tillämpningsområde (som är begränsat jämfört med Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna)

Källa: FRA, 2018

Vilken är din roll när det gäller att göra stadgans garantier till verklighet?

Mänskliga rättigheter gäller främst på nationell och lokal nivå. Det är här som rättigheterna utgör en verklig skillnad. EU-lagstiftningen genomförs vanligtvis på nationell nivå. Skyldigheterna enligt EU:s stadga om de grundläggande rättigheterna är alltså särskilt relevanta för nationella beslutsfattare. EU-lagstiftningen ger vanligtvis den nationella lagstiftaren utrymme för skönmässig bedömning vid införlivandet och genomförandet av EU-lagstiftningen, och detta handlingsutrymme måste användas på ett sätt som är förenligt med stadgan. Denna skyldighet medför ett betydande ansvar för nationella beslutsfattare och lagstiftare.

Rättstillämpare som arbetar för nationella parlament och/eller förvaltningar spelar enligt EU:s stadga om de grundläggande rättigheterna en nyckelroll när de tar fram lagstiftning och/eller politik eftersom att de måste utföra tre väsentliga uppgifter. De måste fastställa

- huruvida stadgan tillämpas i ett givet (lagstiftnings-) förslag,
- vad stadgan innebär för den nationella lagstiftaren/den nationella förvaltningen när det gäller negativa och positiva skyldigheter för att undvika brott mot stadgan,
- huruvida det finns potential i ett specifikt fall av lagstiftning och/eller beslutsfattande inte bara när det gäller att respektera stadgan utan även att proaktivt främja den enligt artikel 51 i stadgan.

Nationella aktörer som "nyckelombud för stadgan"

EU erkänner att de nationella aktörerna har mycket stor betydelse för genomförandet av stadgan. Europaparlamentet har till exempel understrukt " [N]ationella myndigheter, som rättsväsendet och brottsbekämpande myndigheter och förvaltningar, är mycket viktiga för att ge konkret verkan åt de rättigheter och friheter som fastställs i stadgan" *.

Europeiska unionens råd betonar vikten av att tillämpa stadgan som en del av en bredare uppsättning av tillämpliga källor för grundläggande rättigheter i nationella sammanhang. Rådet understryker "behovet av att fastställa stadgans tillämplighet i enskilda fall", liksom "behovet av att nationella myndigheter särskilt uppmärksammar de bestämmelser i stadgan vilkas innebörd och räckvidd inte fastställs av motsvarande bestämmelser i Europakonventionen för att stadgan ska kunna tillämpas på ett effektivt sätt" **.

Rådet välkomnar även de initiativ som syftar till att öka medvetenheten och förbättra den praktiska tillämpningen av stadgan bland beslutsfattare [och] rättstillämpare ***. Den här handboken är ett sådant initiativ. Det bidrar förhoppningsvis till att hantera en av de "viktigaste utmaningarna" som står i vägen för att "göra stadgan levande", dvs. klargöra dess tillämpningsområde ****.

Källor: *Europaparlamentet (2015), resolution om situationen för de grundläggande rättigheterna i Europeiska unionen (2013-2014) 2014/2254(INI), Strasbourg den 8 september 2015, punkt 20

**Europeiska unionens råd (2016), rådets slutsatser om tillämpningen av stadgan om de grundläggande rättigheterna under 2015, bilaga till rådets dokument 10005/16 av den 9 juni 2016, punkt 6

***Europeiska unionens råd (2017), rådets slutsatser om tillämpningen av stadgan om de grundläggande rättigheterna under 2016, bilaga till rådets dokument 11546/17 av den 28 juli 2017, punkt 5

**** FRA (2012), Bringing the Charter to life – opportunities and challenges of putting the EU Charter of Fundamental Rights into practice; se även FRA (2018), Challenges and opportunities for the implementation of the Charter of Fundamental Rights, yttrande från Europeiska unionens byrå för grundläggande rättigheter, Wien, april 2018

Hur kan handboken användas?

- Handboken innehåller två typer av text. Huvudtexten i normal svart text är avsedd att ge en snabb översikt för att öka läsarens förståelse. Exempel och ytterligare detaljer tillhandahålls i grå text.
- Handboken består av två delar och en bilaga.
- I del I finns en "Allmän orientering" som ger en introduktion till stadgan för alla målgrupper, med fokus på
  - EU:s struktur för skyddet av de grundläggande rättigheterna (kapitel 1),
  - stadgans relation till andra instrument för grundläggande rättigheter (kapitel 2),
  - skäl för att tillämpa stadgan (kapitel 3),
  - tillämpningsområdet för stadgan (kapitel 4),
  - situationer där stadgan gäller (kapitel 5),
  - tolkning och begränsningar av rättigheterna som fastställs i stadgan (kapitel 6).
- För läsare som ännu inte har så god kännedom om EU-lagstiftningen kan det vara bra att läsa kapitel 1–4, medan mer insatta användare kan hoppa till kapitel 5 och 6 och de praktiska verktygen.
- Del II tillhandahåller "Praktiska verktyg" och innehåller två checklistor som är avsedda för personer som arbetar med lagstiftningsprocesser och politiska processer på nationell nivå:
  - En checklista för att bedöma stadgans tillämplighet med avseende på nationell lagstiftning och beslutsfattande (kapitel 7) – denna checklista fokuserar främst på lagstiftningsprocesser och politiska processer på nationell nivå. Den behandlar tillämpningen av stadgan genom att ta upp olika situationer för att ge mer praktisk vägledning.
  - En checklista för att få en första förståelse av huruvida (ett utkast till) nationell lag är i linje med stadgan (kapitel 8).
- Bilagan ger en snabb sammanfattning av rättigheterna som fastställs i stadgan och hur de förhåller sig till olika andra kataloger över mänskliga rättigheter och visar därmed mervärdet som stadgan tillför.

Terminologi som används i denna handbok

- I handboken hänvisas ofta till nationella "lagstiftningsförslag" eller till "lagstiftning", men den gäller lika för alla typer av nationella åtgärder.

- I den här handboken hänvisas det oftast bara till stadgan, men den gäller lika mycket för EU:s grundläggande rättigheter som allmänna principer för EU-rätten (se [kapitel 1](#)).
- Vid hänvisningar till bestämmelserna i stadgan skiljer handboken inte nödvändigtvis mellan rättigheterna och principerna som fastställs i stadgan. Observera att även om båda typerna av bestämmelser i stadgan är bindande, skiljer sig deras rättsverkningar åt (läs mer i artikel 51.5 i stadgan och kapitel 1, avsnitt om [principerna och rättigheterna](#) som fastställs i stadgan i denna handbok).

Observera att uttrycket "allmänna principer för unionsrätten" används i denna handbok för att hänvisa till de oskrivna allmänna principer som utarbetats av domstolar och ingår i rättsstaten, och som kan åberopas vid domstolar som skäl för rättslig granskning. Denna juridiska källa inkluderar andra principer än grundläggande rättigheter, såsom principen om rättssäkerhet, principen om berättigade förväntningar och proportionalitetsprincipen. Uttrycket "allmänna principer för unionsrätten" som används i denna handbok avser inte institutionella principer som subsidiaritetsprincipen eller principen om institutionell balans.

Del I: Allmän orientering

1 Europeiska unionens system för grundläggande rättigheter

Två källor till de grundläggande rättigheterna

- Det finns två huvudkällor till grundläggande rättigheter i EU:s lagstiftning: i) de (oskrivna) allmänna rättsprinciperna och ii) stadgan². Både de allmänna principerna och stadgans bestämmelser utgör EU:s primärlagstiftning och överlappar varandra. Båda gäller endast inom EU:s lagstiftning och har därför samma tillämpningsområde³.
- EU:s grundläggande rättigheter finns även i fördragsbestämmelser⁴ och i EU:s sekundärlagstiftning⁵. Denna handbok fokuserar endast på grundläggande rättigheter som allmänna principer för EU-rätten och enligt stadgan.

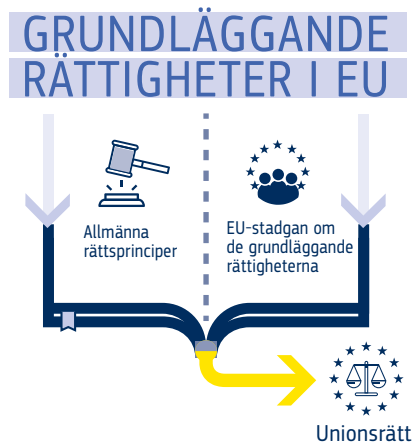
2 Europeiska gemenskaperna (2012), konsoliderad version av fördraget om Europeiska unionen (FEU), EUT C 326, 26.10.2012, artikel 6.

3 Förklaringarna till artikel 51.1 i stadgan ("Tillämpningsområde") klargör att denna bestämmelse är en kodifiering av EU-domstolens rättspraxis för tillämpningsområdet för allmänna principer. För närvarande använder EU-domstolen artikel 51.1 i stadgan analogt för allmänna rättsprinciper. Se till exempel EU-domstolen, C-406/15, *Petya Milkova mot Izpālnitelen direktor na Agēnšiatā za privatizātsia i sledprivatizātsionē control*, 9 mars 2017, punkterna 50 och 54.

4 Se till exempel Europeiska gemenskaperna (2012), konsoliderad version av fördraget om Europeiska unionen (FEU), EUT C 326, 26.10.2012, artikel 157.

5 Se till exempel rådets direktiv 2000/78/EG av den 27 november 2000 om inrättande av en allmän ram för likabehandling, EUT L 303, 2.12.2000, s. 16–22.

Figur 2: Två källor till de grundläggande rättigheterna

Källa: FRA, 2018

Allmänna principer för EU:s lagstiftning

- Detta utgörs av en rad oskrivna principer som fastställts av EU-domstolen.
- Dessa har funnits sedan slutet av 1960-talet⁶ och kan, precis som andra källor till EU:s primärlagstiftning, användas för att bestämma giltigheten av en sekundär-rättslig rättsakt eller tillämpligheten av en nationell bestämmelse⁷.
- Den relevanta fördragsbestämmelsen är artikel 63 i fördraget om Europeiska unionen (FEU).

6 EU-domstolen, mål 29/69, *Erich Stauder mot Ulm – Sozialamt*, 12 november 1969; EU-domstolen, mål 11/70, *Internationale Handelsgesellschaft mbH mot Einfuhr- und Vorratsstelle für Getreide und Futtermittel*, 17 december 1970; EU-domstolen, mål 4/73, *J. Nold, Kohlen- und Baustoffgroßhandlung mot Europeiska gemenskapernas kommission*, 14 maj 1974.

7 Förslag till avgörande av generaladvokat Colomer av den 24 januari 2008, punkt 19 i EU-domstolens förenade mål C-55/07 och C-56/07, *Othmar Michaeler (C-55/07 och C-56/07), Subito GmbH (C-55/07 och C-56/07) och Ruth Volgger (C-56/07) mot Amt für sozialen Arbeitsschutz och Autonome Provinz Bozen*, 24 april 2008.

Fördraget om Europeiska unionen, artikel 6.3

De grundläggande rättigheterna, såsom de garanteras i europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna, och såsom de följer av medlemsstaternas gemensamma konstitutionella traditioner, ska ingå i unionsrätten som allmänna principer.

EU-stadgan om de grundläggande rättigheterna

- Stadgan är ett modernt regelverk med 50 grundläggande rättigheter och principer. De ytterligare fyra artiklarna i stadgan gäller tolkningen och tillämpningen av dessa 50 bestämmelser. För en översikt över alla rättigheter som anges i stadgan, se [bilagan](#).
- Stadgan består av sju kapitel: Värdighet (5 artiklar), friheter (14 artiklar), jämlikhet (7 artiklar), solidaritet (12 artiklar), medborgarnas rättigheter (8 artiklar), rättsskipning (4 artiklar) och allmänna bestämmelser (4 artiklar).
- Den utarbetades av Europeiska konventet, som bestod av parlamentsledamöter (från både nationella parlament och Europaparlamentet) och regeringar och det civila samhället bidrog också med synpunkter⁸.
- Det utropades 2000 och har varit rättsligt bindande sedan Lissabonfördragets ikraftträdande den 1 december 2009⁹.
- Den relevanta fördragsbestämmelsen är artikel 6.1 i EU-fördraget.

Fördraget om Europeiska unionen, artikel 6.1

Unionen ska erkänna de rättigheter, friheter och principer som fastställs i Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna [...] som ska ha samma rättsliga värde som fördragen.

8 Konventet bestod av 15 företrädare för stats- och regeringscheferna för de då 15 EU-medlemsstaterna, 30 företrädare för de nationella parlamenten, 16 företrädare för Europaparlamentet och en företrädare för Europeiska kommissionen.

9 Se EUT C 83, 30.3.2010, s. 389–403.

Tillämpningsområde

Stadgan om de grundläggande rättigheterna, artikel 51 – Tillämpningsområde

1. Bestämmelserna i denna stadga riktar sig [...] till unionens institutioner, organ och byråer samt till medlemsstaterna endast när dessa tillämpar unionsrätten.

- EU:s grundläggande rättigheter gäller endast på nationell nivå när medlemsstaterna "tillämpar unionsrätten". Detta är dock ett ganska brett begrepp. "Det "framgår (...) entydigt av domstolens rättspraxis" att detta krav omfattar medlemsstaterna "endast när de fattar beslut inom tillämpningsområdet för unionsrätten"¹⁰. Kapitel 5 innehåller närmare uppgifter i detta avseende.
- Därför är de grundläggande rättigheterna i EU potentiellt relevanta för ett brett spektrum av ämnesområden, inklusive dem som främst omfattas av nationell lagstiftning¹¹.

Stadgan kan tillämpas på ett brett spektrum av områden. Detta inkluderar till exempel rättshjälp¹², påföljder för tullbrott¹³, karteller¹⁴, rekrytering av lokala poliser¹⁵, blodgivning¹⁶, drift av spelmaskiner¹⁷, stöd för landsbygdsutveckling¹⁸, tv-reklam¹⁹, utlämning av redovisningsdokument²⁰, skyldighet att utfärda fingeravtryck för pass²¹ och pensionsålder²².

10 Förklaringar till artikel 51; se Europeiska unionen (EU) (2007), förklaringarna avseende stadgan om de grundläggande rättigheterna, EUT C 303, 14.12.2007, s. 17-37.

11 Se till exempel EU-domstolen, C-276/12, *Jiří Sabou mot Finanční ředitelství pro hlavní město Prahu* [tribunalen], 22 oktober 2013.

12 EU-domstolen, C-279/09, *DEB Deutsche Energiehandels- und Beratungsgesellschaft mbH mot Bundesrepublik Deutschland*, 22 december 2010.

13 EU-domstolen, C-546/09, *Aurubis Bulgaria AD mot Nachalnik na Mitnitsa Stolichna*, 31 mars 2011.

14 EU-domstolen, C-17/10, *Toshiba Corporation m.fl. mot Úřad pro ochranu hospodářské soutěže* [tribunalen], 14 februari 2012.

15 EU-domstolen, C-416/13, *Mario Vital Pérez mot Ayuntamiento de Oviedo*, 13 november 2014.

16 EU-domstolen, C-528/13, *Geoffrey Léger mot Ministre des Affaires sociales, de la Santé et des Droits des femmes och Etablissement français du sang*, 29 april 2015.

17 EU-domstolen, C-390/12, *Robert Pflieger m.fl.*, 30 april 2014.

18 EU-domstolen, C-401/11, *Blanka Soukupová mot Ministerstvo zemědělství*, 11 april 2013.

19 EU-domstolen, C-234/12, *Sky Italia Srl mot Autorità per le Garanzie nelle Comunicazioni*, 18 juli 2013.

20 EU-domstolen, C-418/11, *Texdata Software GmbH*, 26 september 2013.

21 EU-domstolen, C-291/12, *Michael Schwarz mot Stadt Bochum*, 17 oktober 2013.

22 EU-domstolen, C-401/11, *Blanka Soukupová mot Ministerstvo zemědělství*, 11 april 2013.

- EU-domstolens användning av stadgan tyder på att argument baserade på stadgan oftare framförs på vissa politiska områden än andra²³.

Vid EU-domstolen används stadgan ofta inom följande områden: socialpolitik (t.ex. anställnings- och arbetsvillkor, insolvens, överföring av företag, föräldraledighet); asyl och migration, konsumentskydd, rättsligt samarbete i civilrättsliga frågor (t.ex. jurisdiktion och erkännande och verkställighet av domar i äktenskapsmål och frågor om föräldraansvar), beskattning (mervärdesskatt), immaterialrätt, jordbruk, miljö, dataskydd samt straffrättsligt samarbete (europeisk arresteringsorder).

Eftersom det inte finns ett fullständigt urval av nationella domstolsbeslut på nationell nivå som hänvisar till stadgan, har byrån under de senaste åren analyserat upp till tre relevanta domstolsbeslut där stadgan användes för varje medlemsstat för varje år. De flesta av dessa beslut identifierades inom områdena gränskontroller, asyl och migration och straffrättsligt samarbete, men även inom områdena anställning, icke-diskriminering och dataskydd²⁴.

Vad är skälen för artikel 51 i stadgan?

- Utgångspunkten för EU:s struktur för skyddet av de grundläggande rättigheterna är unionens skyldighet att respektera de grundläggande rättigheterna enligt artikel 6 i FEU.
- Eftersom genomförandet och tillämpningen av unionslagstiftningen i hög grad sker på nationell nivå, sträcker sig unionens skyldighet nödvändigtvis till akter som antagits av nationella myndigheter, när sådana akter kan antas bidra till genomförandet av unionslagstiftningen. Om detta inte var fallet skulle stadgan inte tillämpas i många situationer som omfattas av EU-lagstiftningen, och det skulle därför finnas en lucka i skyddet av de grundläggande rättigheterna i EU-rätten.
- Medlemsstaternas skyldighet att respektera stadgan är därför en nödvändig följd av EU:s grundläggande rättigheter. Den kompletterar de skyldigheter i fråga om mänskliga rättigheter som medlemsstaterna har enligt sina egna författningar och enligt internationella fördrag om mänskliga rättigheter.

”De grundläggande rättigheter som garanteras i stadgan måste [...] iaktas när nationell lagstiftning omfattas av unionsrättens tillämpningsområde, och något fall som sålunda omfattas av unionsrätten, utan att de grundläggande rättigheterna äger tillämplighet, är följaktligen inte möjligt. Är unionsrätten tillämplig innebär

²³ Under perioden från den 1 januari 2014 till den 1 september 2017.

²⁴ Se kapitlet om bruk av stadgan i byråns rapporter om de grundläggande rättigheterna från de senaste fem åren.

detta att de grundläggande rättigheter som garanteras i stadgan är tillämpliga.” EU-domstolen, C-617/10, Åklagaren mot Hans Åkerberg Fransson [tribunalen], 26 februari 2013, punkt 21

”Hänsyn bör även tas till målet med skyddet av de grundläggande rättigheterna inom unionsrätten, vilket är att se till att dessa rättigheter inte åsidosätts inom unionens verksamhetsområden, oavsett om det sker i samband med unionens åtgärder eller med medlemsstaternas tillämpning av unionsrätten.” EU-domstolen, C-206/13, Cruciano Siragusa mot Regione Sicilia – Soprintendenza Beni Culturali e Ambientali di Palermo, 6 mars 2014, punkt 31

Mottagare

- När stadgan tillämpas kan individer lita på dess bestämmelser. Beroende på rättigheterna och omständigheterna i fråga gäller detta även för privata juridiska personer, till exempel företag och andra sådana juridiska enheter²⁵.
- De kan lita på stadgan i sina förbindelser med EU och/eller medlemsstaterna. För den begränsade tillämpningen av stadgan mellan individer (“horisontell effekt”), se nedan.
- Även offentliga enheter tycks kunna lita på stadgan under visa omständigheter²⁶.

Principer och rättigheter som fastställs i stadgan

- I stadgan görs i artikel 52.5 en åtskillnad mellan “rättigheter” och “principer”. Det här är två typer av bestämmelser inom stadgan (detta ska inte förväxlas med skillnaden mellan de två källorna till EU:s grundläggande rättigheter, nämligen stadgan och de allmänna principerna i EU-rätten).
- Båda dessa typer av stadgebestämmelser är bindande. Rättigheterna som fastställs i stadgan måste emellertid “respekteras” medan stadgans principer ska “iakttas”²⁷. Medan rättigheterna kan åberopas av individer direkt vid nationella domstolar är detta inte fallet med principerna.

25 Se till exempel EU-domstolen, C-279/09, *DEB Deutsche Energiehandels- und Beratungsgesellschaft mbH mot Bundesrepublik Deutschland*, 22 december 2010, punkt 52.

26 EU-domstolen, C-610/10, *Europeiska kommissionen mot Konungariket Spanien*, 11 december 2012, punkterna 48–52; EU-domstolen, C-176/13 P, *Europeiska unionens råd mot Bank Mellat*, 18 februari 2016, punkterna 49 och 52; EU-domstolen, C-200/13 P, *Bank Saderat Iran*, 21 april 2016, punkt 47; Förslag till avgörande av generaladvokat Sharpston, 26 februari 2015, punkt 43 i EU-domstolens mål C-176/13 P, *Europeiska unionens råd mot Bank Mellat*, 18 februari 2016, och C-200/13 P, *Europeiska unionens råd mot Bank Saderat Iran*, 21 april 2016.

27 Europeiska unionen (EU) (2012), Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna, EUT C 326, 26.10.2012, artikel 51.1.

- I förklaringarna avseende stadgan (ett tolkningsdokument som ursprungligen utarbetats under tillsyn av presidiet för Europeiska konventet, som utarbetade stadgan)²⁸ betecknas uttryckligen vissa bestämmelser som principerna i stadgan. När det gäller andra bestämmelser i stadgan är det fortfarande oklart om de är rättigheter eller principer enligt artikel 52.2 i stadgan. Ytterligare rättspraxis från EU-domstolen kommer att ge ökad tydlighet i detta avseende. I vilket fall som helst skulle det vara felaktigt att till exempel anta att alla bestämmelser i kapitel IV (Solidaritet) har status som principer.

Exempel: Principerna i stadgan

Vissa bestämmelser identifieras uttryckligen i förklaringarna avseende stadgan som principer i stadgan: Artiklarna 25 (äldres rättigheter), 26 (integrering av personer med funktionshinder) och 37 (miljöskydd). Vissa bestämmelser nämns i förklaringarna som bestämmelser som innehåller "inslag av både rättigheter och principer": Artiklarna 23 (jämsällldhet mellan kvinnor och män), 33 (familjeliv och yrkesliv) och 34 (social trygghet och socialt stöd).

Stadgan om de grundläggande rättigheterna, artikel 52.2

De bestämmelser i denna stadga som innehåller principer får genomföras genom lagstiftningsakter och verkställighetsakter som beslutas av unionens institutioner, organ och byråer och genom medlemsstaternas akter när de vid utövandet av sina respektive befogenheter genomför unionsrätten. De får endast prövas i domstol med avseende på tolkningen av dem och avgöranden om sådana akters laglighet.

- Principerna som inkluderas i stadgan kan införlivas genom unionens lagstiftningsakter och verkställighetsakter och genom medlemsstaternas akter när dessa tillämpar unionsrätten²⁹. Endast vid tolkningen av genomförandeakter, och för att bedöma deras giltighet gentemot kraven i stadgan, får principerna i stadgan prövas i domstol, det vill säga endast under sådana omständigheter kan en princip i stadgan åberopas vid en nationell domstol³⁰. Med andra ord ger principerna i stadgan inte upphov till krav på positiv särbehandling från unionens institutioner eller medlemsstaternas myndigheter, utan kan åberopas endast i kombination med en genomförandeakt som antagits antingen av EU eller av nationella myndigheter³¹.

28 EU (2007), Förklaringar avseende stadgan om de grundläggande rättigheterna, EUT C 303, 14.12.2007, s. 17–37.

29 Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna, EUT C 326, 26.10.2012, s. 52.5.
30 *Ibid.*

31 Förslag till avgörande av generaladvokat Cruz Villalón av den 18 juli 2013, punkterna 49 och 50 i EU-domstolens mål C-176/12, *Association de médiation sociale mot Union locale des syndicats CGT m.fl.*, 15 januari 2014.

2 Hur relaterar stadgan till nationella och internationella instrument för grundläggande rättigheter?

Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna

Stadgan om de grundläggande rättigheterna, artikel 52.3

I den mån som denna stadga omfattar rättigheter som har en motsvarighet i europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna, ska dessa rättigheter i stadgan ha samma innebörd och tillämpningsområde som deras motsvarigheter i konventionen. Denna bestämmelse hindrar inte unionsrätten från att tillförsäkra ett mer långtgående skydd.

- Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna fastställer den minsta skyddsgränsen. Unionslagstiftningen kan tillhandahålla ett mer omfattande skydd.
- Så länge som unionen inte anslutit sig till konventionen utgör den emellertid inte ett rättsligt instrument som formellt har införlivats med unionsrätten³².
- Enligt artikel 6.2 i FEU ska unionen ansluta sig till den europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna. I sitt yttrande 2/13 drog emellertid EU-domstolen slutsatsen att anslutningen enligt det föreslagna anslutningsavtalet inte skulle vara i linje med EU:s primärlagstiftning. Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna som sådan är alltså inte en källa till EU-lagstiftning, och EU-lagstiftningen tolkas autonomt av EU-domstolen.
- Grundläggande rättigheter som erkänts i Europakonventionen utgör emellertid allmänna principer för EU:s lagstiftning och spelar därför en avgörande roll i EU:s rättssystem³³.

32 EU-domstolen, förenade målen C-203/15 och C-698/15, *Tele2 Sverige AB mot Post- och telestyrelsen och Secretary of State for the Home Department mot Tom Watson m.fl.* [tribunalen], 21 december 2016, punkt 127; EU-domstolen, C-601/15PPU, *JN mot Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie* [tribunalen], 15 februari 2016, punkt 45; EU-domstolen, C-501/11 P, *Schindler Holding Ltd m.fl. mot Europeiska kommissionen*, 18 juli 2013, punkt 32; EU-domstolen, C-571/10, *Servet Kamberaj mot Istituto per l'Edilizia Sociale della Provincia autonoma di Bolzano (IPES) m.fl.* [tribunalen], 24 april 2012, punkterna 59–62.

33 Europeiska gemenskaperna (2012), konsoliderad version av fördraget om Europeiska unionen (FEU), EUT C 326, 26.10.2012, artikel 6.3.

- Stadgan och de allmänna principerna i unionsrätten är de primära instrumenten för grundläggande rättigheter vid bedömning av EU:s lagstiftning och nationella åtgärder inom tillämpningsområdet för EU-lagstiftningen³⁴.
- Stadgan innehåller rättigheter som motsvarar de rättigheter som garanteras av Europakonventionen (se [figur 2](#) och [bilagan](#) för en översikt över motsvarande rättigheter). Betydelsen och omfattningen av motsvarande rättigheter för stadgan (liksom i vilken utsträckning dessa kan begränsas) ska vara samma som de som fastställs i Europakonventionen³⁵.
- Hänvisningen till Europakonventionen gäller såväl konventionen som protokollet. Betydelsen och omfattningen av de garanterade rättigheterna bestäms inte bara av texten till dessa instrument utan också av rättspraxis från Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna och EU-domstolen³⁶.
- Stadgans mervärde jämfört med Europakonventionen, särskilt när det gäller socioekonomiska rättigheter, illustreras i [figur 3](#). Observera dock att den faktiska räckvidden för Europakonventionen överskrider ordalydelsen i Europakonventionens text eftersom konventionen är ett "levande instrument" och dess bestämmelser tolkats i rättspraxis av Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna.

Andra internationella instrument för mänskliga rättigheter

Stadgan om de grundläggande rättigheterna, artikel 53 – Skyddsnivå

Ingen bestämmelse i denna stadga får tolkas som att den inskränker eller inkräktar på de mänskliga rättigheter och grundläggande friheter som inom respektive tillämpningsområde erkänns i unionsrätten, internationell rätt och de internationella konventioner i vilka unionen eller samtliga medlemsstater är parter, särskilt europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna, samt i medlemsstaternas författningar.

- Andra instrument för internationella rättigheter kan även fungera som minimistandarder och är i alla händelser tolkningskällor. Den skyddsnivå som tillhandahålls av andra instrument för mänskliga rättigheter i vilka "unionen eller samtliga

34 EU-domstolen, förenade målen C-203/15 och C-698/15, *Tele2 Sverige AB mot Post- och telestyrelsen och Secretary of State for the Home Department v. Tom Watson m.fl.* [tribunalen], 21 december 2016, punkt 128.

35 EU (2012), stadgan om de grundläggande rättigheterna, EUT C 326, 26.10.2012, artikel 52.3.

36 EU (2007), förklaringar avseende stadgan, EUT C 303, 14.12.2007, s. 17–37, s. 33.

medlemsstater är part” bör bibehållas³⁷. EU-domstolen beaktar sådana instrument vid tillämpning av EU:s grundläggande rättigheter.

- Viktiga internationella konventioner inkluderar såväl den internationella konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter (ICCPR)³⁸, den internationella konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter (ICESCR)³⁹, konventionen om avskaffande av alla former av diskriminering av kvinnor (CEDAW)⁴⁰, den internationella konventionen om avskaffande av alla former av rasdiskriminering (ICERD)⁴¹, konventionen mot tortyr (UNCAT)⁴² och barnkonventionen (CRC)⁴³, som de fakultativa protokollen till dessa instrument⁴⁴. Konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning (CRPD)⁴⁵ är av särskild betydelse, eftersom EU själv är part i denna FN-konvention.
- Många artiklar i stadgan återspeglar bestämmelser som är förankrade i internationella instrument för mänskliga rättigheter som är relevanta vid tolkning av vissa bestämmelser i stadgan. I artikel 78 i fördraget om Europeiska unionens funktionssätt (FEUF) hänvisas det uttryckligen till Genèvekonventionen (om den gemensamma asylpolitiken, subsidiärt skydd och tillfälligt skydd), liksom till den europeiska sociala stadgan i artikel 151 i FEUF (socialpolitik). Se *bilagan* för en översikt över jämförbara rättigheter. På nivå med europeiska instrument under tecknade EU även Europarådets konvention om förebyggande och bekämpning av våld mot kvinnor och våld i hemmet (Istanbulkonventionen)⁴⁶.

37 EU (2012), stadgan om de grundläggande rättigheterna, artikel 53, EUT C 326, 26.10.2012.

38 FN:s generalförsamling (1966), *den internationella konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter*, 16 december 1966.

39 FN:s generalförsamling (1966), *den internationella konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter*, 16 december 1966.

40 FN:s generalförsamling (1979), *FN-konventionen om avskaffande av all slags diskriminering av kvinnor*, 18 december 1979.

41 FN:s generalförsamling (1965), *den internationella konventionen om avskaffande av alla former av rasdiskriminering*, 21 december 1965.

42 FN:s generalförsamling (1984), *konventionen mot tortyr och annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning*, 10 december 1984.

43 FN:s generalförsamling (1989), *konventionen om barnets rättigheter*, 20 november 1989; se även EU-domstolen, C-540/03, *Europaparlamentet mot Europeiska unionens råd* [tribunalen], 27 juni 2006, punkt 37.

44 För en översikt över alla FN:s instrument för mänskliga rättigheter och fakultativa protokoll, se *webbplatsen* för FN:s gemensamma människorättskontor; för en översikt över ratificeringsläget bland EU-medlemsstaterna, se FRA:s verktyg för datasökning på nätet (*EU:s medlemsstater och internationella skyldigheter – Förenta nationerna*).

45 FN:s generalförsamling (2006), *konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning*, 13 december 2006.

46 Europarådet (2011), *Europarådets konvention om förebyggande och bekämpning av våld mot kvinnor och våld i hemmet*, CETS nr 210, Istanbul, 11 maj 2011. För en översikt över ratificeringsläget bland EU:s medlemsstater, se FRA:s verktyg för datasökning på nätet (*EU:s medlemsstater och internationella skyldigheter – Europarådet*).

Nationella grundläggande rättigheter

Stadgan om de grundläggande rättigheterna, artikel 52.4

I den mån som grundläggande rättigheter enligt medlemsstaternas gemensamma konstitutionella traditioner erkänns i denna stadga, ska rättigheterna tolkas i samstämmighet med dessa traditioner.

- Nationella myndigheter och domstolar kan fortfarande tillämpa nationella standarder för skydd av grundläggande rättigheter. Skyddsnivån för stadgan gäller alltid som en minimistandard för nationella åtgärder för tillämpning av EU-lagstiftningen⁴⁷. Därför förblir nationella myndigheter och domstolar fria att tillämpa högre nationella standarder för skydd av grundläggande rättigheter, när en EU-rättsakt kräver nationella tillämpningsåtgärder.
- Enligt EU-domstolens rättspraxis gäller detta dock endast under förutsättningen att "den skyddsnivå som föreskrivs i stadgan, såsom den tolkas av domstolen, och unionsrättens företrädare, enhetlighet och verkan inte därigenom äventyras"⁴⁸. EU-domstolen drar denna slutsats utifrån principen om unionsrättens företrädare, enligt vilken bestämmelser i nationell lagstiftning inte kan påverka unionsrättens verkan i den staten, även om de nationella bestämmelserna har grundlagsstatus.
- Nationella grundläggande rättigheter kan även hjälpa till att tolka rättigheterna i stadgan: så länge stadgan erkänner grundläggande rättigheter som härrör från de konstitutionella traditioner som är gemensamma för medlemsstaterna, ska dessa rättigheter tolkas i harmoni med dessa traditioner⁴⁹.

47 EU (2012), stadgan om de grundläggande rättigheterna, EUT C 326, 26.10.2012, artikel 53.

48 EU-domstolen, C-399/11, *Stefano Melloni mot Ministerio Fiscal* [tribunalen], 26 februari 2013, punkt 60.

49 EU (2012), stadgan om de grundläggande rättigheterna, EUT C 326, 26.10.2012, artikel 52.4.

3 Anledningar till att kontrollera om stadgan gäller

Skyldighet att respektera, iaktta och främja stadgan

- Enligt artikel 51.1 i stadgan har medlemsstaterna en skyldighet att respektera rättigheterna, iaktta principerna och främja tillämpningen av stadgan.
- Därför måste medlemsstaterna vid genomförandet av EU-lagstiftningen respektera stadgan och främja dess tillämpning. Denna skyldighet vilar på alla organ i medlemsstaterna, inklusive nationella lagstiftare, förvaltningar, domare osv.
- Att använda stadgan i lagstiftningsprocessen är inte bara ett sätt att säkerställa att nationell lagstiftning stämmer överens med stadgan; det bidrar även till att främja stadgan. För ytterligare förklaring, se [kapitel 4](#).

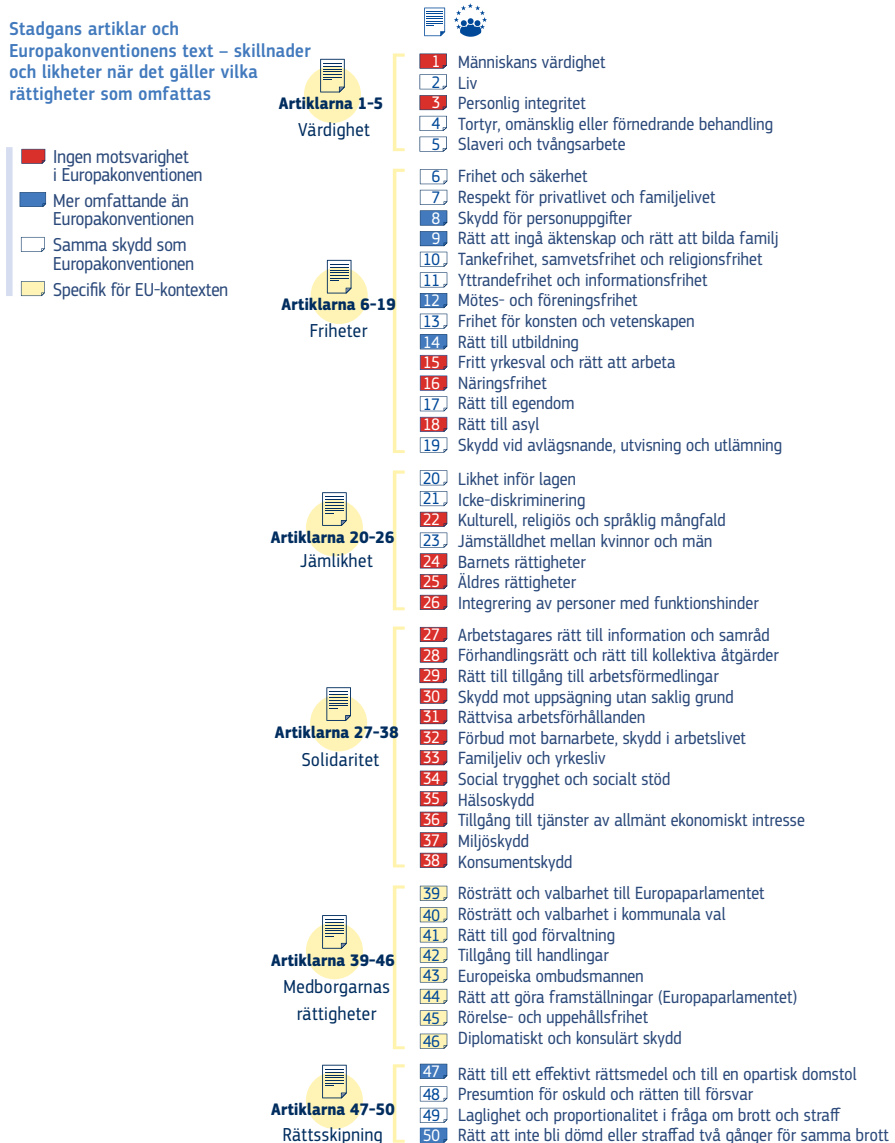
Stadgan medför fler och/eller starkare rättigheter

- Stadgan tillför mervärde jämfört med andra instrument. Detta sker genom att den synliggör rättigheterna genom att lägga till vissa rättigheter till befintliga kataloger och genom att dra nytta av styrkan i EU-lagstiftningen.
- Många av de ytterligare rättigheterna som anges i stadgan är redan tillgängliga i Europadomstolens rättspraxis eller i de nationella domstolarnas rättspraxis. Stadgan gör emellertid rättigheter och principer mer synliga, eftersom det är ett modernt, nytt instrument som samlar ett brett spektrum av politiska, civila, ekonomiska och sociala rättigheter och principer som redan erkänns i EU:s rättsordning i ett enda instrument.
- Dessutom inkluderas rättigheter som är EU-specifika, till exempel ett antal rättigheter som enligt EU-fördragen tillkommer unionens medborgare (se [bilagan](#) för en översikt).

Exempel: rättigheter som är tillgängliga i stadgan, men sällan i texterna till nationella författningar eller instrument för mänskliga rättigheter

Arbetstagares rätt till information och samråd inom företaget (artikel 27 i stadgan), skydd mot uppsägning utan saklig grund (artikel 30 i stadgan), förbud mot barnarbete och skydd av ungdomar i arbetslivet (artikel 32 i stadgan), tillgång till tjänster av allmänt ekonomiskt intresse (artikel 36 i stadgan), konsumentskydd (artikel 38 i stadgan).

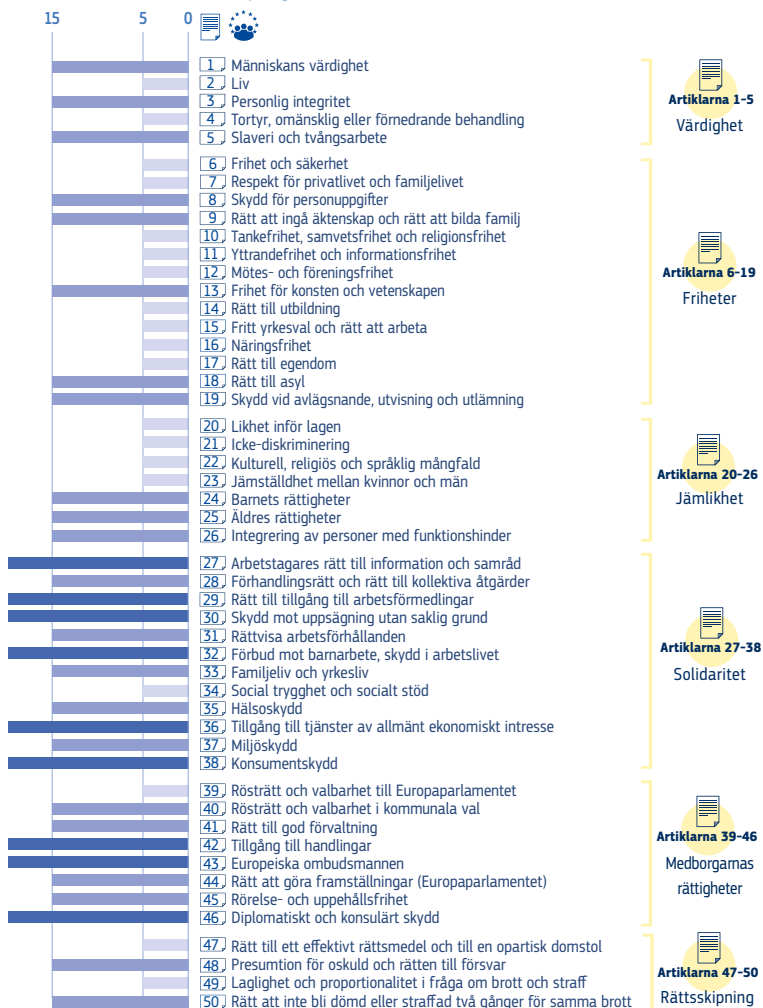
Figur 3: Jämförelse av texterna till stadgan och Europakonventionen

Anm.: Diagrammet ovan grundas på förklaringarna avseende stadgan och en jämförelse av texterna i de två dokumenten i syfte att visa hur stadgan tydliggör rättigheterna (några av rättigheterna som inte uttryckligen finns med i Europakonventionen omfattas av rättspraxis, men är dock mindre uppenbara för en lekman).

Figur 4: Stadgans rättigheter som ofta inte uttryckligen omfattas av nationella författningar

Antal EU-medlemsstater per artikel i stadgan som inte har motsvarande uttryckliga bestämmelser

Anm.: Diagrammet ovan grundas på en jämförelse av stadgans text och medlemsstaternas skrivna författningar, för att visa vilka rättigheter som stadgan med största sannolikhet bidrar till att förtydliga. EU-specifika rättigheter (de av stadgans bestämmelser som i diagram 3 markerats i grått) ansågs vara återspeglade i de nationella författningarna om man kunde identifiera en jämförbar bestämmelse (exempelvis en bestämmelse i författningen om en nationell ombudsman).

Källa: FRA, 2018

- När stadgan innehåller rättigheter som är inspirerade av internationella eller andra europeiska instrument, såsom Europakonventionen, utvidgar den ibland dessa rättigheter.

Exempel: Rättigheter i stadgan som har ett bredare tillämpningsområde än liknande rättigheter i Europakonventionen

- I artikel 6 i Europakonventionen garanteras tillgång till rättslig prövning och rätten till försvar endast vid prövning av civila rättigheter och skyldigheter och av anklagelse för brott. Artikel 47 i stadgan går längre: inom ramen för EU-lagstiftningen garanterar den rätten till ett effektivt rättsmedel och till en opartisk domstol på alla områden, inklusive i administrativa förfaranden som asyl- och migrationsärenden och skatterätt.
- I artikel 20 i stadgan fastställs likhet inför lagen. Dessutom innehåller artikel 21 i stadgan detaljerade, utökade och uttryckliga skäl för icke-diskriminering – inklusive ålder, funktionshinder eller sexuell läggning – som inte finns upptagna i mer traditionella internationella instrument för mänskliga rättigheter från en tidigare generation. (Dessa instrument innehåller vanligtvis en öppen lista över förbjudna grunder för diskriminering, artikel 14 i Europakonventionen är ett exempel på detta). Denna norm för icke-diskriminering kompletteras av specifika bestämmelser som dem som anges i artikel 23 i stadgan, enligt vilka jämställdhet mellan kvinnor och män måste säkerställas på alla områden, inbegripet i fråga om anställning, arbete och lön (notera att artikel 23 innehåller ”inslag av både rättigheter och principer”)⁵⁰. Artikel 24 i stadgan har i huvudsak kodifierat barnens rättigheter som är förankrade i barnkonventionen. Artikel 25 hänvisar till ”äldres rättigheter” och artikel 26 hänvisar till ”integrering av personer med funktionshinder”.
- Artikel 14 i stadgan (rätt till utbildning), som bygger på de gemensamma konstitutionella traditionerna i medlemsstaterna och på artikel 2 i protokollet till Europakonventionen, har ett större tillämpningsområde än motsvarande bestämmelse i Europakonventionen. Den inkluderar även tillgång till yrkesutbildning och fortbildning, principen om kostnadsfri obligatorisk undervisning och friheten att inrätta privata utbildningsanstalter.
- EU-domstolens tolkning av vissa grundläggande rättigheter inom det specifika sammanhanget av EU:s rättsordning kan ibland leda till olika resultat än i andra system, vilket är ett ytterligare skäl för att kontrollera om EU-lagstiftningen är tillämplig på alla människorättsfrågor.

⁵⁰ EU (2007), förklaringar avseende Europeiska unionens stadgar om de grundläggande rättigheterna, EUT C 303, 14.12.2007, s. 17-35, s. 35.

Exempel på skilda resultat

I *Soukupová* var EU-domstolen tvungen att undersöka den tjeckiska lagen om pensionsförsäkring, som fastställer pensionsåldern i samband med att bevilja stöd för förtidspensionering från jordbruksarbete på grundval av en EU-förordning⁵¹. Denna tjeckiska pensionslagstiftning fastställde en pensionsålder som varierade beroende på den sökandes kön och, för kvinnor, på antalet uppfödda barn. EU-domstolen fastställde att det inom ramen för EU:s stöd för förtidspensionering var oförenligt med unionens allmänna princip om icke-diskriminering att den "normala pensionsåldern" bestämdes på olika sätt beroende på sökandens kön och, i fråga om kvinnliga sökande, på antalet barn som uppfötts av den sökande.

I ett tidigare fall hade Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna beslutat att den tjeckiska ålderspensionslagen var förenlig med artikel 14 i kombination med rätten till egendom i artikel 1, protokoll nr 1, i Europakonventionen⁵². *Soukupová* visar att det är möjligt för en nationell lag att vara förenlig med garantin för icke-diskriminering för att åtnjuta rättigheterna i Europakonventionen (artikel 14 i kombination med artikel 1, protokoll nr 1, i Europakonventionen) och ändå anses vara oförenlig med principerna om jämlikhet och icke-diskriminering som garanteras i EU:s rättsordning i en specifik kontext.

- I artikel 52.3, jämförd med förklaringarna avseende stadgan, fastställs att Europakonventionens protokoll (inklusive sådana som ännu inte har ratificerats av en viss medlemsstat) kan utgöra ett tolkningsstöd⁵³.

Nationella domstolar kan tillämpa stadgan

- Effekten av stadgan inom nationell lagstiftning beror inte på medlemsstaternas konstitutionella rätt (t.ex. hur den hänför sig till internationell rätt, på spektrumet mellan monism och dualism) utan följer av EU-lagstiftningen och är därför baserad på principerna om direkt effekt och gemenskapsrättens företräde.

51 EU-domstolen, C-401/11, *Blanka Soukupová mot Ministerstvo zemědělství*, 11 april 2013.

52 Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna (Europadomstolen), *Andrie mot Republiken Tjeckien*, nr 6268/08, 20 juni 2011.

53 Enligt artikel 52.3 i stadgan ska "[i] den mån som denna stadga omfattar rättigheter som motsvarar sådana som garanteras av europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (...) de ha samma innebörd och räckvidd som i konventionen." I förklaringarna avseende artikel 52 konstateras i detta avseende att "hänvisningen till Europakonventionen gäller såväl konventionen som protokollen".

- Nationella domstolar är skyldiga att tolka nationella åtgärder i överensstämmelse med stadgan när de faller inom ramen för EU-lagstiftningen (såsom tolkas av EU-domstolen)⁵⁴.
- Nationella åtgärder kan ses över mot bakgrund av stadgan när de faller inom EU:s lagstiftning. När stadgans bestämmelser är tillräckligt exakta och ovillkorliga kan de ha en direkt effekt⁵⁵. Detta innebär att nationella normer som strider mot stadgan inte anses tillämpliga.
- Den direkta effekten ger individer möjlighet att åberopa stadgan i förfaranden vid nationella domstolar. Dessutom kan den direkta effekten av stadgan också leda till skapandet av rättigheter som inte är tillgängliga i nationell lagstiftning.

Exempel: skyldighet att ge suspensiv verkan

Abdida-fallet gällde belgisk asyllagstiftning och är ett exempel på artikel 47 i stadgan (rätt till ett effektivt rättsmedel och till en opartisk domstol) som under specifika omständigheter beviljar rätten till ett rättsmedel med suspensiv verkan⁵⁶. EU-domstolen fastställde att överklagandet av ett beslut om återvändande måste omfatta tillfälligt skydd eftersom verkställandet av återvändandet kunde ha utsatt den berörda tredjelandsmedborgaren för en allvarlig risk för att bli utsatt för dödsstraff, tortyr eller annan omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning.

- Om en diskriminering som strider mot EU-lagstiftningen har fastställts, och när åtgärder som återinför likabehandling inte har antagits, måste en nationell domstol underlåta att tillämpa varje diskriminerande bestämmelse i nationell rätt, utan att behöva begära eller avvakta att lagstiftaren upphäver den, och tillämpa samma regler på den grupp av personer som missgynnats som de som gäller för personerna i den gynnade gruppen⁵⁷.

54 EU-domstolen, C-426/11, *Mark Alemo-Herron m.fl. mot Parkwood Leisure Ltd*, 18 juli 2013, punkterna 30 och 36; EU-domstolen, C-169/14, *Juan Carlos Sánchez Morcillo och María del Carmen Abril García mot Banco Bilbao Vizcaya Argentaria SA*, 17 juli 2014, punkterna 50 och 51.

55 EU-domstolen, C-26/62, *N. V. Algemene Transport- en Expeditie Onderneming van Gend & Loos mot Netherlands Inland Revenue Administration*, 5 februari 1963.

56 EU-domstolen, C-562/13, *Centre public d'action sociale d'Ottignies-Louvain-La-Neuve mot Moussa Abdida*, 18 december 2014, punkterna 52 och 53; EU-domstolen, C-239/14, *Abdoulaye Amadou Tall mot Centre public d'action sociale de Huy (CPAS de Huy)*, 17 december 2016, punkt 58.

57 EU-domstolen, C-442/00, *Ángel Rodríguez Caballero mot Fondo de Garantía Salarial (Fogasa)*, 12 december 2002, punkterna 42 och 43; EU-domstolen, C-399/09, *Marie Landtová mot Česká správa sociálního zabezpečení*, 22 juni 2011, punkt 51; EU-domstolen, C-482/16, *Georg Stollwitzer mot ÖBB Personenverkehr AG*, 14 mars 2018, punkterna 30 och 45.

Exempel: skyldighet att bevilja förmåner till den missgynnade gruppen

I *Milkova* var den bulgariska arbetslagen under luppen. Denna lag gav en rättslig ram som beviljade specifikt förskott i händelse av uppsägning av anställda med funktionsnedsättningar, men denna garanti omfattade inte offentliga tjänstemän med samma funktionsnedsättning. EU-domstolen ansåg att om den hänskjutande domstolen konstaterade att principen om likabehandling inte hade följts, måste denna domstol återinföra likabehandling genom att bevilja offentliga tjänstemän med funktionsnedsättningar, som missgynnas av det nuvarande systemet, samma fördelar som åtnjuts av andra anställda med funktionsnedsättningar som gynnades av det systemet. Som ett resultat skulle skyldigheten att följa EU-lagstiftningen kräva att tillämpningsområdet för de nationella bestämmelserna om skydd av anställda med en viss funktionsnedsättning utvidgas så att dessa skyddsbestämmelser också gynnade offentliga tjänstemän med samma funktionsnedsättning.

- Under vissa omständigheter kan rättigheter i stadgan också ge horisontell effekt, det vill säga skyldigheter mellan privata parter. De prejudicerande mål i EU-domstolen som illustrerar förekomsten av den horisontella direkta effekten av unionens grundläggande rättigheter är *Mangold* och *Kücükdeveci*⁵⁸. I dessa fall fastställde EU-domstolen att nationella domstolar skulle underlåta att tillämpa varje bestämmelse i den nationella lagstiftningen som strider mot den allmänna principen om icke-diskriminering på grund av ålder. När rättigheterna i stadgan är direkt tillämpliga kan stadgan tillämpas i tvister mellan privata parter (horisontell direkt effekt).

Exempel: horisontell direkt effekt av förbud mot diskriminering på grund av ålder

Kücükdeveci, ett mål som uppstod i Tyskland, rörde en tvist mellan en anställd och en privat arbetsgivare om uppsägningstiden. Denna period hade beräknats utifrån tjänstgöringstiden. I enlighet med tysk lagstiftning togs emellertid ingen hänsyn till anställningsperioder innan den anställde fyllt 25 år. EU-domstolen ansåg att detta undantag strider mot principen om icke-diskriminering på grund av ålder. Som ett resultat var den nationella domstolen tvungen att underlåta att tillämpa detta undantag.

---

⁵⁸ EU-domstolen, C-144/04, *Werner Mangold mot Rüdiger Helm* [tribunalen], 22 november 2005; EU-domstolen, C-555/07, *Seda Küçükdeveci mot Swedex GmbH & Co. KG*, 19 januari 2010.

- I fallet *Egenberger*, ansåg EU-domstolen att den obligatoriska effekten av artikel 21 i stadgan i princip inte skilde sig från de olika bestämmelserna i grundfördraget som förbjuder diskriminering på olika grunder, även om diskrimineringen härrör från kontrakt mellan individer⁵⁹. De nationella domstolarna är i synnerhet i en tvist mellan privatpersoner skyldiga att inom ramen för sin behörighet säkerställa det rättsliga skydd som enskilda har enligt artiklarna 21 (icke-diskriminering)⁶⁰ och 47 (rätt till ett effektivt rättsmedel och till en opartisk domstol) i stadgan, och säkerställa den fulla verkan av denna artikel genom att vid behov underlåta att tillämpa motstridande bestämmelser i nationell lagstiftning.
- När det gäller *AMS*, klargjorde EU-domstolen att andra grundläggande rättigheter – utöver icke-diskriminering – också skulle kunna ha denna typ av horisontella direkta effekt, och att *Mangold/ Küçükdeveci*-strategin i princip tillämpades på både allmänna principer för unionsrätten och de grundläggande rättigheterna enligt stadgan⁶¹.
- Medlemsstaterna kan också hållas ansvariga för skador orsakade på individer till följd av brott mot stadgan. En medlemsstat är således skyldig att ersätta de orsakade skadorna om
  - den bestämmelse som har överträtts har till syfte att ge enskilda rättigheter,
  - överträdelsen är tillräckligt allvarlig (den berörda medlemsstaten har uppenbart och allvarligt överskridit gränserna för sitt utrymme för skönsmässig bedömning),
  - och det finns direkt orsakssamband mellan åsidosättandet av medlemsstatens skyldighet och den skada som de berörda personerna har lidit⁶².

59 EU-domstolen, C-414/16, *Vera Egenberger mot Evangelisches Werk für Diakonie und Entwicklung e.V.*, 17 april 2018, punkterna 76, 77 och 79. EU-domstolen drar paralleller med *Defrenne* (EU-domstolen, mål 43/75, 8 april 1976, punkt 39), *Angonese* (EU-domstolen, C-281/98, 6 juni 2000, punkterna 33–36), *Angelo Ferlini* (EU-domstolen, C-411/98, 3 oktober 2000, punkt 50), *International Transport Workers' Federation and Finnish Seamen's Union* (EU-domstolen, C-438/05, 11 december 2007, punkterna 57–61). Se även EU-domstolen, C-68/17, *IR mot JQ*, 11 september 2018, punkterna 69–71.

60 "All diskriminering på grund av bland annat kön, ras, hudfärg, etniskt eller socialt ursprung, genetiska särdrag, språk, religion eller övertygelse, politisk eller annan åskådning, tillhörighet till nationell minoritet, förmögenhet, börd, funktionshinder, ålder eller sexuell läggning ska vara förbjuden."

61 EU-domstolen, C-176/12, *Association de médiation sociale mot Union locale des syndicats CGT m.fl.*, 15 januari 2014, punkt 47.

62 Se EU-domstolen, förenade målen C-6/90 och C-9/90, *Andrea Francovich och Danila Bonifaci m.fl. mot Republiken Italien*, 19 november 1991. I det specifika sammanhanget för brott mot de grundläggande rättigheterna, se EU-domstolen, C-300/04, *M. G. Eman och O. B. Sevinger mot College van burgemeester en wethouders van Den Haag* [tribunalen], 12 september 2006, punkt 69.

Staten kan också åläggas ansvar på mindre strikta villkor på grundval av nationell lagstiftning⁶³.

Europeiska unionens domstol kan tolka stadgan

Fördraget om Europeiska unionens funktionssätt, artikel 267

Europeiska unionens domstol ska vara behörig att meddela förhandsavgöranden angående

- a) tolkningen av fördragen,
- b) giltigheten och tolkningen av rättsakter som beslutas av unionens institutioner, organ eller byråer.

När en sådan fråga uppkommer vid en domstol i en medlemsstat får den domstolen, om den anser att ett beslut i fråga är nödvändigt för att döma i saken, begära att EU-domstolen meddelar ett förhandsavgörande.

När en sådan fråga uppkommer i ett ärende vid en nationell domstol i en medlemsstat, mot vars avgöranden det inte finns något rättsmedel enligt nationell lagstiftning, ska den nationella domstolen föra frågan vidare till EU-domstolen.

Om en sådan fråga uppkommer i ett ärende vid en domstol i en medlemsstat och gäller en frihetsberövad person, ska EU-domstolen meddela sitt avgörande så snart som möjligt.

- Nationella domstolar kan hänvisa preliminära frågor till EU-domstolen⁶⁴. Möjligheten att hänvisa eller skyldighet att hänvisa ett ärende till EU-domstolen utgör närmare ett led i samarbetet mellan de nationella domstolarna för att säkerställa att unionsrätten, inbegripet stadgan om de grundläggande rättigheterna, tillämpas korrekt och tolkas enhetligt i alla medlemsstater.

63 EU-domstolen, förenade målen C-46/93 och C-48/93, *Brasserie du Pêcheur SA mot Bundesrepublik Deutschland and The Queen mot Secretary of State for Transport, ex parte: Factortame Ltd m.fl.*, 5 mars 1996, punkt 66.

64 Se EU-domstolen, rekommendationerna till nationella domstolar om begäran om förhandsavgörande, EUT C 257, 20.7.2018. Se även domstolens faktablad om tillämpningsområdet för Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna, december 2017.

- Det ankommer på den nationella domstolen att fatta beslutet att hänskjuta ett ärende till EU-domstolen. En begäran om förhandsavgörande ger ofta snabbare och större rättsligt skydd än ett klagomål till Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna. EU-domstolen har exklusiv behörighet att förklara EU-rättsakter ogiltiga. När en nationell domstol tvivlar på en sådan rättsakts giltighet måste den därför hänskjuta ärendet till EU-domstolen och ange skälen till att den anser att rättsakten är ogiltig. Dessutom har nationella domstolar eller domstolar mot vars avgöranden det inte finns något rättsmedel enligt nationell lagstiftning en rättslig skyldighet att hänskjuta en vid dem väckt fråga om unionsrätten till EU-domstolen. Detta är inte fallet när domstolen konstaterar att "frågan saknar relevans" eller att bestämmelsen "redan har tolkats av domstolen" eller att den korrekta tolkningen av bestämmelsen "är så uppenbar att det inte finns utrymme för något rimligt tvivel". När domstolen undersöker frånvaron av sådant tvivel bör den ta hänsyn till "unionsrättens särdrag", inbegripet "de särskilda svårigheter som dess tolkning medför samt risken för skillnader i rättspraxis inom unionen"⁶⁵.

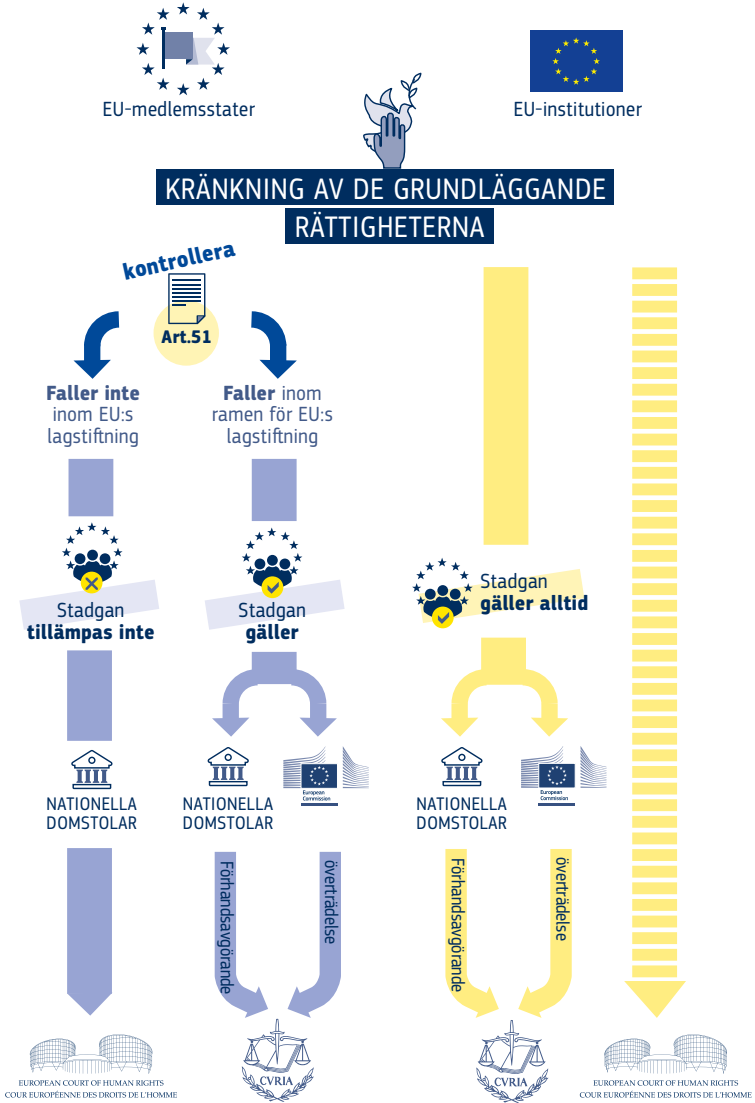
Exempel: nationella domares olika situationer gentemot Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna

Medan ett förhandsavgörande enligt EU-rätten ger nationella domstolar direkt tillgång till EU-domstolen är situationen (för närvarande) annorlunda gentemot Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna. Innan en ansökan kan lämnas in till Europadomstolen måste de rättsmedel som är tillgängliga genom inhemska domstolar vara uttömda, och de andra villkoren för upptagande till sakprövning måste uppfyllas. Dessa hinder finns inte i ett mål om förhandsavgörande vid EU-domstolen. EU-domstolen erbjuder också en mycket snabbare prövning. Förfarandets genomsnittliga varaktighet är 16,3 månader⁶⁶.

65 EU-domstolen, C-283/81, *Srl CILFIT och Lanificio di Gavardo SpA mot Ministero della sanità*, 6 oktober 1982, punkt 21.

66 EU-domstolen (2018), *Årsredovisning 2017*, Luxemburg, 2018, s. 14.

Figur 5: Stadgan och tillgång till Europeiska unionens domstol

Källa: FRA, 2018

Observera dock att protokoll nr 16 till Europakonventionen trädde i kraft den 1 oktober 2018. Det gör det möjligt för de högsta nationella domstolarna att be Europadomstolen om rådgivande yttranden ”i principiella frågor om tolkningen eller tillämpningen av de rättigheter och friheter som fastställs i Europakonventionen eller i protokollen till konventionen” i frågor som uppkommer vid dem. I det avseendet liknar det nya förfarandet till viss del EU-domstolens förfarande för förhandsavgörande⁶⁷.

Kränkning av rättigheter i stadgan kan leda till ett överträdelseförfarande

Fördraget om Europeiska unionens funktionssätt, artikel 258

Om kommissionen anser att en medlemsstat har underlåtit att uppfylla en skyldighet enligt fördragen, ska kommissionen avge ett motiverat yttrande i ärendet efter att ha givit den berörda staten tillfälle att inkomma med sina synpunkter.

Om den berörda staten inte rättar sig efter yttrandet inom den tid som angivits av kommissionen, får denna föra ärendet vidare till Europeiska unionens domstol.

- Europeiska kommissionen övervakar tillämpningen av fördragen. När ”kommissionen anser att en medlemsstat har underlåtit att uppfylla en skyldighet enligt fördragen” kan den inleda ett överträdelseförfarande (formell underrättelse, motiverat yttrande och hänskjutande till domstolen)⁶⁸.
- Stadgarna är en del av EU:s primärlagstiftning och Europeiska kommissionen kan inleda ett överträdelseförfarande mot en medlemsstats kränkning av rättigheterna i stadgan, förutsatt att stadgan gäller (dvs. den påstådda kränkningen av de mänskliga rättigheterna inträffade inom tillämpningsområdet för EU-lagstiftningen; se [kapitel 4](#))⁶⁹.

67 Den 1 augusti har endast fem EU-medlemsstater ratificerat instrumentet (Estland, Finland, Frankrike, Litauen och Slovenien).

68 Europeiska gemenskaperna (2012), konsoliderad version av fördraget om Europeiska unionen (FEU), EUT C 326, 26.10.2012, artikel 258.

69 Om överträdelseförfarandet och sätt att optimera dess användning i samband med grundläggande rättigheter, se de Schutter, O. (2017), *Infringement proceedings as a tool for the enforcement of fundamental rights in the European Union*, Open Society Institute, oktober 2017.

Exempel: stadgan och överträdelseförfaranden

Bland aktuella exempel på ett sådana ingripanden från kommissionen finns ett överträdelseförfarande mot en nationell asyllag där kommissionen ansåg att den senare inte uppfyllde EU:s lagstiftning (direktiv 2013/32/EU om asylförfaranden, direktiv 2008/115/EG om återvändande, direktiv 2013/33/EU om mottagningsvillkor) och flera av bestämmelserna i stadgan⁷⁰. Ett annat exempel (som fortfarande är pågående i skrivande stund) rör en lag som reformerar rättsväsendet och får till effekt att en betydande del av högsta domstolen skulle tvingas gå i pension. Kommissionen anser att aspekter av reformen undergräver principen om rättsligt oberoende, däribland domares oavsättlighet, och därmed strider mot skyldigheterna enligt artikel 19.1 i fördraget om Europeiska unionen, jämförd med artikel 47 i Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna⁷¹.

---

70 Överträdelse nr 20152201.

71 Överträdelse nr 20172121.

4 Hur man kontrollerar om stadgan gäller

Var bör du börja din bedömning?

- Artikel 51 är utgångspunkten för varje bedömning av huruvida stadgan gäller eller inte. Den kodifierar EU-domstolens rättspraxis angående tillämpningen av allmänna principer för EU-rätten⁷². Se [kapitel 1](#), avsnitten om [tillämpningsområden](#) och [vad är skälen för artikel 51 i stadgan?](#)
- För att undvika överträdelser av EU-lagstiftningen bör beslutsprocesser på nationell nivå (inklusive särskilda lagstiftningsförfaranden) systematiskt undersöka om EU-stadgan om de grundläggande rättigheterna gäller eller inte. Denna bedömning bör ske under de mycket tidiga förberedande stadierna av alla planerade lagstiftningsinitiativ eller politiska initiativ. Om vissa kategorier av lagstiftning eller beslutsfattande från början är undantagna från granskning rörande stadgan, finns det en risk att senare konsekvensbedömningar eller rättsliga granskningar av förslaget inte tar hänsyn till bestämmelserna i stadgan även om stadgan gäller – i motsats till ett alltför generiskt antagande om att EU-lagstiftningen inte är tillämplig.
- En systematisk kontroll av huruvida villkoren i artikel 51 är uppfyllda fungerar som ett viktigt verktyg för att se till att stadgan tillämpas. En regelbunden ”artikel 51-granskning” skapar synlighet, medvetenhet och kunskap om stadgans tillämplighet.

Vad är det nödvändiga kravet för att tillämpa stadgan?

- Stadgan är alltid bindande för unionens organ – även ”när de agerar utanför EU:s rättsliga ramar”⁷³ – men för medlemsstaterna endast när de ”tillämpar unionsrätten”.
- Enligt EU-domstolens rättspraxis har ”tillämpning av unionsrätten” en bred betydelse som täcker all verkställighet (*mise en œuvre*) och tillämpning av

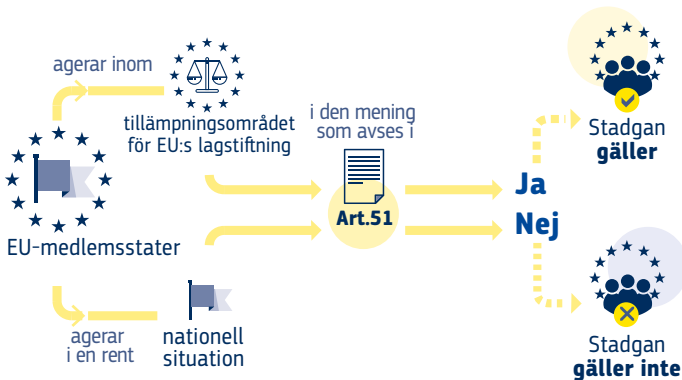
72 Se förklaringarna avseende artikel 51.1 i stadgan, EUT C 303, 14.12. 2007, s. 17–37. Se även förslag till avgörande av generaladvokat Cruz Villalón från den 12 juni 2012, punkt 25 i EU-domstolen, C-617/10, *Åklagaren mot Hans Åkerberg Fransson* [tribunalen], 26 februari 2013. När det gäller allmänna rättsprinciper och artikel 51 i stadgan, se anmärkning 8.

73 Se EU-domstolen, förenade målen C-8/15 P till C-10/15 P, *Ledra Advertising Ltd m.fl. mot Europeiska kommissionen och Europeiska centralbanken (ECB)* [tribunalen], 20 september 2016, punkt 67.

unionsrätten i medlemsstaterna⁷⁴. Det betyder samma sak som "agera inom ramen för EU-lagstiftningen" och täcker alla situationer som regleras av EU-lagstiftningen.

- För att stadgan ska kunna tillämpas på en nationell lag måste den (potentiellt) betecknas som en åtgärd för verkställighet av unionsrätten i den mening som avses i artikel 51.1 i stadgan, vilket innebär att den ligger inom tillämpningsområdet för EU:s lagstiftning.

Figur 6: Kontrollera stadgans tillämplighet

Källa: FRA, 2018

74 EU-domstolen, C-419/14, *WebMindLicenses kft mot Nemzeti Adó- és Vámhivatal Kiemelt Adó- és Vám Főigazgatóság*, 17 december 2015, punkt 66; EU-domstolen, C-650/13, *Thierry Delvigne mot Commune de Lesparre Médoc och Préfet de la Gironde* [tribunalen], 6 oktober 2015, punkterna 25–27; EU-domstolen, C-418/11, *Texdata Software GmbH*, 26 september 2013, punkt 73; EU-domstolen, C-265/13, *Emiliano Torralbo Marcos mot Korota SA och Fondo de Garantía Salarial*, 27 mars 2014, punkterna 29 och 30; EU-domstolen, C-617/10, *Åklagaren mot Hans Åkerberg Fransson* [tribunalen] 26 februari 2013, punkt 19.

Förekomsten av en koppling till EU-lagstiftningen som ett minimikrav

- Om det inte är möjligt att identifiera någon koppling till EU-lagstiftningen omfattas inte EU:s medlemsstater av skyldighet enligt EU:s grundläggande rättigheter – stadgan gäller inte.
- EU:s grundläggande rättigheter gäller endast tillsammans med bestämmelser i EU-lagstiftningen. Minimikravet för tillämpning av EU:s grundläggande rättigheter är att det måste finnas en tillräcklig koppling till annan unionslagstiftning än stadgan⁷⁵.
- Att det finns en koppling till EU-rätten betyder inte nödvändigtvis att EU:s grundläggande rättigheter gäller; inte varje koppling till unionsrätten räcker för att utlösa tillämpningen av EU:s grundläggande rättigheter⁷⁶.

Exempel: "otillräcklig" EU-koppling

- Sakområdena (i den nationella lagen och en bestämmelse i EU-lagstiftningen) ligger nära varandra eller ett sakområde påverkar indirekt ett annat⁷⁷ (se kapitel 7, situation B.1).
- Endast på grund av att åtgärden vidtas på ett område inom vilket unionen har befogenheter⁷⁸ (se kapitel 7, situation B.6).

75 Se till exempel EU-domstolen, C-92/14, *Liliana Tudoran m.fl. mot SC Suport Colect SRL*, 3 juli 2014, punkterna 43–48; EU-domstolen, C-483/12, *Pelckmans Turnhout NV mot Walter Van Gastel Balen NV m.fl.*, 8 maj 2014, punkt 20; EU-domstolen, C-457/09, *Claude Chartry mot belgiska staten*, 11 mars 2011, punkterna 22–25.

76 Se till exempel EU-domstolen, C-20/10, *Vino Cosimo Damiano mot Poste Italiane SpA*, 11 november 2010, punkterna 53, 54, 56, 57 och 64; EU-domstolen, C-161/11, *Vino Cosimo Damiano mot Poste Italiane SpA*, 22 juni 2011, punkterna 38 och 39.

77 EU-domstolen, C-198/13, *Victor Manuel Julian Hernández m.fl. mot Reino de España (Subdelegación del Gobierno de España en Alicante) m.fl.*, 10 juli 2014, punkterna 34–36. Se även EU-domstolen, förenade målen C-483/09 och C-1/10, *Brottmål mot Magatte Gueye (C-483/09) och Valentín Salmerón Sánchez (C-1/10)*, 15 september 2011.

78 EU-domstolen, C-206/13, *Cruciano Siragusa mot Regione Sicilia – Soprintendenza Beni Culturali e Ambientali di Palermo*, 6 mars 2014; EU-domstolen, C-198/13, *Victor Manuel Julian Hernández m.fl. mot Reino de España (Subdelegación del Gobierno de España en Alicante) m.fl.*, 10 juli 2014, punkterna 24, 27, 34–36 och 46. Se även EU-domstolen, C-309/96, *Daniele Annibaldi mot Sindaco del Comune di Guidonia och Presidente Regione Lazio*, 18 december 1997.

- Den nationella rättsakten anses utgöra ”strängare nationella skyddsåtgärder” (åtgärder som går utöver minimikraven som fastställs av unionen)⁷⁹ (se kapitel 7, situation A.3).
- Det finns frivilliga hänvisningar i nationell lagstiftning till unionsrätten⁸⁰ (se kapitel 7, situation B.5).
- Kopplingen till EU-lagstiftningen bör vara tillräckligt konkret för att kunna betecknas som ”tillämpning av unionsrätten”. Denna koppling är tillräckligt konkret om medlemsstaterna agerar som ombud för EU, eller om de behöver förlita sig på någon form av tillstånd enligt EU-lagstiftningen (se kapitel 5).

5 I vilka situationer gäller stadgan?

När medlemsstaterna agerar som ombud för Europeiska unionen

- En medlemsstat agerar som ombud eller företrädare för EU om den agerar på unionens vägnar. Alla myndigheter och rättsväsendet i medlemsstaterna kan agera som sådana.
- ”Ombudssituationen” avser allt verkställande eller införlivande av rättsakter som vidtagits av EU:s institutioner, organ, eller byråer⁸¹. Det kan gälla handlingar som förordningar⁸², direktiv⁸³, externa avtal (internationella avtal som ingåtts

---

79 EU-domstolen, C-6/03, *Deponiezweckverband Eiterköpfe mot Land Rheinland-Pfalz*, 14 april 2005, punkterna 58–64; EU-domstolen, C-2/97, *Società italiana petroli SpA (IP) mot Borsana Srl*, 17 december 1998.

80 EU-domstolen, C-482/10, *Teresa Cicala mot Regione Siciliana*, 21 december 2011.

81 EU-domstolen, C-587/15, *Lietuvos Respublikos transporto priemonių draudikų biuras mot Gintaras Dockeyvičius och Jurgita Dockeyvičienė*, 15 juni 2017, punkterna 36 och 44; EU-domstolen, C-258/14, *Eugenia Florescu m.fl. mot Casa Județeană de Pensii Sibiu m.fl.* [tribunalen], 13 juni 2017, punkt 35.

82 Se till exempel EU-domstolen, C-384/05, *Johan Piek mot Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij*, 11 januari 2007, punkt 32.

83 Se till exempel EU-domstolen, förenade målen C-20/00 och C-64/00, *Booker Aquacultur Ltd (C-20/00) och Hydro Seafood GSP Ltd (C-64/00) mot The Scottish Ministers*, 10 juli 2003, punkt 88.

av EU)⁸⁴ eller specifika fördragsbestämmelser⁸⁵. ”Tillämpning av unionsrätten” från ett ombuds sida kan uppstå i olika situationer där (utkast till) nationella rättsakter spelar en roll. Baserat på EU-domstolens omfattande rättspraxis om tillämpningen av EU: s grundläggande rättigheter kan olika ombudssituationer identifieras⁸⁶.

- Införlivande av unionens rättsakter i nationell lagstiftning⁸⁷: i denna ofta förekommande situation är nationella rättsakter avsedda att införliva särskilda tvingande krav i kraft av unionens rättsakter – till exempel genom genomförande av ett direktiv. För ytterligare förklaring, se kapitel 7, [situation A.1](#) och [situation A.2](#).
- Nationella rättsakter som antagits på grundval av befogenheter som tilldelats genom unionslagstiftning⁸⁸: här använder en medlemsstat utrymme för skönmässig bedömning i kraft av EU-lagstiftningen. Ett exempel på detta skulle vara beslut som fattats av medlemsstaterna på grundval av ett utrymme för skönmässig bedömning eller ett undantag som de får använda sig av enligt en unionsrättsakt. Mer information finns i kapitel 7, [situation A.3](#).
- Nationella rättsakter som inbegriper rättsmedel, sanktioner eller verkställighet som kan vidtas i samband med en unionsrättsakt eller fördragsbestämmelse⁸⁹: enligt skyldigheten till lojalt samarbete fastställs i artikel 4.3 i EU-fördraget och i avsaknad av relevanta processuella regler i EU är

84 EU-domstolen, C-7/98, *Krombach*, 28 mars 2000, punkterna 18–28; EU-domstolen, förenade målen C-7/10 och C-9/10, *Staatssecretaris van Justitie mot Tayfun Kahveci och Osman Inan*, 29 mars 2012, punkt 23. Se även EU-domstolen, C-370/12, *Pringle*, 27 november 2012, punkterna 178–181.

85 Se till exempel EU-domstolen, C-300/04, *M. G. Eman och OB Sevinger mot College van burgemeester en wethouders van Den Haag* [tribunalen], 12 september 2006, punkterna 56–61; EU-domstolen, C-650/13, *Thierry Delvigne mot Commune de Lesparre Médoc och Préfet de la Gironde* [tribunalen], 6 oktober 2015, punkt 33.

86 Dessa situationer är delvis baserade på De Mol, M. (2014), *De directe werking van de grondrechten van de Europese Unie*, Dissertation, Maastricht University, Oisterwijk Wolf Legal Publishers. Domstolens rättspraxis är naturligtvis under utveckling och listan ska därför inte betraktas som uttömmande eller på annat sätt huggen i sten.

87 Se till exempel EU-domstolen, förenade målen C-20/00 och C-64/00, *Booker Aquacultur Ltd (C-20/00) och Hydro Seafood GSP Ltd (C-64/00) mot The Scottish Ministers*, 10 juli 2003; EU-domstolen, C-300/04, *Eman och Sevinger*, 12 september 2006.

88 Se till exempel EU-domstolen, förenade målen C-356/11 och C-357/11, *O och S mot Maahanmuuttovirasto och Maahanmuuttovirasto mot L*, 6 december 2012; EU-domstolen, C-276/12, *Jiří Sabou mot Finanční feditelství pro hlavní město Prahu* [tribunalen], 22 oktober 2013.

89 Se till exempel EU-domstolen, C-682/15, *Berlioz Investment Fund SA mot Directeur de l'administration des bidrag directes* [tribunalen], 16 maj 2017, punkterna 40–42 och 49–52; EU-domstolen, C-405/10, *Brottmål mot Özlem Garenfeld*, 10 november 2011; EU-domstolen, C-617/10, *Åklagaren mot Hans Åkerberg Fransson* [tribunalen], 26 februari 2013; EU-domstolen, C-418/11, *Texdata Software GmbH*, 26 september 2013.

medlemsstaterna skyldiga att säkerställa effektiviteten i EU:s rättigheter och skyldigheter enligt unionslagstiftningen. Även om medlemsstaterna har processrättslig autonomi behöver de använda sina förfaranden för att säkerställa en korrekt tillämpning av EU:s materiella rättigheter (kapitel 7, [situation A.4](#)).

- o Nationella rättsakter som inbegriper rättsliga begrepp som nämns i en unionsrättsakt⁹⁰: ibland hänvisar unionens rättsakter till begrepp i nationell rätt. Sådana nationella begrepp kan sägas bidra till "tillämpningen av unionsrätten" när de används i samband med EU-bestämmelserna i fråga (kapitel 7, [situation A.5](#)).
- o Nationella rättsakter som faller inom det (exakta) tillämpningsområdet för unionslagstiftningen utan att det finns uttrycklig genomförandelagstiftning⁹¹: denna situation rör i huvudsak brister vid genomförandet (kapitel 7, [situation B.1](#)).

När medlemsstaterna måste förlita sig på godkännande enligt EU-lagstiftningen

- Denna form av "tillämpning av unionsrätten" avser nationella rättsakter som omfattas av ett EU-förbud. För att motivera sådana nationella rättsakter måste medlemsstaterna använda undantag enligt EU-lagstiftningen. I sådana situationer tillåter EU-lagstiftningen att det finns sådana nationella rättsakter, som dock inte får kränka EU:s grundläggande rättigheter. Av detta skäl tillämpas stadgan för att se till att EU-lagstiftningen inte tillåter medlemsstaterna att vidta åtgärder som kränker de grundläggande rättigheterna⁹².

---

90 Se till exempel EU-domstolen, C-442/00, *Ángel Rodríguez Caballero mot Fondo de Garantía Salarial (Fogasa)*, 12 december 2002, punkterna 29–32; EU-domstolen, C-520/03, *José Vicente Olaso Valero mot Fondo de Garantía Salarial (Fogasa)*, 16 december 2004, punkt 34; EU-domstolen, C-177/05, *María Cristina Guerrero Pecino mot Fondo de Garantía Salarial (Fogasa)*, 13 december 2005, punkterna 25 och 26.

91 Se till exempel EU-domstolen, C-555/07, *Seda Küçükdeveci mot Swedex GmbH & Co. KG*, 19 januari 2010.

92 *Elliniki Radiophonia Tiléorassi AE och Panellinia Omospondia Syllogon Prossopikou mot Dimotiki Etairia Pliroforissis och Sotirios Kouvelas och Nicolaos Avdellas m.fl.*, C-260/89, 18 juni 1991, punkterna 41–43. Se även EU-domstolen, C-390/12, *Robert Pflieger m.fl.*, 30 april 2014, punkterna 30–37; EU-domstolen, C-145/09, *Land Baden-Württemberg mot Panagiotis Tsakouridis* [tribunalen], 23 november 2010, punkt 52.

Exempel: en nationell åtgärd som kan betraktas som begränsning av fri rörlighet (och därför behöver motivering)

Ett exempel är nationell lagstiftning som förbjuder drift av spelautomater utanför kasinon. Sådan lagstiftning begränsar friheten att tillhandahålla tjänster som garanteras enligt artikel 56 i FEUF, och är därför endast godtagbar enligt EU-lagstiftningen om det kan motiveras av tvingande hänsyn till allmänintresset. När man undersöker om en sådan åtgärd kan motiveras blir stadgan relevant. De ifrågavarande nationella reglerna kan endast anses vara motiverade om de är förenliga med stadgan⁹³.

- Baserat på EU-domstolens rättspraxis om tillämpningen av EU:s grundläggande rättigheter kan två underkategorier av denna situation med EU-godkännande urskiljas⁹⁴. För ytterligare förklaring av dessa kategorier, se kapitel 7, [situation B.2](#).
  - Nationella rättsakter som kan betraktas som begränsningar av den fria rörligheten för personer, tjänster, varor eller kapital eller etableringsfriheten⁹⁵: denna situation återspeglar den klassiska metoden i domstolens rättspraxis.
  - Nationella rättsakter som anses innebära berövande av EU-medborgarskap i den mening som avses i artikel 20 i FEUF⁹⁶: denna situation avser en nyare utveckling i domstolens rättspraxis.

Särskild vägledning för nationella lagstiftningsprocesser och politiska processer: se vår checklista!

I kapitel 7 i denna handbok finns en "artikel 51-checklista" som ska användas i nationella lagstiftningsprocesser och politiska processer för att bedöma om en nationell rättsakt (eller dess utkast) betraktas som "tillämpning av unionsrätten" i den mening som avses i artikel 51.1 i stadgan.

93 EU-domstolen, C-98/14, *Berlington Ungern Tanácsadó és Szolgáltató kft m.fl. mot Magyar Állam*, 11 juni 2015.

94 Naturligtvis kan andra uppstå i framtida rättspraxis.

95 EU-domstolen, C-390/12, *Robert Pflieger m.fl.*, 30 april 2014, punkterna 30–37.

96 EU-domstolen, C-98/14, *Berlington Ungern Tanácsadó és Szolgáltató kft m.fl. mot Magyar Állam*, 11 juni 2015. punkt 74

6 Hur man tillämpar stadgan

Om man under en granskning av utarbetandet av nationell lagstiftning eller politik drar slutsatsen att stadgan är tillämplig, måste sådan nationell lagstiftning och politik tolkas i enlighet med stadgan, och vid behov granskas mot stadgan. Detta kräver att nationella aktörer vet hur de ska tolka stadgan och förstå huruvida och i vilken utsträckning utövandet av rättigheterna i stadgan kan begränsas.

Vilka är de relevanta verktygen för tolkning?

Olika verktyg kan ligga till grund för tolkningen av rättigheterna i stadgan:

- Förklaringarna avseende stadgan⁹⁷. Förklaringarna är en användbar utgångspunkt som ger vägledning om tolkningen av stadgan, och ska beaktas vid tolkningen av stadgan⁹⁸.
- EU-domstolens rättspraxis⁹⁹.
- Europakonventionen och rättspraxis från Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna¹⁰⁰.
- Medlemsstaternas gemensamma konstitutionella traditioner¹⁰¹.
- Relevanta källor till internationell rätt (andra än Europakonventionen), särskilt den europeiska sociala stadgan, som inspirerade formuleringen av ett antal bestämmelser i EU-stadgan om de grundläggande rättigheterna. Både i stadgan och förklaringarna avseende denna nämns vissa instrument i internationell rätt som är relevanta för tolkningen av stadgan¹⁰².
- Relevanta nationella lagar. Vissa bestämmelser i stadgan hänvisar till nationell lagstiftning. Till exempel anges i artikel 9 (rätt att ingå äktenskap och rätt att bilda familj) att "[r]ätten att ingå äktenskap och rätten att bilda familj ska garanteras enligt de nationella lagar som reglerar utövandet av dessa rättigheter."

---

97 EUT C 303, 14.12.2007, s. 17–35.

98 Europeiska gemenskaperna (2012), konsoliderad version av fördraget om Europeiska unionen (FEU), EUT C 326, 26.10.2012, artikel 6.1, och EU (2012), Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna, EUT C 326, 26.10.2012, artikel 52.7.

99 Finns på [Curia](#) eller [EUR-Lex](#).

100 EU (2012), stadgan om de grundläggande rättigheterna, EUT C 326, 26.10.2012, artikel 52.3.

101 EU (2012), stadgan om de grundläggande rättigheterna, EUT C 326, 26.10.2012, artikel 52.4.

102 Se bilagan till denna handbok.

FRA:s verksamhet

Hjälp från FRA: Charterpedia och handböcker

Flera temahandböcker som utarbetats gemensamt av FRA och Europarådet/Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna är tillgängliga på FRA:s webbplats. De ger en översikt över den mest relevanta rättspraxisen från EU-domstolen och Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna om användningen av stadgan och Europakonventionen på relevanta politikområden och på alla EU språk:

- [Handbook on European data protection law - 2018 edition, 2018](#)
- [Handbook on European non-discrimination law – 2018 edition, 2018](#)
- [Handbok om europeisk rätt rörande tillgång till rättslig prövning, 2016](#)
- [Handbok om europeisk rätt rörande barnets rättigheter, 2015](#)
- [Handbok om europeisk rätt om asyl, gränser och invandring, 2014](#)

FRA:s Charterpedia ger från ett enda ställe tillgång online till europeisk och nationell rättspraxis för varje artikel i stadgan. Charterpedia visar dessutom de relevanta bestämmelserna i nationell konstitutionell lagstiftning samt internationell och europeisk lagstiftning på området mänskliga rättigheter uppdelat efter varje bestämmelse i stadgan. Verktöget ger även enkel åtkomst till landspecifik information om stadgan (t.ex. faktablad per medlemsstat om stadgan).

Charterpedia kan nås via FRA:s webbplats.

Under vilka omständigheter kan utövandet av rättigheter begränsas?

Stadgan om de grundläggande rättigheterna, artikel 52 – Rättigheternas och principernas räckvidd och tolkning

1. Varje begränsning i utövandet av de rättigheter och friheter som erkänns i denna stadga ska vara föreskriven i lag och förenlig med det väsentliga innehållet i dessa rättigheter och friheter. Begränsningar får, med beaktande av proportionalitetsprincipen, endast göras om de är nödvändiga och faktiskt svarar mot mål av allmänt samhällsintresse som erkänns av unionen eller behovet av skydd för andra människors rättigheter och friheter.

- I artikel 52 i stadgan finns också en allmän bestämmelse om begränsningar av rättigheterna.
- Begränsningar av utövandet av de rättigheter och friheter som erkänns i stadgan tillåts på följande villkor:
  - De måste vara föreskrivna i lag.

- De måste vara förenliga med det väsentliga innehållet i dessa rättigheter och friheter.
- De måste svara mot mål av allmänt samhällsintresse som erkänns av unionen eller behovet av skydd för andra människors rättigheter och friheter (legitima mål).
- De måste, med beaktande av proportionalitetsprincipen, vara nödvändiga och faktiskt svara mot de mål som eftersträvas (proportionalitetsprincipen).
- Begränsning av en rättighet i stadgan som motsvarar en rättighet i Europakonventionen måste dessutom även uppfylla begränsningskraven i Europakonventionen¹⁰³.

För särskild vägledning: se vår checklista!

I kapitel 8 i denna handbok finns en checklista som kan användas för att kontrollera att lagförslag överensstämmer med stadgan om de grundläggande rättigheterna.

---

¹⁰³ EU (2012), stadgan om de grundläggande rättigheterna, EUT C 326, 26.10.2012, artikel 52.3.

Del II: Praktiska verktyg

7 Checklista för att kontrollera stadgans tillämplighet

- Denna checklista är ett verktyg för att bedöma huruvida och i vilken utsträckning EU-stadgans grundläggande rättigheter ska tillämpas i nationella lagstiftningsprocesser och policyprocesser. Den bygger på EU-domstolens rättspraxis från tiden både före och efter stadgans tillkomst¹⁰⁴.
- Den viktigaste frågan i en sådan artikel 51-granskning är huruvida (utkastet till) den nationella lagstiftningsakten i fråga är att betrakta som "tillämpning av unionsrätten" i den mening som avses i artikel 51.1 i stadgan (nedan kallad *tillämpning av unionsrätten*). För en inledande förklaring, se [kapitel 1](#), [kapitel 4](#) och [kapitel 5](#).

Välj väg utifrån din utgångspunkt

- Denna checklista bygger på två olika "vägar" som skiljer sig åt beroende på om den nationella lagstiftningsprocessen eller politiska processen är ett svar på en specifik EU-rättsakt (t.ex. en förordning, ett direktiv, ett externt avtal eller en specifik fördragsbestämmelse). Din situation (se [kapitel 5](#)) kommer att se olika ut beroende på vilken utgångspunkt du har.

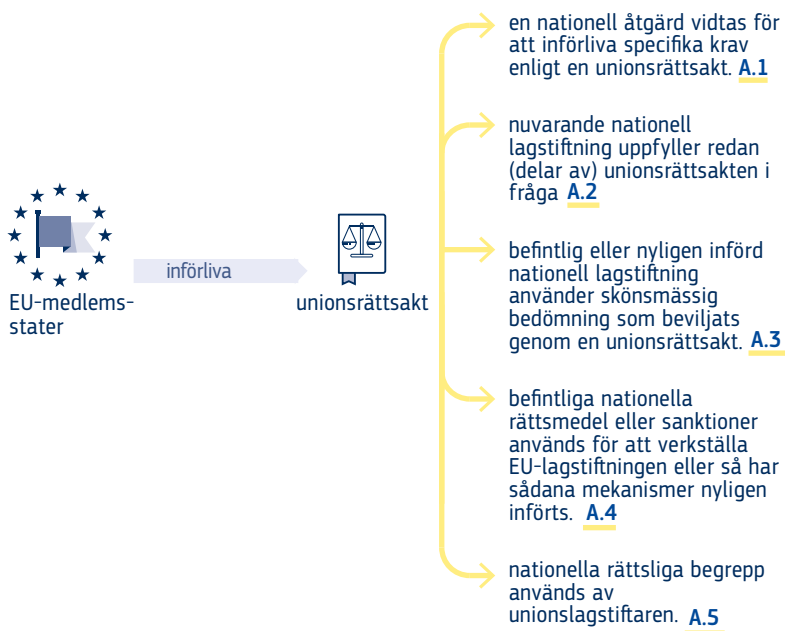
¹⁰⁴ Denna checklista bygger till stor del på de Mol, M. (2016), "Article 51 of the EU Charter in the legislative processes of the Member States", *Maastricht Journal of European and Comparative Law (MJ)*, 23.4, s. 640–666.

- Använd väg A om syftet med den nationella lagstiftningsprocessen eller politiska processen är att införliva, tillämpa eller verkställa en EU-rättsakt i det nationella rättssystemet.
- Använd väg B om målet med den nationella lagstiftningsprocessen eller politiska processen inte har att göra med en EU-rättsakt.

Väg A: Orsaken till den nationella lagstiftningsåtgärden är en EU-rättsakt

- Det mest uppenbara exemplet på "tillämpning av unionsrätten" är ett scenario där en medlemsstat vidtar åtgärder för att införliva eller tillämpa unionslagstiftning. I detta scenario agerar medlemsstaterna som "ombud" eller "företrädare" för EU ("ombudssituationen", se [kapitel 4](#)) och det står klart att EU-stadgans grundläggande rättigheter principiellt ska tillämpas.

Figur 7: Situationer där stadgan ska tillämpas som svar på en unionsrättsakt

Källa: FRA, 2018

- Unionens rättsakter kan påverka nationella lagstiftningsakter på olika sätt och därigenom leda till olika former av "tillämpning av unionslagstiftning" i den mening som avses i artikel 51 i stadgan. Följande situationer ger mer detaljerade exempel på vad som i detta sammanhang kan betraktas som "tillämpning av unionsrätten".

En ny nationell åtgärd införs för att införliva specifika materiella och/eller förfarandemässiga krav enligt en unionsrättsakt (situation A.1)

Unionsrättsakten i fråga kan kräva nya nationella åtgärder för att införliva specifika materiella och förfarandemässiga krav. Dessa nationella åtgärder anses vara "tillämpning av unionsrätt"¹⁰⁵. EU-stadgans grundläggande rättigheter gäller i princip.

Olika typer av bindande unionsakter

- Artikel 51: tillämpning avser införlivande eller införande av rättsakter som antagits av EU:s institutioner, organ eller byråer¹⁰⁶.
- Dessa rättsligt bindande unionsakter kan till exempel vara förordningar¹⁰⁷, direktiv¹⁰⁸, externa avtal (ingångna av EU)¹⁰⁹ eller specifika fördragsbestämmelser¹¹⁰.

Införlivande genom nationella åtgärder

- Att införa nya nationella bestämmelser eller vidta lagstiftningsåtgärder för att införliva obligatoriska krav från unionsrättsakter i den nationella rättsordningen är ett exempel på "tillämpning av unionsrätten".

¹⁰⁵ EU-domstolen, mål 5/88, *Hubert Wachauf mot Bundesamt für Ernährung und Forstwirtschaft*, 13 juli 1989.

¹⁰⁶ EU-domstolen, C-587/15, *Lietuvos Respublikos transporto priemonių draudikų biuras mot Gintaras Dockevičius och Jurgita Dockevičienė*, 15 juni 2017, punkterna 36 och 44; EU-domstolen, C-258/14, *Eugenia Florescu m.fl. mot Casa Județeană de Pensii Sibiu m.fl.* [tribunalen], 13 juni 2017, punkt 35.

¹⁰⁷ Se till exempel EU-domstolen, C-384/05, *Johan Piek mot Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij*, 11 januari 2007, punkt 32.

¹⁰⁸ Se till exempel EU-domstolen, förenade målen C-20/00 och C-64/00, *Booker Aquacultur Ltd (C-20/00) och Hydro Seafood GSP Ltd (C-64/00) mot The Scottish Ministers*, 10 juli 2003, punkt 88.

¹⁰⁹ EU-domstolen, C-7/98, *Dieter Krombach mot André Bamperski*, 28 mars 2000, punkterna 18-28; EU-domstolen, förenade målen C-7/10 och C-9/10, *Staatssecretaris van Justitie mot Tayfun Kahveci och Osman Inan*, 29 mars 2012, punkt 23. Se även EU-domstolen, C-370/12, *Thomas Pringle mot Government of Ireland m.fl.*, 27 november 2012, punkterna 178-181.

¹¹⁰ Se till exempel EU-domstolen, C-300/04, *M. G. Eman och OB Sevinger mot College van burgemeester en wethouders van Den Haag* [tribunalen], 12 september 2006, punkterna 56-61; EU-domstolen, C-650/13, *Thierry Delvigne mot Commune de Lesparre Médoc och Préfet de la Gironde* [tribunalen], 6 oktober 2015, punkt 33.

- "Tillämpning av unionsrätten" kan omfatta alla typer av nationella åtgärder från alla myndigheter i medlemsstaterna: nationella lagstiftningsakter eller politiska akter från centrala och decentraliserade organ, från lagstiftare på hög och lägre nivå, från administrativa organ osv. Alla nationella åtgärder som kan kopplas till unionsrättsakter utgör "tillämpning av unionsrätten". I scenarier där EU-rättsakter införlivas genom nationell lagstiftning och vidare verkställs (utifrån nämnda nationella lagstiftning) genom andra typer av lagstiftningsåtgärder eller administrativa åtgärder, betraktas de nationella åtgärderna som "tillämpning av unionsrätten" oavsett på vilken nationell nivå åtgärderna vidtas.

Utrymme för skönsmässig bedömning

- Det är mycket vanligt att EU:s rättsakter ger medlemsstaterna utrymme för skönsmässiga bedömningar. Det tydligaste fallet är direktiven, som kräver att medlemsstaterna ska uppnå ett visst resultat utan att specificera hur de ska gå tillväga för att göra detta. Även andra typer av EU-rättsakter, såsom förordningar, ger ofta medlemsstaterna ett visst handlingsutrymme för tillämpningen.
- Sådana nationella åtgärder som nyttjar det utrymme för skönsmässig bedömning som EU-lagstiftaren ger betraktas också som "tillämpning av unionsrätten"¹¹¹.

Exempel: årlig betald ledighet

I ett EU-direktiv om arbetstidens förläggning föreskrivs att medlemsstaterna måste vidta de åtgärder som är nödvändiga för att säkerställa att varje arbetstagare åtnjuter rätt till minst fyra veckors årlig betald ledighet i enlighet med villkoren för rätt till och beviljande av sådan ledighet i nationell lagstiftning och/eller praxis. I detta exempel kan införlivandet i nationell lagstiftning av rätten till fyra veckors betald årlig ledighet betraktas som "tillämpning av unionsrätten". Dessutom är villkoren för rätt till och beviljande av sådan ledighet "tillämpning av unionsrätten", även om EU-direktivet ger medlemsstaterna utrymme för skönsmässig bedömning när det gäller införlivandet av dessa villkor. I denna skönsmässiga bedömning måste medlemsstaterna respektera EU:s grundläggande rättigheter¹¹².

---

111 EU-domstolen, C-384/05, *Johan Piek mot Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij*, 11 januari 2007, punkt 32.

112 Europaparlamentets och rådets direktiv 2003/88/EG av den 4 november 2003 om arbetstidens förläggning i vissa avseenden, EUT L 299, 18.11.2003, artikel 7, s. 9–19.

Nuvarande nationell lagstiftning tillämpar EU-rätten i sådan utsträckning att den redan återseglar (delar av) EU-rättsakten i fråga (situation A.2)

Kanske innehåller den befintliga nationella lagstiftningen redan några av de specifika materiella och förfarandemässiga krav som följer av den aktuella unionsrättsakten. I detta fall är de befintliga nationella bestämmelser som (redan) uppfyller de materiella och förfarandemässiga krav som följer av unionsrättsakten att betrakta som "tillämpning av unionsrätten"¹¹³. EU-stadgans grundläggande rättigheter gäller i princip.

Införlivande genom befintlig nationell lagstiftning

- Ibland är det möjligt att säkerställa att nationell lagstiftning överensstämmer med unionsakten i fråga utifrån redan befintliga nationella bestämmelser. I detta fall finns det inget behov av att anta nya nationella bestämmelser för att tillämpa unionsrättsakten.
- Denna typ av befintliga nationella bestämmelser som säkerställer att den nationella lagstiftningen är förenlig med unionsrättsakten i fråga är att betrakta som "tillämpning av unionsrätten". När den relevanta EU-lagstiftningen träder i kraft förändras statusen för dessa bestämmelser från att vara landspecifika åtgärder till att vara "tillämpning av unionsrätten".
- Om det finns befintliga nationella bestämmelser som säkerställer att den nationella lagstiftningen överensstämmer med de nya unionsrättsakterna måste man kontrollera att dessa bestämmelser fullständigt motsvarar unionsrättsakten i fråga och att stadgan efterlevs.

Befintlig eller nyligen antagen nationell lagstiftning tillämpar skönsmässig bedömning som beviljats genom en EU-rättsakt (situation A.3)

Utövandet av skönsmässiga befogenheter genom unionsrättsakter utgör i princip "tillämpning av unionsrätten". EU:s grundläggande rättigheter är i princip tillämpliga, men det finns undantag från denna regel.

Befogenhet att göra skönsmässiga bedömningar

- Det är mycket vanligt att EU:s rättsakter ger medlemsstaterna utrymme för skönsmässig bedömning, särskilt när det gäller direktiven.
- Medlemsstaternas utövande av denna befogenhet att göra skönsmässig bedömning är i princip "tillämpning av unionsrätten", oavsett om den skönsmässiga

¹¹³ EU-domstolen, mål 5/88, *Hubert Wachauf mot Bundesamt für Ernährung und Forstwirtschaft* 13 juli 1989.

bedömningen är obligatorisk eller valfri¹¹⁴. Men det finns undantag där användning av befogenheten att göra skönmässiga bedömningar inte anses utgöra "tillämpning av unionsrätten".

Undantag: fördelaktigare eller strängare nationella bestämmelser (nationell överreglering)

- EU:s rättsakter ger medlemsstaterna möjligheten att gå längre än EU:s minimikrav genom att anta fördelaktigare eller strängare nationella bestämmelser. Detta betraktas dock inte som "tillämpning av unionsrätten" förutsatt att det fördelaktigare lagstiftningsalternativet enbart innebär ett erkännande av den befogenhet som medlemsstaten (redan) har under nationell lagstiftning. EU-bestämmelsen är endast en bekräftelse på att medlemsstaten behåller befogenheten i fråga. Det innebär inte att den statliga åtgärden enligt en sådan klausul skulle omfattas av EU-lagstiftningen¹¹⁵.
- En indikation på en situation som innebär att man enbart erkänner en redan befintlig befogenhet att anta fördelaktigare nationella bestämmelser är att klausulen om "fördelaktigare nationella bestämmelser" ingår i ett kapitel om allmänna och slutliga bestämmelser. En annan indikation är att befogenheten att anta fördelaktigare nationella bestämmelser bygger på fördragsbestämmelser som artikel 153.4 (socialpolitik), artikel 169.4 (konsumentskydd) eller artikel 193 (miljö) i FEUF.

Exempel: fördelaktigare nationella bestämmelser som inte är att betrakta som "tillämpning av unionsrätten"

Enligt direktivet om arbetstidens förläggning måste medlemsstaterna vidta de åtgärder som krävs för att säkerställa att varje arbetstagare har rätt till en årlig

---

114 EU-domstolen, C-276/12, *Jiří Sabou mot Finanční ředitelství pro hlavní město Prahu* [tribunalen], 22 oktober 2013, punkterna 41–43; EU-domstolen, C-406/15, *Petya Milkova mot IZpjalnitelen direktor na Agentsiata za privatizatsia i sledprivatizatsionen kontroll*, 9 mars 2017, punkterna 52 och 53; EU-domstolen, förenade målen C-411/10 och 493/10, *N.S. (C-411/10) mot Secretary of State for the Home Department och M. E. m.fl. (C-493/10) mot Refugee Applications Commissioner och Minister for Justice, Equality and Law Reform* [tribunalen], 21 december 2011, punkterna 64–69 och 77.

115 EU-domstolen, C-2/97, *Società italiana petroli SpA (IP) mot Borsana Srl*, 17 december 1998, punkt 40; EU-domstolen, C-6/03, *Deponiezweckverband Eiterköpfe mot Land Rheinland-Pfalz*, 14 april 2005, punkterna 62 och 63; EU-domstolen, C-282/10, *Maribel Dominguez mot Centre informatique du Centre Ouest Atlantique och Centre de la Région* [tribunalen], 24 januari 2012, punkterna 45–50 (implicit); EU-domstolen, C-198/13, *Víctor Manuel Julian Hernández m.fl. mot Reino de España (Subdelegación del Gobierno de España en Alicante) m.fl.*, 10 juli 2014, punkterna 44 och 45.

betald ledighet på minst fyra veckor. Dessutom anges i en av direktivets artiklar att detta direktiv inte "skall inte påverka medlemsstaternas rätt att tillämpa eller införa lagar eller andra författningar som bättre skyddar arbetstagarnas hälsa och säkerhet".

Om en medlemsstat skulle välja att lagstifta om rätt till fem veckors årlig ledighet skulle EU:s grundläggande rättigheter endast tillämpas på den nationella tillämpningen av "minst fyra veckor", som EU föreskriver, och således inte för den extra vecka som den nationella lagstiftaren lagt till. Detta kan till exempel vara relevant om den femte veckan med betald årlig ledighet endast gällde anställda som är 50 år eller äldre. Unionens princip om icke-diskriminering på grund av ålder skulle förmodligen inte tillämpas i detta fall, eftersom den femte veckan inte skulle betraktas som "tillämpning av unionsrätten".

I unionsrättsakten i fråga kan det dock uttryckligen föreskrivas att nationell överreglering faller inom unionsrättens tillämpningsområde och därför måste vara förenlig med stadgan. I detta scenario är det uppenbart att EU-lagstiftningen, inklusive EU:s grundläggande rättigheter, är tillämplig.

Exempel: nationell överreglering som klassas som "tillämpning av unionsrätten"

I artikel 4.1 i direktivet om audiovisuella medietjänster föreskrivs att "Medlemsstaterna ska ha frihet att föreskriva att leverantörer av medietjänster under deras jurisdiktion ska följa mer detaljerade eller striktare bestämmelser inom de områden som samordnas enligt detta direktiv, *förutsatt att dessa bestämmelser överensstämmer med unionsrätten*" (vår kursivering)¹¹⁶. I detta fall följer det av själva direktivet att striktare skyddsåtgärder enligt nationell lagstiftning omfattas av EU-lagstiftningen. Följaktligen gäller stadgan inte bara direktivets minimikrav utan även för nationell överreglering¹¹⁷.

- Det är möjligt att de strängare skyddsåtgärder som föreskrivs i nationell lagstiftning kan omfattas av någon form av förbud i unionen. Om så är fallet gäller stadgan vid nationell överreglering, eftersom dessa åtgärder kräver godkännande

116 Europaparlamentets och rådets direktiv 2010/13/EU av den 10 mars 2010 om samordning av vissa bestämmelser som fastställs i medlemsstaternas lagar och andra författningar om tillhandahållande av audiovisuella medietjänster, EUT L 95, 15.4.2010, s. 1, och rättelse i EUT L 263, 6.10.2010, s. 15.

117 EU-domstolen, C-234/12, *Sky Italia Srl mot Autorità per le Garanzie nelle Comunicazioni*, 18 juli 2013, punkt 14.

från EU, vilket utfärdas på grundval av de grunder som anges för att motivera detta. För ytterligare information, se [situation B.2](#).

Undantag: frysingsklausuler

- I vissa fall ger EU:s rättsakter medlemsstaterna rätt att behålla vissa bestämmelser i sin tidigare nationella lagstiftning, eftersom de aktuella bestämmelserna utan detta tillstånd skulle vara oförenliga med unionsrättsakten i fråga.
- I den mån en medlemsstat behåller sådana bestämmelser tillämpar den inte unionslagstiftningen i den mening som avses i artikel 51.1 i stadgan. Snarare, och precis som när det gäller nationell överreglering, erkänner detta undantag de befogenheter som medlemsstaterna (redan) åtnjuter enligt nationell lagstiftning.

Exempel: en frysingsklausul på det skatterättsliga området

Rådets direktiv 77/388/EEG av den 17 maj 1977 om harmonisering av medlemsstaternas lagstiftning rörande omsättningsskatter ledde inte till någon fullständig harmonisering. Detta beror på att det så kallade sjätte direktivet i enlighet med artikel 28.3 b utan förbehåll ger medlemsstaterna rätt att behålla vissa bestämmelser i sin nationella lagstiftning som fanns före det sjätte direktivet och som utan detta tillstånd skulle vara oförenliga med det direktivet. Följaktligen konstaterade EU-domstolen att "i den mån en medlemsstat behåller sådana bestämmelser, införlivar den inte det sjätte direktivet och åsidosätter därmed vare sig direktivet eller de allmänna gemenskapsrättsliga principerna som medlemsstaterna, enligt domen i det nämnda målet *Klensch* m.fl., skall respektera"¹¹⁸.

Införande eller användning av nationella bestämmelser om rättsmedel, påföljder och verkställighet som kommer att gälla till följd av unionsrättsakten i fråga eller till följd av införlivandet av denna rättsakt i nationell lagstiftning (situation A.4).

Nationella åtgärder som används för att garantera tillämpning och verkan av EU-lagstiftningen (påföljder, rättsmedel och verkställighet) räknas som "tillämpning av unionsrätten" i den mening som avses i artikel 51.1. EU:s grundläggande rättigheter är tillämpliga på dessa nationella åtgärder om de används i detta sammanhang. Denna regel gäller normalt oavsett om den aktuella unionsrättsakten innehåller särskilda bestämmelser (skyldigheter) i fråga om EU-lagstiftningens verkan (påföljder, rättsmedel och verkställighet).

¹¹⁸ EU-domstolen, C-36/99, *Idéal tourisme SA mot belgiska staten*, 13 juli 2000, punkterna 37 och 38.

Fördraget om Europeiska unionen, artikel 4.3

Enligt principen om lojalt samarbete ska unionen och medlemsstaterna respektera och bistå varandra när de fullgör de uppgifter som följer av fördragen.

Medlemsstaterna ska vidta alla lämpliga åtgärder, både allmänna och särskilda, för att säkerställa att de skyldigheter fullgörs som följer av fördragen eller av EU-institutionernas rättsakter.

Medlemsstaterna ska hjälpa unionen att fullgöra sina uppgifter, och avstå från varje åtgärd som kan äventyra fullgörandet av unionens mål.

Skyldighet att vidta alla nödvändiga åtgärder för att göra unionens rättsakter effektiva

- Medlemsstaternas skyldighet att genomföra de specifika (materiella och förfarandemässiga) skyldigheterna i unionens rättsakter åtföljs av en skyldighet att vidta alla nödvändiga åtgärder för att göra unionens rättsakter effektiva i den nationella rättsordningen.
- Det finns en skyldighet att genomföra EU-lagstiftningen så att enskilda parter kan åberopa de rättigheter som de har enligt EU-lagstiftningen. Denna skyldighet finns alltid, även om EU:s rättsakter inte innehåller specifika bestämmelser om sanktioner, rättsmedel och verkställighet¹¹⁹. Det finns en allmän skyldighet när det gäller EU-lagstiftningens effektivitet som tar sin utgångspunkt i principen om lojalt samarbete enligt artikel 4.3 i FEU. Det följer av EU-domstolens rättspraxis att medlemsstaterna har en skyldighet att göra EU-lagstiftningen

¹¹⁹ Se t.ex. rådets direktiv 2000/78/EG av den 27 november 2000 om inrättande av en allmän ram för likabehandling, EGT L 303, 2 december 2000, artikel 9, s. 16–22. Exempel i EU-domstolens rättspraxis där stadgan eller de allmänna principerna för unionsrätten tillämpas trots att det inte finns någon särskild skyldighet i sekundärrätten att göra EU-lagstiftningen effektiv (t.ex. genom att bestraffa bristande efterlevnad): EU-domstolen, C-262/99, *Paraskevas Louloudakis mot Elliniko Dimosio*, 12 juli 2001, punkt 67; EU-domstolen, C-430/05, *Ntioni Anonymi Etaireia Emporias H / Y, Logismikou kai Paroxis Ypiresion Michanografisis och Ioannis Michail Pikoulas mot Epitropi Kefaloiagoras*, 5 juli 2007, punkterna 50, 52 och 53; EU-domstolen, C-546/09, *Aurubis Balgaria AD mot Nachalnik na Mitnitsa Stolichna*, 31 mars 2011, punkt 41; EU-domstolen, C-405/10, *Brottmål mot Özlem Garenfeld*, 10 november 2011, punkt 48; EU-domstolen, C-682/15, *Berlioz Investment Fund SA mot Directeur de l'administration des bidrag directes* [tribunalen], 16 maj 2017, punkt 41.

effektiv¹²⁰. Mer specifika uttryck för denna princip återfinns i artiklarna 19.1 och 325 i FEUF och i EU:s sekundärrätt.

- Nationella åtgärder som är avsedda eller används för att garantera EU-lagstiftningens tillämpning och effektivitet räknas som "tillämpning av unionsrätten" i den mening som avses i artikel 51.1 i stadgan¹²¹. Sådana åtgärder omfattar påföljder (straffrättsliga eller administrativa) för överträdelse av unionsrätten, rättsmedel för att säkerställa rättsligt skydd av enskildas rättigheter enligt unionsrätten, förfaranderegler för sådana åtgärder, åtgärder för återbetalning av avgifter som tagits ut i strid med unionsrätten samt åtgärder för att bestraffa beteenden som är skadliga för unionens ekonomiska intressen.
- Sådana åtgärder räknas som "tillämpning av unionsrätten" oavsett om de antas för att införliva unionsrättsakter i den nationella lagstiftningen eller inte¹²². De kan också utgöras av allmänna straffprocessuella eller processrättsliga åtgärder som faller inom medlemsstaternas nationella suveräna behörighet, men endast så länge de används inom ramen för EU-lagstiftningen.

Exempel: administrativ påföljd för bristande efterlevnad av EU-rätten

Direktiv 2001/34 om upptagande av värdepapper till officiell notering och om uppgifter som skall offentliggöras beträffande sådana värdepapper föreskriver inte uttryckligen ett sanktionssystem om de uppgifter som anges i förteckningen visar sig vara oriktiga eller vilseledande. Följaktligen har medlemsstaterna befogenhet att välja de påföljder som de finner lämpliga. I domen i målet *Ntionik en Pikoulas* konstaterade EU-domstolen att utövan av denna befogenhet måste ske i enlighet med de allmänna rättsprinciperna¹²³.

---

120 EU-domstolen, C-177/95, *Ebony Maritime SA and Loten Navigation Co. Ltd mot Prefetto della Provincia di Brindisi m.fl.*, 27 februari 1997, punkt 35; EU-domstolen, C-186/98, *Brottmål mot Maria Amélia Nunes och Evangelina de Matos*, 8 juli 1999, punkt 14; EU-domstolen, C-432/05, *Unibet (London) Ltd och Unibet (International) Ltd mot Justitiekanslern* [tribunalen], 13 mars 2007, punkt 38; EU-domstolen, C-268/06, *Impact mot Minister for Agriculture and Food m.fl.* [tribunalen], 15 april 2008, punkt 44.

121 EU-domstolen, C-617/10, *Åklagaren mot Hans Åkerberg Fransson* [tribunalen], 26 februari 2013, punkterna 26 och 27.

122 EU-domstolen, C-218/15, *Brottmål mot Gianpaolo Paoletti m.*, 6 oktober 2016, punkt 18.

123 EU-domstolen, C-430/05, *Ntionik Anonymi Etaireia Emporias H/Y, Logismikou kai Paroxis Ypiresion Michanografisis och Ioannis Michail Pikoulas mot Epitropi Kefalaiaioras*, 5 juli 2007, punkterna 50, 52 och 53.

Exempel: straffrättslig påföljd vid bristande efterlevnad av unionsrätten

Ett annat exempel är förordning (EG) nr 1013/2006 om transport av avfall¹²⁴. Nationella straffrättsliga åtgärder för att bestraffa underlåtenhet att följa bestämmelserna i denna förordning räknas som tillämpning enligt artikel 51. I *Garenfeld* drogs slutsatsen att den tyska strafflagen uppfyllde kraven för att räknas som tillämpning inom ramen för denna förordning och att artikel 49.1 i stadgan (principen om lagligheten i fråga om brott och straff) var tillämplig¹²⁵.

EU-domstolen gjorde följande uttalande: "Denna princip [principen om laglighet i fråga om brott och påföljder], som är en princip som medlemsstaterna är skyldiga att följa när de föreskriver vilka straff som ska gälla vid överträdelse av unionsrätten, innebär att brotten och de påföljder som de leder till tydligt måste definieras i lag. Detta villkor är endast uppfyllt när en enskild av den relevanta bestämmelsens lydelse och, vid behov, med hjälp av domstolarnas tolkning av lydelsen, kan utläsa vilka handlingar och underlåtenhetshandlingar som medför straffrättsligt ansvar."

- Det återstår att reglera i EU-domstolens rättspraxis om huruvida samma tillvägagångssätt tillämpas på *civilrättsliga* åtgärder mot privata parter vid överträdelse av normer som bygger på EU-lagstiftning (t.ex. civilrättsligt ansvar). Sådana åtgärder, oavsett om de bör betraktas som åtgärder som har karaktär av rättsmedel (ersättning) och/eller om de har karaktär av straff, skulle kunna indikera att de räknas som "tillämpningsåtgärder"¹²⁶. Fallet *Miravittles et al.* kan dock tyda på en striktare tillnärmning från EU-domstolens sida.¹²⁷ Dessa typer av nationella rättsakter betraktas som "tillämpningsåtgärder" om EU:s lagstiftningsakter uttryckligen föreskriver dem.

Exempel: civilrättsliga påföljder vid bristande efterlevnad av EU-rätten

I artikel 12 i det elfte rådets direktiv om upplysningskrav för filialer anges att medlemsstaterna måste föreskriva lämpliga påföljder vid bristande upplysning

124 Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 1013/2006 av den 14 juni 2006 om transport av avfall, EUT L 190, 12.7.2006, s. 1–98.

125 EU-domstolen, C-405/10, *Brottmål mot Özlem Garenfeld*, 10 november 2011, punkt 48.

126 Förslag från Attorney General Bot av den 27 juli 2017, punkt 53 i EU-domstolens dom C-243/16, *Antonio Miravittles Ciurana m.fl. mot Contimark SA och Jordi Socias Gispert*, 14 december 2017.

127 EU-domstolen, C-243/16, *Antonio Miravittles Ciurana m.fl. mot Contimark SA och Jordi Socias Gispert*, 14 december 2017, punkterna 33 och 34.

om de frågor som anges i direktivet¹²⁸. I *Texdata Software* ansåg EU-domstolen att den österrikiska lagstiftning som föreskriver en periodisk påföljd för underlåtenhet att uppfylla upplysningsskyldigheten enligt det elfte direktivet utgör ett fall av "tillämpning av unionsrätten", i den mening som avses i artikel 5.1 i stadgan. Som ett resultat fick bestämmelserna i den österrikiska handelslagen ändras så att den följde stadgan¹²⁹.

En EU-rättsakt hänvisar till begrepp i nationell lagstiftning (situation A.5)

I denna situation gäller EU:s grundläggande rättigheter de nationella begreppen (som kan ha funnits sedan tidigare) om de används med koppling till unionsrättsakten i fråga eller används i samband med den nationella lagstiftning som införlivar unionsrättsakten i fråga.

Hänvisningar till nationell lagstiftning av EU-lagstiftaren

- Bestämmelser i unionsrättsakter kan hänvisa till begrepp i nationell lagstiftning, t.ex. i avsaknad av harmonisering på EU-nivå. På detta sätt "lånar" EU-lagstiftaren begrepp från nationell lagstiftning som faller inom medlemsstaternas behörighet.
- Följden blir att lagstiftning eller politiska åtgärder som använder sådana befintliga nationella begrepp kan leda till situationer där medlemsstaterna tillämpar unionsrätten i den mening som avses i artikel 51, men endast om begreppen används inom ramen för de aktuella EU-bestämmelserna¹³⁰.
- Som nationell lagstiftare är det därför nödvändigt att kontrollera om dessa nationella begrepp är förenliga med stadgan när de tillämpas inom ramen för unionsrätten.

Exempel: insolvens

I direktivet om skydd för arbetstagare vid insolvens anges det att direktivet inte påverkar tillämpningen av nationell lagstiftning när det gäller definitionen av begrepp som "anställd", "arbetsgivare" och "lön". Direktivet hänvisar således

128 Rådets elfte direktiv 89/666/EEG av den 21 december 1989 om krav på offentlighet i filialer som har öppnats i en medlemsstat av vissa typer av bolag som lyder under lagstiftningen i en annan stat, EGT L 395, 30.12.1989, s. 36.

129 EU-domstolen, C-418/11, *Texdata Software GmbH*, 26 september 2013, punkterna 71–75.

130 Se till exempel EU-domstolen, C-442/00, *Ángel Rodríguez Caballero mot Fondo de Garantía Salarial (Fogasa)*, 12 december 2002, punkterna 29–32; EU-domstolen, C-177/05, *María Cristina Guerrero Pecino mot Fondo de Garantía Salarial (Fogasa)*, 13 december 2005, punkterna 25 och 26.

till nationell lagstiftning; det är sedan upp till den nationella lagstiftningen att precisera dessa begrepp och definiera dem. Om dessa nationella rättsliga begrepp används inom ramen för det direktivet är EU:s grundläggande rättigheter tillämpliga, oavsett om dessa begrepp införs i ny nationell lagstiftning som specifikt framtagen för att införliva direktivet eller om det rör sig om befintliga nationella rättsliga begrepp (t.ex. inom arbetsrätten)¹³¹.

Väg B: Andra lagförslag än sådana som införlivar unionsrättsakter

- Nationell lagstiftning som inte antas i syfte att införliva EU lagstiftning och som därmed är av rent nationell härkomst kan i flera fall räknas som "tillämpning av unionsrätten" (se figur 8).
- För lagstiftningsförslag som är rent nationella och därmed inte föranleds av unionsrättsakter kan det vara svårare att veta att stadgan i vissa fall kan vara bindande.
- Med andra ord: även i situationer där medlemsstaterna lagstiftar inom sina behörigheter eller lagstiftar i andra syften än att införliva unionsrätten i den nationella lagstiftningen, kan stadgan vara tillämplig.

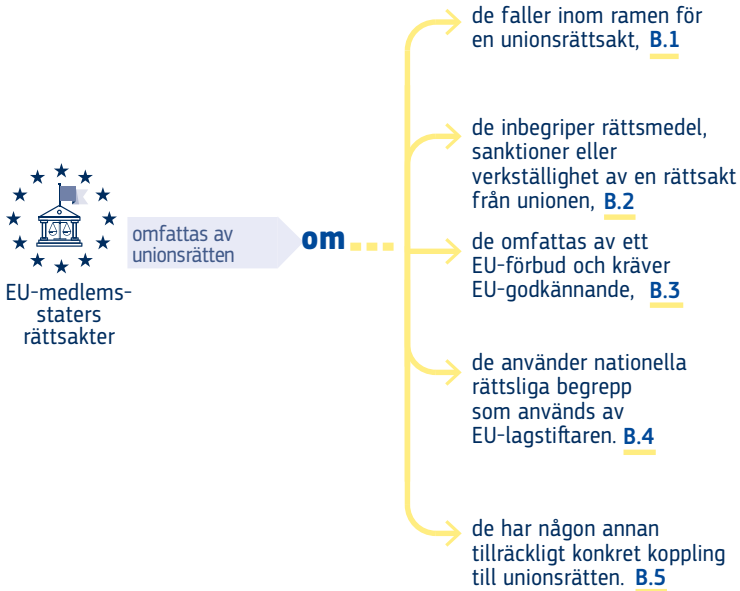
Den nationella lagstiftningsåtgärden faller inom ramen för en EU rättsakt (Situation B.1)

Nationella åtgärder som faller inom det materiella, personliga och tidsmässiga tillämpningsområdet för unionsrättsakter räknas som tillämpning enligt artikel 51, även om de inte är utformade för att införliva lagstiftningen i fråga¹³².

¹³¹ EU-domstolen, C-520/03, *José Vicente Ojano Valero mot Fondo de Garantía Salarial (Fogasa)*, 16 december 2004, punkterna 4 och 34.

¹³² EU-domstolen, C-555/07, *Seda Küçükdeveci mot Swedex GmbH & Co. KG*, 19 januari 2010, punkt 25.

Figur 8: Situationer där stadgan är tillämplig trots att lagstiftningen i fråga inte syftar till att införliva unionsrättsakter

Källa: FRA, 2018

Icke-tillämpning som tillämpning i den mening som avses i artikel 51.1 i stadgan

- Denna form av "tillämpning av unionsrätten" innebär i allt väsentligt en underlåtenhet att tillämpa. Den nationella lagstiftaren avser att inte tillämpa unionsrätten, men borde göra det.

Exempel: ett fall som rör den tyska civillagen

I målet *Kücükdeveci* var den tyska civillagen (*Bürgerliches Gesetzbuch*) i fokus, som innehöll bestämmelser om uppsägningsperioder¹³³. Denna lagstiftning antogs inte i syfte att tillämpa unionsrätten. EU-domstolen ansåg emellertid att den tyska lagstiftningen i detta specifika fall föll inom ramen för unionsrättens tillämpningsområde, eftersom villkoren för uppsägning är ett område som regleras av direktiv

133 EU-domstolen, C-555/07, *Seda Küçükdeveci mot Swedex GmbH & Co. KG*, 19 januari 2010.

2000/78¹³⁴. Följaktligen innebar detta direktiv att den nationella lagstiftningen i fråga skulle omfattas av unionsrätten. Därför tillämpades den allmänna principen om icke-diskriminering på grund av ålder.

Det räcker inte att ha ett samspel med EU:s rättsakter

- Den berörda lagstiftningen ska verkligen införliva den aktuella unionsrättsakten, oavsett om det handlar om personlig räckvidd (vem som omfattas), tillämpningsmässig räckvidd (vilka situationer som omfattas), eller tidsmässig tillämpning. Endast ett "samspel" mellan den berörda delen av den nationella lagstiftningen och den aktuella unionsrättsakten räcker inte för att införliva unionsakten i den nationella lagstiftningen¹³⁵.

Exempel: mål som rör den spanska strafflagen

I *Gueye och Sanchez* var frågan huruvida artikel 7 i stadgan (respekt för privatlivet och familjelivet) tillämpades i en bestämmelse i den spanska strafflagen (*Código Penal*) avseende effekterna av en tilläggsåtgärd som krävde att gärningsmannen höll sig på avstånd och förbjöd honom att vistas i brottsfrets närhet¹³⁶. EU-domstolen ansåg att den nationella lagen i fråga inte kunde bedömas mot bakgrund av bestämmelserna i stadgan. I synnerhet hade inte rambeslutet om brottsfrets ställning i straffrättsliga förfaranden¹³⁷ effekten att införliva unionsrätten i den nationella lagstiftningen. Syftet med rambeslutet var endast att det, inom ramen för straffrättsliga förfaranden, skulle fastställas miniminormer för skydd av brottsoffer och att brottsoffer bör ges en hög skyddsnivå, särskilt i fråga om deras tillgång till rättslig prövning. Vidare ska man komma ihåg att om en medlemsstat under utövandet av sin befogenhet att verkställa lagen ser till att dess straffrättsliga bestämmelser erbjuder skydd mot våld i hemmet, är målet inte bara att skydda brottsfrets intressen (så som dessa uppfattas av dem), utan även andra mer allmänna samhällsintressen.

¹³⁴ Rådets direktiv 2000/78/EG av den 27 november 2000 om inrättande av en allmän ram för likabehandling, EGT L 303, 2.12.2000, s. 16–22.

¹³⁵ EU-domstolen, C-206/13, *Cruciano Siragusa mot Regione Sicilia – Soprintendenza Beni Culturali e Ambientali di Palermo*, 6 mars 2014, punkt 24; EU-domstolen, C-198/13, *Victor Manuel Julian Hernández m.fl. mot Reino de España (Subdelegación del Gobierno de España en Alicante) m.fl.*, 10 juli 2014, punkterna 25 och 37.

¹³⁶ EU-domstolen, förenade målen C-483/09 och C-1/10, *Brottmål mot Magatte Gueye (C-483/09) och Valentín Salmerón Sánchez (C-1/10)*, 15 september 2011, punkt. 69. Se även EU-domstolen, C-117/14, *Grima Janet Nisttahuz Poclava mot Jose María Ariza Toledano (Taberna del Marqués)*, 5 februari 2015, punkterna 30–38 och 40–42.

¹³⁷ Rådets rambeslut 2001/220/RIF av den 15 mars 2001 om brottsfrets ställning i straffrättsliga förfaranden, EGT L 82, 22.3.2001, s. 1–4.

Den nationella lagstiftningen omfattas av ett förbud enligt EU-lagstiftningen och måste därför bygga på ett tillstånd (motivering, undantag) i enlighet med EU:s lagstiftning (situation B.2)

Nationella åtgärder som omfattas av ett förbud enligt unionsrätten och som bygger på en motivering i enlighet med EU-lagstiftningen räknas som "tillämpning av unionsrätten"¹³⁸.

Förbud och godkännande

- Begreppet tillämpning gäller inte bara i situationer där en medlemsstat verkar som ett ombud för EU (se [kapitel 4](#)). En annan form av tillämpning förekommer i situationer där en medlemsstat använder ett undantag enligt EU-lagstiftningen för att motivera en nationell åtgärd som annars skulle vara förbjuden enligt unionsrätten. Dessa nationella åtgärder behöver godkännas i enlighet med unionsrätten. Följaktligen är EU:s grundläggande rättigheter tillämpliga. Bakgrunden för denna form av tillämpning är att EU-lagstiftningen inte får tillåta medlemsstaterna att vidta åtgärder som strider med stadgan¹³⁹.
- I enlighet med relevant rättspraxis såsom den hittills har utvecklats, uppstår denna situation när nationella åtgärder
  - klassas som diskriminering på grund av nationalitet i enlighet med artikel 18 i FEUF,
  - klassas som begränsningar av den fria rörligheten för unionsmedborgare (artikel 21 i FEUF), personer (artiklarna 45 och 49 i FEUF), tjänster (artikel 56 i FEUF) eller kapital (artikel 63 i FEUF) eller som (åtgärder med motsvarande verkan) kvantitativa begränsningar för import och export (artiklarna 34 och 35 i FEUF),
  - har den (potentiella) effekten att unionsmedborgarna berövas det verkliga åtnjutandet av de rättigheter som tillkommer dem på grund av sin status som unionsmedborgare (artikel 20 i FEUF).

---

138 *Elliniki Radiophonia Tiléorassi AE och Panellinia Omospondia Syllogon Prossopikou mot Dimotiki Etairia Pliroforissis och Sotirios Kouvelas och Nicolaos Avdellas m.fl.*, C-260/89, 18 juni 1991, punkterna 41–43; EU-domstolen, C-201/15, *Anonymi Geniki Etairia Tsimenton Iraklis (AGET Iraklis) mot Ypourgos Ergasias, Koinonikis Asfalisis kai Koinonikis Allilengyis* [tribunalen], 21 december 2016, punkterna 62–64.

139 EU-domstolen, C-235/14, *Safe Interenvios, SA mot Liberbank, SA m.fl.*, 10 mars 2016, punkt 109; EU-domstolen, C-260/89, *Elliniki Radiophonia Tiléorassi AE och Panellinia Omospondia Syllogon Prossopikou mot Dimotiki Etairia Pliroforissis och Sotirios Kouvelas och Nicolaos Avdellas m.fl.*, 18 juni 1991, punkterna 41–43. Se även EU-domstolen, C-390/12, *Robert Pflieger m.fl.*, 30 april 2014, punkterna 30–37; EU-domstolen, C-145/09, *Land Baden-Württemberg mot Panagiotis Tsakouridis* [tribunalen], 23 november 2010, punkt 52.

- För att avgöra om ett lagstiftningsförslag omfattar denna form av "tillämpning av unionsrätten" är det först nödvändigt att bedöma huruvida det nationella lagstiftningsförslaget är föremål för något slags förbud i EU-lagstiftningen¹⁴⁰.

Exempel: nationella regler för butikers stängningstider

Målet *Pelckmans* berörde belgisk lagstiftning om öppettider inom handels-, hantverks- och tjänstesektorn¹⁴¹. Enligt EU-domstolen var stadgan inte tillämplig, eftersom nationella regler om butikers stängningstider normalt inte utgör en begränsning av den fria rörligheten för varor (artiklarna 34 och 36 i FEUF), förutsatt att dessa regler är verkställbara gentemot alla ekonomiska aktörer som bedriver verksamhet inom det nationella territoriet och har samma påverkan, rättsligt och faktiskt, på försäljningen av inhemska produkter som på försäljningen av produkter från andra medlemsstater.

Begränsningar av den fria rörligheten

- Nationella åtgärder som kan betraktas som diskriminering på grund av nationalitet i enlighet med artikel 18 i FEUF, som en begränsning av den fria rörligheten för unionsmedborgare (artikel 21 i FEUF), personer (artikel 45 i FEUF), tjänster (artikel 56 i FEUF) FEUF eller kapital (artikel 63 i FEUF) eller av etableringsfriheten (artikel 49 i FEUF) eller som (åtgärder med effekter som medför) kvantitativa begränsningar för import och export (artiklarna 34 och 35 i FEUF) är i princip förbjudna, såvida inte medlemsstaten kan motivera begränsningen i fråga.
- En begränsning av den fria rörligheten är motiverad om denna är nödvändig för att uppnå ett legitimt mål av allmänt intresse. Vid bedömningen av om det ett lagstiftningsförslag är berättigat enligt unionsrätten blir stadgan relevant; nationella regler som utgör begränsningar av den fria rörligheten kan bli föremål för undantag/berättigande från EU endast om de är förenliga med unionens grundläggande rättigheter¹⁴².
- Nationella lagstiftningsakter som klassas som begränsningar av den fria rörligheten måste följa stadgan, även om de avser områden som faller inom medlemsstaternas behörighet.

140 EU-domstolen, C-159/90, *The Society for the Protection of Unborn Children Ireland Ltd mot Stephen Grogan m.fl.*, 4 oktober 1991, punkterna 27 och 31.

141 EU-domstolen, C-483/12, *Pelckmans Turnhout NV mot Walter Van Gestel Balen NV m.fl.*, 8 maj 2014, punkterna 24 och 25.

142 EU-domstolen, C-98/14, *Berlington Ungern Tanácsadó és Szolgáltató kft m.fl. mot Magyar Állam*, 11 juni 2015, punkt 74; EU-domstolen, C-201/15, *Anonymi Geniki Etairia Tsimenton Iraklis (AGET Iraklis) mot Ypourgos Ergasias, Koinonikis Asfalisis kai Koinonikis Allilengyis* [tribunalen], 21 december 2016, punkt 63.

Exempel: förbud mot korsord

I målet *Familiapress*, granskades den österrikiska lagen om illojal konkurrens (*Gesetz über unlauteren Wettbewerb, UWG*)¹⁴³. Denna lag innehöll ett allmänt förbud mot att erbjuda konsumenter gratis gåvor kopplade till försäljning av varor eller tillhandahållande av tjänster. Detta förbud gällde även för utgivare av tidskrifter som uppmanade konsumenterna att delta i prisdragningar. Lagligheten i detta förbud ifrågasattes av en tidningsutgivare som är etablerad i Tyskland. Denna utgivare ville sälja publikationer i Österrike som gav läsarna möjlighet att delta i spel (korsord) med chans till vinster. EU-domstolen ansåg att förbudet utgjorde en begränsning av den fria rörligheten för varor (en åtgärd med motsvarande verkan). Österrike blev därmed tvunget att komma med en grund för att motivera detta.

Österrikes regering hävdade att syftet med den nationella lagstiftningen i fråga var att upprätthålla pressens mångfald. För att avgöra om den berörda begränsningen var berättigad ställde sig EU-domstolen frågan om upprätthållande av pressens mångfald skulle kunna utgöra ett tvingande krav som motiverar en begränsning av den fria rörligheten för varor, och bedömde även om proportionalitetsprincipen följdes. Dessutom tillämpades artikel 10 i Europakonventionen (om yttrandefrihet) som en allmän princip i unionsrätten. EU-domstolen ansåg att det ifrågasatta förbudet skulle kunna inkräkta på yttrandefriheten. Det krävdes därför att förbudet uppfyllde kraven i artikel 10 i Europakonventionen (dvs. att det var föreskrivet i lag och att det var nödvändigt i ett demokratiskt samhälle) för att anses vara försvarligt enligt unionsrätten.

Berövande av innehållet i de rättigheter som är knutna till EU-medborgarskapet

Fördraget om Europeiska unionens funktionssätt, artikel 20

Ett unionsmedborgarskap införs härmed. Varje person som är medborgare i en medlemsstat ska vara unionsmedborgare. Unionsmedborgarskapet ska komplettera och inte ersätta det nationella medborgarskapet. [...]

Dessa rättigheter ska utövas enligt de villkor och begränsningar som fastställs i fördragen och genom de åtgärder som beslutats med tillämpning av dessa.

- Nationella åtgärder som medför att unionsmedborgare berövas möjligheten att faktiskt åtnjuta kärnan i de rättigheter som följer av unionsmedborgarskapet är

¹⁴³ EU-domstolen, C-368/95, *Vereinigte Familiapress Zeitungsverlags- und vertriebs GmbH mot Heinrich Bauer Verlag*, 26 juni 1997.

i princip förbjuda enligt artikel 20 i FEUF¹⁴⁴. Såsom är fallet med bestämmelserna om fri rörlighet är det dock enligt artikel 20 i FEUF möjligt att motivera ett undantag.

- Medlemsstaterna kan förlita sig på ett undantag som framför allt är kopplat till upprätthållandet av kraven på allmän ordning och skyddet av den allmänna säkerheten.
- Vid bedömningen av om det ifrågavarande lagstiftningsförslaget är berättigat enligt EU-lagstiftning är stadgan relevant; de nationella förslagsställarna kan använda sig av EU-undantag/motiveringar, men endast om de tar hänsyn till unionens grundläggande rättigheter¹⁴⁵.

Exempel: uppehållstillstånd för fadern till en EU-medborgare

Rendón Marín, en colombiansk medborgare, hade ensam vårdnad om sina barn i Spanien. På grund av sitt straffregister nekades han dock uppehållstillstånd och var tvungen att tillsammans med sina två minderåriga barn flytta från spanskt territorium och därmed också från EU:s territorium. Mot bakgrund av artikel 20 i FEUF var den hänskjutande domstolen osäker på om den nationella lagstiftningen i en sådan situation kunde förbjuda beviljandet av uppehållstillstånd utan någon möjlighet till undantag. EU-domstolen medgav att artikel 20 i FEUF inte hindrade medlemsstaterna att upprätthålla den allmänna säkerheten, men betonade samtidigt att artikel 7 i stadgan (respekt för privatlivet och familjelivet) jämförd med skyldigheten att beakta barnets bästa, som erkänns i artikel 24.2 i stadgan, måste respekteras¹⁴⁶.

Den nationella lagstiftningsåtgärden involverar rättsmedel, påföljder eller verkställighet som kan tillämpas med koppling till EU-rättsakter (situation B.3)

Nationella åtgärder som vidtas för att garantera tillämpningen och effektiviteten av EU-lagstiftningen (påföljder, rättsmedel och verkställighet) klassas som "tillämpning av unionsrätten" i den mening som avses i artikel 51.1. EU:s grundläggande rättigheter är tillämpliga på dessa nationella åtgärder om de används i detta sammanhang.

144 EU-domstolen, C-34/09, *Gerardo Ruiz Zambrano mot Office national de l'emploi (ONEm)* [tribunalen], 8 mars 2011; EU-domstolen, C-87/12, *Kreshnik Ymeraga m.fl. mot Ministre du Travail, de l'Emploi et de l'Immigration*, 8 maj 2013.

145 EU-domstolen, C-304/14, *Secretary of State for the Home Department mot CS* [tribunalen], 13 september 2016, punkt 36; EU-domstolen, C-165/14, *Alfredo Rendón Marín mot Administración del Estado* [tribunalen], 13 september 2016, punkt 81.

146 EU-domstolen, C-165/14, *Alfredo Rendón Marín mot Administración del Estado* [tribunalen], 13 september 2016, punkterna 66 och 81.

För mer information och specifika punkter som bör uppmärksammas när det gäller sådana åtgärder, se förklaringen till [situation A.4](#).

Den nationella lagstiftningen omfattar ett rättsligt begrepp som har använts i en unionsrättsakt (situation B.4)

I vissa fall hänvisar unionsrättsakter till begrepp i den nationella lagstiftningen. EU:s grundläggande rättigheter är tillämpliga på dessa nationella begrepp om de används tillsammans med berörda unionsrättsakter eller med sådan nationell lagstiftning som införlivar berörda unionsrättsakter¹⁴⁷.

För mer information och punkter som bör uppmärksammas särskilt när det gäller sådana åtgärder, se förklaringen till [situation A.5](#).

Den nationella lagstiftningen inbegriper frivilliga hänvisningar till (begrepp i) unionsrätten (situation B.5)

Stadgan gäller inte under omständigheter där den nationella lagstiftaren – när denne reglerar rent interna situationer – frivilligt hänvisar till bestämmelser eller begrepp i unionsrätten.

En frivillig hänvisning till unionsrätten räknas inte som ”tillämpning av unionsrätten”

- Enbart hänvisningar till begrepp i unionsrätten medför inte att nationella åtgärder omfattas av unionsrätten¹⁴⁸.
- I enlighet med unionslagstiftningen finns det följaktligen ingen skyldighet för medlemsstaterna att respektera EU:s grundläggande rättigheter i sådana situationer.

Notering om EU-domstolens behörighet

- Det bör noteras att EU-domstolen under vissa omständigheter är behörig enligt artikel 267 i FEUF (förhandsavgörande) för att tolka bestämmelser eller begrepp i unionsrätten även om situationen i fråga inte regleras direkt av unionsrätten (t.ex. om den nationella hänvisningen till EU-lagstiftningen är ”direkt och ovillkorlig”).

¹⁴⁷ Se till exempel EU-domstolen, C-442/00, *Ángel Rodríguez Caballero mot Fondo de Garantía Salarial (Fogasa)*, 12 december 2002, punkterna 29–32; EU-domstolen, C-520/03, *José Vicente Olaso Valero mot Fondo de Garantía Salarial (Fogasa)*, 16 december 2004, punkt 34; EU-domstolen, C-177/05, *María Cristina Guerrero Pecino mot Fondo de Garantía Salarial (Fogasa)*, 13 december 2005, punkterna 25 och 26.

¹⁴⁸ EU-domstolen, C-482/10, *Teresa Cicala mot Regione Siciliana*, 21 december 2011, punkt 17 och domstolens dom.

- Grunden för denna strategi är att det ligger i unionens rättsliga ordning att förebygga framtida skillnader i tolkningen av bestämmelser eller begrepp som hämtats från unionsrätten, eftersom dessa bör tolkas på ett enhetligt sätt, oberoende av under omständigheterna då de är tillämpliga¹⁴⁹. Under tolkningen av unionens bestämmelser kan stadgan spela en roll som tolkningsverktyg¹⁵⁰.

Att EU har befogenheter är i sig inte tillräckligt

- Det faktum att ämnet för ett nationellt lagstiftningsförslag faller inom ett område där Europeiska unionen har behörighet är i sig inte tillräckligt för att EU:s grundläggande rättigheter ska vara tillämpliga¹⁵¹.

Det nationella lagstiftningsförslaget faller inom ett område där EU har behörighet (situation B.6)

Det faktum att ett nationellt lagstiftningsförslag faller inom ett område där EU har behörighet är i sig inte tillräckligt för att EU:s grundläggande rättigheter ska vara tillämpliga¹⁵².

Exempel: Spansk arbetslag

Målet *Poclava* handlade om den spanska lagstiftningen om upprättande och reglering av anställningsavtal med obestämd varaktighet för att stödja företagare och för en ettårig provanställningsperiod¹⁵³. EU-domstolen ansåg att även om skyddet för arbetstagare vid uppsägning av ett anställningsavtal är ett av medlen för att uppnå målen med artikel 151 i FEUF, och även om EU-lagstiftaren har behörighet på detta område i enlighet med de villkor som fastställs i artikel 153.2 i FEUF, faller situationer som inte omfattas av åtgärder som antagits på grundval av dessa bestämmelser utanför unionsrättens tillämpningsområde.

149 EU-domstolen, C-28/95, *A. Leur-Bloem mot Inspecteur der Belastingdienst/Ondernemingen Amsterdam 2*, 17 juli 1997, punkt 34; EU-domstolen, C-482/10, *Teresa Cicala mot Regione Siciliana*, 21 december 2011, punkterna 17–20.

150 Detta framgår också tydligt när det gäller den nationella lagstiftningen. Se FRA (2018), *Challenges and opportunities for the implementation of the Charter of Fundamental Rights* (utmaningar och möjligheter för genomförandet av stadgan om de grundläggande rättigheterna), yttrande från Europeiska unionens byrå för grundläggande rättigheter, Wien, 04/2018.

151 CJEU, C-198/13, *Victor Manuel Julian Hernández m.fl. mot Reino de España (Subdelegación del Gobierno de España en Alicante) m.fl.*. Se dock det långtgående förslaget från GA Sharpston i hennes yttrande i C-34/09, 30 september 2010, punkt 163.

152 EU-domstolen, C-198/13, *Victor Manuel Julian Hernández m.fl. mot Reino de España (Subdelegación del Gobierno de España en Alicante) m.fl.*, 10 juli 2014, punkt 46.

153 EU-domstolen, C-117/14, *Grima Janet Nisttahuz Poclava mot Jose María Ariza Toledano (Taberna del Marqués)*, 5 februari 2015, punkt 41.

- EU:s behörighet på det berörda området blir relevant endast om två villkor är uppfyllda:
  - EU har utövat sin befogenhet genom att anta lagstiftningsåtgärder.

Det finns en annan typ av koppling mellan det nationella lagstiftningsförslaget och bestämmelserna i EU:s lagstiftning (situation B.7)

EU:s grundläggande rättigheter gäller endast om denna koppling till unionslagstiftningen innebär att det nationella förslaget tillämpar unionsrätten.

- den nationella åtgärden omfattas av det exakta tillämpningsområdet för dessa EU-lagstiftningsåtgärder (för mer information, se [situation B.1](#)).

Bedömning av andra kopplingar till EU mot bakgrund av logiken i artikel 51.1 i stadgan

- Om du på grundval av de situationer som beskrivs ovan inte kan dra slutsatsen att EU:s grundläggande rättigheter är tillämpliga, är de sannolikt inte det.
- Om du har identifierat någon annan typ av koppling till EU är det dock möjligt att detta kan medföra att EU:s grundläggande rättigheter är tillämpliga.
- För en slutgiltig bedömning är det nödvändigt att beakta den logiska grunden i artikel 51.1 i stadgan, nämligen att se till att EU:s grundläggande rättigheter inte kränks på områden som omfattas av EU:s verksamhet, antingen genom åtgärder på EU-nivå eller genom att medlemsstaterna införlivar EU-lagstiftning (se [kapitel 4](#))¹⁵⁴.

8 Kontroll av efterlevnaden av stadgan

- Detta kapitel innehåller elva frågor som kan användas för att kontrollera om de nationella lagstiftningsförslagen är förenliga med de grundläggande rättigheterna.
- Fokus ligger på EU:s grundläggande rättigheter i egenskap av allmänna principer för unionsrätten eller enligt stadgan. EU:s grundläggande rättigheter kan även

¹⁵⁴ EU-domstolen, C-206/13, *Cruciano Siragusa mot Regione Sicilia – Soprintendenza Beni Culturali e Ambientali di Palermo*, 6 mars 2014, punkt 31.

uttryckas i fördragsbestämmelser¹⁵⁵ eller i EU:s sekundärrätt¹⁵⁶. Om ett lagstiftningsförslag omfattas av sådana bestämmelser i EU-lagstiftningen bör de specifika kraven i dessa bestämmelser beaktas.

- I juridisk teori och praxis skiljer sig ordningsföljden för och den exakta omfattningen av de steg och frågor som bör användas när efterlevnaden av de mänskliga rättigheterna bedöms. Inte heller är rättspraxis helt konsekvent i detta avseende. Denna checklista är inte avsedd att skapa någon "mall". Syftet är snarare att ge användaren hjälp med att bedöma relevanta delar av de mänskliga rättigheterna i förhållande till ett specifikt lagstiftningsförslag.

Steg I: Fastställande av begränsningar av grundläggande rättigheter

EU-stadgan om de grundläggande rättigheterna, artikel 52.1

Varje begränsning i utövandet av de rättigheter och friheter som erkänns i denna stadga ska vara föreskriven i lag och förenlig med det väsentliga innehållet i dessa rättigheter och friheter. Begränsningar får, med beaktande av proportionalitetsprincipen, endast göras om de är nödvändiga och faktiskt svarar mot mål av allmänt samhällsintresse som erkänns av unionen eller behovet av skydd för andra människors rättigheter och friheter.

1. Innebär förslaget en begränsning av EU:s grundläggande rättigheter?

- Påverkas rättigheterna av den föreslagna nationella åtgärden?
- Kontrollera det exakta innehållet i relevanta grundläggande rättigheter med hjälp av de tolkningskällor som nämns i [kapitel 6](#). Detta kommer att hjälpa dig att förstå om förslaget begränsar utövandet av de grundläggande rättigheter som erkänns i stadgan.

Exempel: Begränsningar av rättigheter

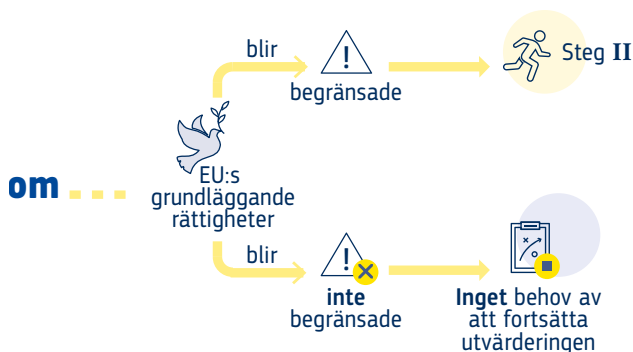
¹⁵⁵ Se artikel 157 i den konsoliderade versionen av fördraget om Europeiska unionens funktionssätt (FEUF), EUT C 326, 26.10.2012.

¹⁵⁶ Se till exempel *rådets direktiv 2000/78/EG av den 27 november 2000 om inrättande av en allmän ram för likabehandling i arbetslivet*, EUT L 303, 2.12.2000, s. 16–22.

Ett exempel på en begränsning av artikel 15.1 i stadgan (rätt att arbeta och utöva ett fritt valt yrke) är ett fall där en pilot förbjöds att fortsätta sitt arbete efter 65 års ålder. Ett sådant förbud innebär en diskriminerande behandling på grund av ålder (artikel 21.1 i stadgan)¹⁵⁷.

Ett exempel på en begränsning av utövandet av rösträtten (artikel 39.2 i stadgan) är nationell lagstiftning som föreskriver berövande av rösträtten vid straffrättslig dom¹⁵⁸.

Ett exempel på en begränsning av rätten till respekt för privatlivet (artikel 7 i stadgan) är utarbetandet och användningen av en expertrapport från en psykolog i samband med en ansökan om internationellt skydd som rör den sökandes sexuella läggning¹⁵⁹. Detta gäller även om utförandet av de psykologiska undersökningar som expertrapporten grundar sig på formellt sett är beroende av den berörda personens samtycke. Enligt EU-domstolen måste det, inom ramen för ett asylförfarande, anses att samtycke inte nödvändigtvis ges frivilligt med tanke på att den stora press som de personer som söker internationellt skydd utsätts för.

Ett exempel på en begränsning av näringsfriheten (artikel 16 i stadgan) är skyldigheten för vissa skattskyldiga personer att tillhandahålla en garanti i samband med registrering av mervärdesskatt (som kan uppgå till upp till 500 000 euro). Domstolen ansåg att detta, under omständigheterna i målet *BB Construct*, utgjorde

157 EU-domstolen, C-190/16, *Werner Fries mot Lufthansa CityLine GmbH*, 5 juli 2017, punkterna 34 och 71

158 EU-domstolen, C-650/13, *Thierry Delvigne mot Commune de Lesparre Médoc och Préfet de la Gironde* [tribunalen], 6 oktober 2015, punkt 45.

159 EU-domstolen, C-473/16, *F mot Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal*, 25 januari 2018, punkterna 52–54.

ett hinder som begränsar den fria användningen av företagets ekonomiska resurser och därmed också utgjorde en kränkning av näringsfriheten¹⁶⁰.

Steg II: Bedömning av begränsningarnas tillåtlighet

2. Får de berörda grundläggande rättigheterna begränsas?

- Kontrollera om det rör sig om en absolut rättighet i stadgan.
- I stadgan anges inte uttryckligen vilka rättigheter som är absoluta. På grundval av förklaringarna i stadgan¹⁶¹, Europakonventionen och EU-domstolens rättspraxis framhålls att människans värdighet (artikel 1 i stadgan)¹⁶², förbudet mot tortyr och omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning (artikel 4 i stadgan)¹⁶³, förbudet mot slaveri och tvångsarbete (artikel 5.1 och 5.2)¹⁶⁴ i stadgan, *inre* tankefrihet, samvetsfrihet och religionsfrihet (artikel 10.1 i stadgan)¹⁶⁵, presumptionen för oskuld och rätten till försvar (artikel 48 i stadgan)¹⁶⁶, laglighetsprincipen (artikel 49.1 i stadgan)¹⁶⁷ och rätten att inte bli dömd eller straffas två gånger för samma brott (artikel 50 i stadgan)¹⁶⁸ räknas som absoluta rättigheter.

¹⁶⁰ EU-domstolen, C-534/16, *Finančné riaditeľstvo Slovenskej republiky mot BB construct sro*, 26 oktober 2017, punkt 38.

¹⁶¹ Enligt förklaringarna till stadgan är både betydelsen och omfattningen av artiklarna 4, 5.1 och 5.2, 10.1, 48 och 49.1 i stadgan desamma som motsvarande artiklar i Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna (Europakonventionen).

¹⁶² Av förklaringarna till stadgan följer att ingen rättighet i stadgan får användas för att kränka andra personers värdighet och att människans värdighet är en central aspekt av rättigheterna i stadgan. Den får därför inte kränkas, inte heller i fall av begränsningar av en rättighet.

¹⁶³ Motsvarar artikel 3 i Europakonventionen. Denna bestämmelse innehåller ingen begränsningsklausul. Det nämns även uttryckligen i artikel 15.2 i Europakonventionen (artikel 15 handlar om undantag i nödsituationer) att denna rättighet inte får vara föremål för undantag.

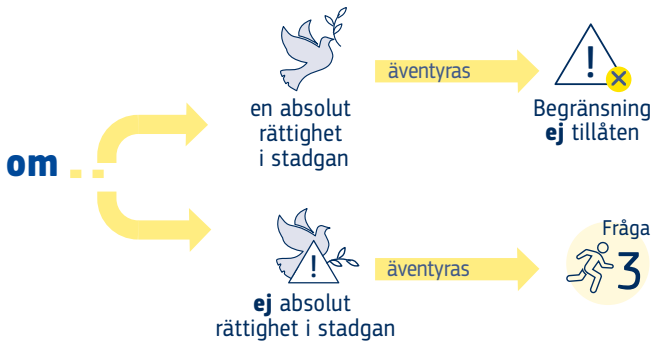
¹⁶⁴ Motsvarar artikel 4 i Europakonventionen. Denna bestämmelse innehåller ingen begränsningsklausul. Det nämns även uttryckligen i artikel 15.2 i Europakonventionen att denna rättighet inte får vara föremål för undantag.

¹⁶⁵ Motsvarar artikel 9.1 i Europakonventionen. Enligt denna bestämmelse kan endast rätten att utöva sin religion eller trosuppfattning under vissa omständigheter vara föremål för begränsningar. Observera dock att artikel 15 i Europakonventionen inte anger att innehållet i artikel 9.1 inte kan vara föremål för undantag.

¹⁶⁶ Motsvarar artikel 6.2 och 6.3 i Europakonventionen. Dessa bestämmelser innehåller inga begränsningsklausuler. Observera dock att artikel 15 i Europakonventionen inte anger att innehållet i artikel 6.2 och 6.3 inte kan vara föremål för undantag.

¹⁶⁷ Motsvarar artikel 7.1 i Europakonventionen. Denna bestämmelse innehåller ingen begränsningsklausul. Det nämns även uttryckligen i artikel 15.2 i Europakonventionen att denna rättighet inte får vara föremål för undantag.

¹⁶⁸ Som förklaringarna om artikel 50 anger får inga undantag från *ne bis in idem* göras enligt artikel 4 i protokoll nr 7 till Europakonventionen.

3. Är begränsningarna föreskrivna i lag?

- Kontrollera om begränsningarna är föreskrivna i lag. Det kan handla om såväl nationell lagstiftning¹⁶⁹ som unionsrättsakter¹⁷⁰.
- Kontrollera om begränsningarna är tillräckligt tillgängliga och förutsebara. Förutsebarhet är ett grundläggande kriterium vid utarbetandet av rättsakter och har utvecklats närmare i rättspraxis från Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna.

Exempel: tillgänglighet och förutsebarhet

En rättsakt är tillgänglig om den har offentliggjorts på rätt sätt (EU-lagstiftning offentliggörs till exempel i Europeiska unionens officiella tidning). Förutsebarhet kräver att en rättsakt formuleras med tillräcklig precision för att medborgaren ska kunna anpassa sitt beteende efter dess bestämmelser. Medborgarna måste i rimlig utsträckning kunna förutse de konsekvenser en lag innebär. Lagen måste även med tillräcklig klarhet ange omfattningen av eventuella befogenheter för skönmässig bedömning som ges de behöriga myndigheter som ska tillämpa lagen¹⁷¹.

169 Se till exempel EU-domstolen, C-650/13, *Thierry Delvigne mot Commune de Lesparre Médoc och Préfet de la Gironde* [tribunalen], 6 oktober 2015, punkt 47.

170 Till exempel en EU-förordning eller ett EU-direktiv: EU-domstolen, C-190/16, *Werner Fries mot Lufthansa CityLine GmbH*, 5 juli 2017, punkt 37; EU-domstolen, C-601/15 PPU, *J. N. mot Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie* [tribunalen], 15 februari 2016, punkt 51.

171 Europadomstolen, *Sunday Times mot Förenade kungariket*, nr 6538/74, 26 april 1979, punkt 49; Europadomstolen, *Malone mot Förenade kungariket*, nr 8691/79, 2 augusti 1984, punkt 68.

4. Garanteras respekten för det väsentliga innehållet i den berörda grundläggande rättigheten?

- Kontrollera om det väsentliga innehållet¹⁷² i den berörda rättigheten påverkas. Äventyrar begränsningen rättigheten i sig? Respekterar begränsningen det faktiska innehållet i den berörda rättigheten?
- En begränsning äventyrar sannolikt inte rättigheten i sig om utövandet av rättigheten begränsas under klart definierade och begränsade omständigheter¹⁷³.

Exempel: rätt till respekt för privatlivet (artikel 7 i stadgan)

I målen *Schrems* och *Digital Rights* tog EU-domstolen ställning till lagstiftning som tillät att de offentliga myndigheterna fick allmän tillgång till innehållet i elektronisk kommunikation. Domstolen fann att denna lagstiftning äventyrade kärnan i den grundläggande rätten till respekt för privatlivet, som garanteras genom artikel 7 i stadgan¹⁷⁴.

Exempel: rätt till ett effektivt rättsmedel (artikel 47 i stadgan)

I målet *Schrems* tog EU-domstolen ställning till lagstiftning som inte ger en enskild person möjlighet att vidta rättsliga åtgärder för att få tillgång till personuppgifter som rör honom eller henne, eller för att få sådana uppgifter rättade eller borttagna. Domstolens slutsats var att denna lagstiftning inte respekterade det väsentliga innehållet i rätten till ett effektivt rättsmedel och till en opartisk domstol enligt vad som anges i artikel 47 i stadgan¹⁷⁵.

172 EU-domstolen använder även uttryck som "det materiella innehållet", "kärnan i" och "själva principen"; se till exempel EU-domstolen, förenade målen C-379/08 och 380/08, *Raffinerie Mediterranee (ERG) SpA, Polimeri Europa SpA och Syndial SpA mot Ministero dello Sviluppo economico m.fl. (C-379/08) och ENI SpA mot Ministero Ambiente e Tutela del Territorio e del Mare m.fl. (C-380/08)* [tribunalen], 9 mars 2010, punkt 88.

173 Se till exempel EU-domstolen, C-258/14, *Eugenia Florescu m.fl. mot Casa Județeană de Pensii Sibiu m.fl.*, 13 juni 2017, punkt 55; EU-domstolen, C-190/16, *Werner Fries mot Lufthansa CityLine GmbH*, 5 juli 2017, punkterna 38 och 75; EU-domstolen, C-524/15, *Brottmål mot Luca Menci* [tribunalen], 20 mars 2018, punkt 43.

174 EU-domstolen, C-362/14, *Maximilian Schrems mot Data Protection Commissioner* [tribunalen], 6 oktober 2015, punkt 94.

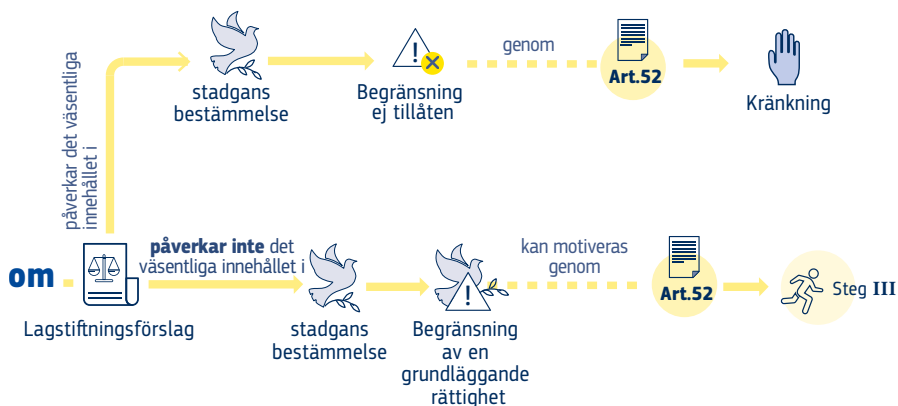
175 *Ibid.*, punkt 95.

Exempel: unionsmedborgares rätt att rösta vid val till Europaparlamentet (artikel 39.2 i stadgan)

I målet *Delvigne* tog EU-domstolen ställning till nationell lagstiftning enligt vilken rösträtten berövas personer vid fällande dom i brottmål¹⁷⁶. EU-domstolen ansåg att denna begränsning av utövandet av den rättighet som garanteras i artikel 39.2 i stadgan respekterade det väsentliga innehållet i denna rättighet. Begränsningen åsidosatte inte rättigheten i sig, eftersom den endast innebar att vissa personer förlorade sin rätt att rösta vid val till parlamentet under särskilda villkor, till följd av deras uppförande och bara så länge som dessa villkor var uppfyllda.

Exempel: rätt att arbeta och utöva ett fritt valt yrke (artikel 15.1 i stadgan)

I målet *Fries* bedömde EU-domstolen giltigheten av en EU-förordning som innebar en begränsning av friheten att välja ett yrke för personer över 65 år som var innehavare av flygcertifikat. Enligt förordningen fick piloter från dagen då de fyllde 65 år inte längre arbeta som piloter inom kommersiell lufttransport¹⁷⁷. Denna begränsning påverkade inte det faktiska innehållet i friheten att välja ett yrke, eftersom det bara införde vissa begränsningar för yrkesverksamheten för innehavare av flygcertifikat som fyllt 65 år.

176 EU-domstolen, C-650/13, *Thierry Delvigne mot Commune de Lesparre Médoc och Préfet de la Gironde* [tribunalen], 6 oktober 2015, punkt 48.

177 EU-domstolen, C-190/16, *Werner Fries mot Lufthansa CityLine GmbH*, 5 juli 2017, punkt 38.

Steg III: Bedömning av om en begränsning kan motiveras

5. Har begränsningen ett legitimt ändamål?

- Vad är syftet med begränsningen?
- Kontrollera om syftet är legitimt. Uppfyller begränsningen mål av allmänt intresse eller behovet av att skydda andras rättigheter och friheter? EU-domstolen har tillämpat en ganska bred strategi för att avgöra om ett ändamål är legitimt¹⁷⁸.
- Att flera mål eller syften existerar sida vid sida utesluter inte att det finns ett legitimt syfte¹⁷⁹.
- Kontrollera om domstolarna kan identifiera det legitima syftet för granskning: målet som eftersträvas måste vara tydligt, antingen utifrån åtgärden i sig eller genom andra delar av det allmänna sammanhanget för åtgärden i fråga.

Exempel: rätt till respekt för privatlivet och familjelivet (artikel 7 i stadgan)

Inom ramen för en asylansökan kan kränkningar av den sökandes privatliv motiveras genom sökandet efter information som gör det möjligt att bedöma hans eller hennes faktiska behov av internationellt skydd. I detta fall gjordes intrånget i samband med en bedömning föranledda av uttalanden från en sökande om internationellt skydd avseende dennes sexuella läggning¹⁸⁰.

Exempel: näringsfrihet (artikel 16 i stadgan)

I momssammanhang kan åsidosättande av en persons näringsfrihet motiveras av de legitima målen att säkerställa korrekt uppbörd av skatter och förhindra

¹⁷⁸ Följande ändamål har exempelvis bedömts som legitima: inrättandet av en gemensam organisation av marknaden (EU-domstolen, mål 44/79, *Liselotte Hauer mot Land Rheinland-Pfalz*, 13 december 1979); skydd av folkhälsan och den allmänna säkerheten (EU-domstolen, C-293/97, *The Queen mot Secretary of State for the Environment, Minister of Agriculture, Fisheries and Food, ex parte: H. A. Standley m.fl.*, 29 april 1999); och kraven på internationell säkerhet (EU-domstolen, förenade målen C-402/05 P och C-415/05 P, *Yassin Abdullah Kadi och Al Barakaat International Foundation mot Europeiska unionens råd och Europeiska gemenskapernas kommission* [tribunalen], 3 september 2008). Rent ekonomiska skäl, som främjande av den nationella ekonomin eller dess funktion, kan emellertid inte tjäna som motivering för hinder som är förbjudna enligt EU-lagstiftningen (EU-domstolen, C-201/15, *Anonymi Geniki Etairia Tsimenton Iraklis (AGET Iraklis) mot Ypourgos Ergasias, Koinonikis Asfalisis kai Koinonikis Allilengyis* [tribunalen], 21 december 2016, punkt 72).

¹⁷⁹ EU-domstolen, förenade målen C-159/10 och C-160/10, *Gerhard Fuchs (C-159/10) och Peter Köhler (C-160/10) mot Land Hessen*, 21 juli 2011, punkt 44.

¹⁸⁰ EU-domstolen, C-473/16, *F mot Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal*, 25 januari 2018, punkt 58.

skatteundandragande¹⁸¹. I det här fallet var störningen relaterad till kravet att ställa en garanti för att registreras för moms.

6. Är begränsningen lämplig för att hantera problemet som identifierats?

- Kontrollera att begränsningen är lämplig. Är begränsningen lämplig för att uppnå det eftersträvade målet?
- Kontrollera den interna följdriktigheten: Lagstiftningen är lämplig för att det eftersträvade målet uppnås endast om den eftersträvar dessa mål på ett konsekvent och systematiskt sätt¹⁸².
- Kontrollera om undantag från bestämmelserna i en lag i vissa fall kan undergräva konsekvensen i den lagen, särskilt om undantagens omfattning är sådan att de leder till ett resultat som strider mot det mål som eftersträvas i den berörda lagen¹⁸³.

7. Går begränsningen utöver vad som är nödvändigt för att uppnå det eftersträvade målet? Finns det några alternativa åtgärder som skulle inkräkta mindre på de grundläggande rättigheterna?

- Kontrollera att begränsningen är nödvändig. Finns det några alternativ?
- Om flera lämpliga åtgärder kan väljas måste den minst betungande åtgärden tillgripas, dvs. den åtgärd som inkräktar minst på den grundläggande rättigheten i fråga¹⁸⁴.

---

181 EU-domstolen, C-534/16, *Finančné riaditeľstvo Slovenskej republiky mot BB construct sro*, 26 oktober 2017, punkt 39.

182 EU-domstolen, C-190/16, *Werner Fries mot Lufthansa CityLine GmbH*, 5 juli 2017, punkt 48.
183 *Ibid.*

184 EU-domstolen, C-134/15, *Lidl GmbH & Co. KG mot Freistaat Sachsen*, 30 juni 2016, punkt 33; EU-domstolen, C-189/01, *H. Jippes, Afdeling Groningen van de Nederlandse Vereniging tot Bescherming van Dieren och Afdeling Assen en omstreken van de Nederlandse Vereniging tot Bescherming van Dieren mot Minister van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij*, 12 juli 2001, punkt 81.

8. Står begränsningarna i proportion till det eftersträvade målet?

- De nackdelar som orsakas får inte vara oproportionerliga i förhållande till det eftersträvade målet¹⁸⁵.
- Åtgärden bör inte medföra en oproportionerlig och orimlig börda för de personer som berörs av begränsningen i förhållande till det eftersträvade målet¹⁸⁶.
- Intresset av att uppnå det legitima målet måste vägas mot begränsningens negativa effekt på den grundläggande rättigheten i fråga.
- I fall där man riskerar att begränsa flera grundläggande rättigheter är det nödvändigt att slå samman kraven på skydd av dessa olika rättigheter och uppnå en rättvis balans mellan dem¹⁸⁷.

Exempel: rätt till respekt för privatlivet och familjelivet (artikel 7 i stadgan)

I målet *F*. ansåg EU-domstolen att utarbetandet och användningen av en expertrapport från en psykolog i samband med en ansökan om internationellt skydd som rör sökandens sexuella läggning är oproportionerlig i förhållande till det mål som eftersträvas, eftersom allvaret i intrånget i rätten till privatliv inte kan anses stå i proportion till den nytta som det eventuellt skulle kunna innebära för bedömningen av de fakta och omständigheter som krävs enligt det berörda direktivet, direktiv 2011/95¹⁸⁸.

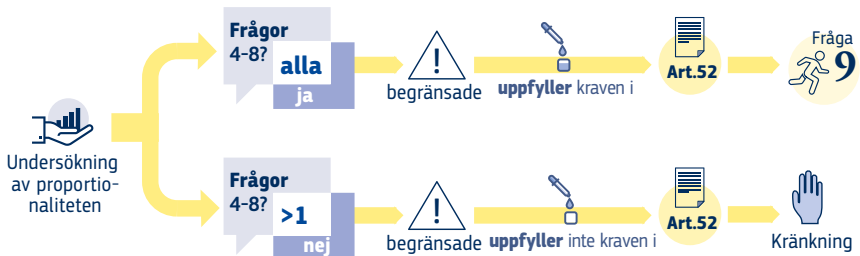
Exempel: näringsfrihet (artikel 16 i stadgan)

I *BB Construct* anger EU-domstolen vilka faktorer som måste beaktas för att bedöma huruvida nationell lagstiftning enligt vilken det krävs en garanti för momsregistrering är nödvändig för att uppnå målen att säkerställa en korrekt uppbörd

-
- 185 EU-domstolen, förenade målen C-92/09 och C-93/09, *Volker und Markus Schecke GbR (C-92/09) och Hartmut Eifert (C-93/09) mot Land Hessen* [tribunalen], 9 november 2010, punkterna 76 och 77; EU-domstolen, C-189/01, *H. Jippes, Afdeling Groningen van de Nederlandse Vereniging tot Bescherming van Dieren och Afdeling Assen och omstreken van de Nederlandse Vereniging tot Bescherming van Dieren mot Minister van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij*, 12 juli 2001, punkt 81.
- 186 EU-domstolen, C-258/14, *Eugenia Florescu m.fl. mot Casa Județeană de Pensii Sibiu m.fl.*, 13 juni 2017, punkt 58.
- 187 EU-domstolen, C-283/11, *Sky Österreich GmbH mot Österreichischer Rundfunk* [tribunalen], 22 januari 2013, punkt 60; EU-domstolen, C-275/06, *Productores de Música de España (Promusicae) mot Telefónica de España SAU* [tribunalen], 29 januari 2008, punkterna 65 och 66.
- 188 EU-domstolen, C-473/16, *F mot Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal*, 25 januari 2018, punkterna 59–69.

av mervärdesskatt och att förhindra skatteundandragande¹⁸⁹. Relevanta faktorer är att garantibeloppet automatiskt beräknas med hjälp av ett it-system, utan någon möjlighet att ändra detta belopp. Detta kan i vissa fall leda till ett resultat som går utöver vad som är nödvändigt för att säkerställa en korrekt uppbörd av mervärdesskatt och förhindra skatteundandragande. Proportionalitetsprincipen kräver vidare att garantin ska stå i relation till risken för att utebliven betalning i framtiden och beloppet för de tidigare skatteskulderna.

I det aktuella fallet uppgav den hänskjutande domstolen att garantin uppgick till 500 000 euro och att det med tanke på beloppets storlek var sannolikt att BB Construct skulle försättas i konkurs. EU-domstolen ansåg att den nationella lagstiftaren – med hänsyn till beloppets betydande storlek – utan berättigande skulle beröva det berörda företaget dess resurser från det att det grundades och hindra det från att utveckla sin ekonomiska verksamhet. Domstolen ansåg vidare att garantin utgjorde ett oproportionerligt intrång i näringsfriheten.

189 EU-domstolen, C-534/16, *Finančné riaditeľstvo Slovenskej republiky mot BB construct s.r.o.*, 26 oktober 2017, punkterna 40-42.

9. Motsvarar den berörda rättigheten i stadgan en rättighet som garanteras av Europakonventionen?

- Kontrollera förklaringarna till stadgan om rättigheten i fråga och förteckningen i förklaringarna om artikel 52.3 i stadgan. Se bilaga.

10. Är begränsningarna förenliga med Europakonventionen?

- Vid fastställandet av begränsningar av rättigheter som motsvarar de rättigheter som följer av Europakonventionen är det nödvändigt att följa de detaljerade begränsningsregler som fastställs i konventionen.
- Kontrollera Europakonventionen och rättspraxis från Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna för att avgöra om begränsningen är tillåten.

Exempel: rätt till yttrandefrihet

Artikel 10 i Europakonventionen (yttrandefrihet) innehåller ett begränsat antal detaljerade grunder för begränsning av denna frihet. Följaktligen kan endast dessa skäl beaktas som legitima mål för att motivera begränsningar av motsvarande rättighet i stadgan (artikel 11).

Exempel: rätt till frihet

I målet *Al Chodor* bedömdes begränsningen av den grundläggande rätten till frihet som fastställs i artikel 6 i stadgan, vilket motsvarar artikel 5 i Europakonventionen¹⁹⁰. EU-domstolen hänvisade därför till Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna, enligt vilken alla former av frihetsberövande ska vara lagenliga inte enbart i så måtto att det måste finnas en rättslig grund för frihetsberövandet i nationell lag, utan också att den nationella lagen måste vara tillräckligt tillgänglig, klar och förutsebar beträffande dess tillämpning för att undvika varje risk för godtycklighet.

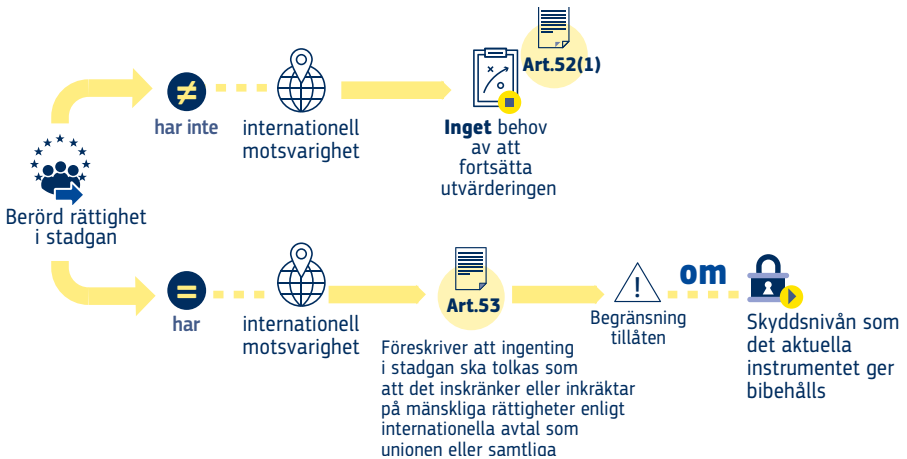
Målet *Al Chodor* rörde förvar av asylsökande. EU-domstolen ansåg detta vara en allvarlig kränkning av de sökandes rätt till frihet som var föremål för strikta skyddsåtgärder, nämligen en rättslig grund, tydlighet, förutsebarhet, tillgänglighet och skydd mot godtycklighet. I detta fall beslutades det att endast en bindande bestämmelse med allmän tillämpning kunde uppfylla dessa krav.

¹⁹⁰ EU-domstolen, C-528/15, *Policie ČR, Krajské ředitelství policie Ústeckého kraje, odbor cizinecké policie mot Salah Al Chodor m.fl.*, 15 mars 2017, punkterna 37–47.

11. Finns det, när det gäller berörda rättigheter i stadgan, likvärdiga bestämmelser i andra människorättsinstrument som unionen eller samtliga medlemsstater är parter i?

- Kontrollera om det finns några sådana motsvarande bestämmelser. Se [bilagan](#) för en översikt över jämförbara rättigheter.
- Kontrollera om skyddsnivån för denna motsvarande bestämmelse respekteras¹⁹¹.

¹⁹¹ <https://fra.europa.eu/en/publications-and-resources/data-and-maps/intobsun-o?mdq1=dataset>,
<https://fra.europa.eu/en/publications-and-resources/data-and-maps/intobscoe?mdq1=dataset>

Bilaga: Översikt över rättigheterna i stadgan

Denna bilaga bygger på stadgans förklaringar och ger en översikt över de 50 grundläggande rättigheterna i stadgan. Dessa sätts dessutom i relation till Europarådets och FN:s människorättsinstrument samt till olika källor inom EU-rätten och de olika ländernas nationella lagstiftning.

A. Motsvarande bestämmelser i Europakonventionen

- Enligt artikel 52.3 i stadgan ska innebörden och omfattningen (inklusive godkända begränsningar) för rättigheterna i stadgan vara desamma som motsvarande rättigheter i Europakonventionen (inklusive dess protokoll).
- Av denna anledning anger översikten motsvarande artiklar i Europakonventionen utifrån
  - stadgans förklaringar för varje bestämmelse, och
  - stadgans förklaringar avseende artikel 52.2.

B. Likvärdiga bestämmelser i andra instrument för mänskliga rättigheter

- Enligt artikel 53 i stadgan ska den skyddsnivå som andra instrument för mänskliga rättigheter ger som unionen eller alla medlemsstater är parter i bibehållas.
- Av denna anledning visar översikten motsvarande rättigheter i de andra människorättsinstrument som unionen eller alla medlemsstater är parter i. Dessa källor nämns ibland i stadgans förklaringar, men inte alltid.
- Om källan inte nämns i stadgans förklaringar markeras bestämmelsen i fråga med en asterisk (*).

C. Relevanta rättsliga källor från EU och på nationell nivå

- Enligt artikel 52.2 i stadgan ska de rättigheter som erkänns i stadgan och som föreskrivs i fördragen utövas på de villkor och inom de gränser som fastställs i dessa fördrag. I översikten nämns därför dessa bestämmelser om de nämns i förklaringarna till stadgan.
- I översikten nämns också hänvisningar till EU:s sekundärrätt i förklaringarna till stadgan. För ytterligare referenser, besök Charterpedia.

- I översikten nämns också de rättigheter som enligt förklaringarna till stadgan motsvarar de nationella konstitutionella traditionerna. Enligt artikel 52.4 i stadgan ska dessa rättigheter tolkas i överensstämmelse med dessa traditioner.
- Hänvisningar till den nationella lagstiftning som nämns i förklaringarna till stadgan görs också.
- Den ger diverse information som härletts från förklaringarna till stadgan, till exempel om en rättighet är EU-specifik (t.ex. rätten att rösta vid EU-val).

EU-stadgan om de grundläggande rättigheterna	Motsvarande bestämmelser i Europakonventionen (inkl. operativa program)	Andra motsvarande instrument från Europarådet ²	FN:s människorättsinstrument ³	EU-lagstiftning/nationell lagstiftning enligt stadgans förklaringar
1	Människans värdighet		Art. 1 ICCPR; art. 1 ICESCR; art. 17 CRPD	EU-domstolens rättspraxis
2 (1)	Rätt till liv	Art. 2	Art. 6.1 ICCPR; art. 10 CRPD; art. 6 CRC	
2 (2)	Inget dödsstraff	Art. 1 och 2 P6; P13-1	Art. 6.2-6 ICCPR; OPICCPR – DP	
3	Människans rätt till integritet	Konventionen om mänskliga rättigheter och biomedicin (ETS 164 och tilläggsprotokoll ETS 168) ⁴	Art. 7 ICCPR; art. 7.1 g i Romstadgan för internationella brottmålsdomstolen som antogs i Rom den 17 juli 1998*	EU-domstolens rättspraxis
4	Förbud mot tortyr och omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning	Art. 3	Art. 7 ICCPR; CAT art. 15 CRPD; art. 37 CRC	

1 Dessa bestämmelser i Europakonventionen hänvisas det även till i stadgans förklaringar (med undantag av artiklarna 20 och 23 i stadgan, där förklaringarna inte hänvisar till Europakonventionen).

2 Endast ett urval av alla relevanta bestämmelser tillhandahålls. Endast grundläggande konventioner om mänskliga rättigheter som har ratificerats av alla 28 EU-medlemstater beaktas (undantag: ESC och ESC 96).

3 Endast ett urval av alla relevanta bestämmelser tillhandahålls. Endast grundläggande konventioner om mänskliga rättigheter som har ratificerats av alla 28 EU-medlemstater beaktas (undantag: OPCRC – SC, som undertecknades av alla 28 men som ratificerades av endast 27).

* När det hänvisas till bestämmelser i förklaringarna till stadgan markeras dessa med en asterisk (*).

EU-stadgan om de grundläggande rättigheterna		Motsvarande bestämmelser i Europakonventionen (inkl. operativa program) ¹⁾	Andra motsvarande instrument från Europarådet ²⁾	FN:s människorättsinstrument ³⁾	EU-lagstiftning/nationell lagstiftning enligt stadgans förklaringar
5 (1)	Slaveri eller trälldom	Art. 4		Art. 8 ICCPR	
5 (2)	Tvångsarbete eller påtvingat arbete				
5 (3)	Människohandel		Europarådets konvention om bekämpande av människohandel	Art. 8.1 och 8.2 ICCPR	Bilaga till Europakonventionen, särskilt dess art. 27.1; EU:s rambeslut om bekämpning av människohandel (EGT L 203, 1.8.2002, s. 1)
6	Rätt till frihet och säkerhet	Art. 5		Art. 9 och 10 ICCPR; art. 14 CRPD	Art. 82, 83 och 85 FEUF
7	Respekt för privatlivet och familjelivet	Art. 8		Art. 17 ICCPR; art. 22 CRPD; art. 16 CEDAW; art. 16 CRC; art. 5 d ICERD	
8 (1)	Skydd av personuppgifter	Art. 8			
8 (2)	Lagenligt, för bestämda ändamål, på grundval av samtycke eller legitim grund, tillgång, rättelse		Konventionen om uppgiftsskydd (konv. 108)*		Art. 16 FEUF och art. 39 i FEU; direktiv 95/46/EG; förordning 45/2001
8 (3)	Kontroll av oberoende myndighet				

Tillämpning av Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna i lagstiftning

EU-stadgan om de grundläggande rättigheterna	Motsvarande bestämmelser i Europakonventionen (inkl. operativa program)	Andra motsvarande instrument från Europarådet ²	FN:s människorättsinstrument ³	EU-lagstiftning/nationell lagstiftning enligt stadgans förklaringar
9	Rätt att ingå äktenskap och rätt att bilda familj	Art. 12	Art. 23 ICCPR	Hänvisning till "nationell lagstiftning"
10 (1)	Tankefrihet, samvetsfrihet och religionsfrihet	Art. 9	Art. 18 ICCPR, art. 14 CRC, art. 5 d ICERD	Hänvisning till "nationella konstitutionella traditioner" och "nationell lagstiftning"
10 (2)	Vapenvägran	Art. 9		EU-domstolens rättspraxis; protokollet om systemet för radio och TV i allmänhetens tjänst i medlemsstaterna som är bifogat fördragen; rådets direktiv 89/552/EG (särskilt det sjuttonde skälet)
11 (1)	Yttrandefrihet	Art. 10	Art. 19 ICCPR; art. 21 CRPD; art. 13 CRC; art. 5 d ICERD	
11 (2)	Mediernas frihet och mångfald		Art. 17 CRC	EU-domstolens rättspraxis; protokollet om systemet för radio och TV i allmänhetens tjänst i medlemsstaterna som är bifogat fördragen; rådets direktiv 89/552/EG (särskilt dess sjuttonde skäli); hänvisning till EU:s "konkurrenslagstiftning"

EU-stadgan om de grundläggande rättigheterna	Motsvarande bestämmelser i Europakonventionen (inkl. operativa program) ¹⁾	Andra motsvarande instrument från Europarådet ²⁾	FN:s människorättsinstrument ³⁾	EU-lagstiftning/nationell lagstiftning enligt stadgans förklaringar
12 (1)	Mötes- och föreningsfrihet	Art. 11 i gemenskapsstadgan om arbetstagares grundläggande sociala rättigheter (i följande: gemenskapsstadgan)*	Art. 21 och 22 ICCPR, art. 8 ICESCR, art. 15 CRC, art. 5 d ICERD	
12 (2)	Politiska partier			Art. 10.4 i FEU
13	Frihet för konsten och vetenskapen	Art. 10		Korsreferens till art. 1 i stadgan
14	Rätt till utbildning	Art. 2 P	Art. 13 ICESCR; art. 24 CRPD; art. 10 CEDAW; art. 28 CRC; art. 5 e ICERD	Gemensamma konstitutionella traditioner i medlemsstaterna
14 (1)	Utbildning, yrkesutbildning, fortbildning		Art. 13.2 b ICESCR	
14 (2)	Kostnadsfri obligatorisk undervisning		Art. 13.2 a och 14 ICESCR	Korsreferens till art. 24 i stadgan
14 (3)	Undervisningsanstalter; föräldraernas val		Art. 13.3 ICESCR	Korsreferens till art. 16 i stadgan och "nationell lagstiftning"

Tillämpning av Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna i lagstiftning

EU-stadgan om de grundläggande rättigheterna	Motsvarande bestämmelser i Europakonventionen (inkl. operativa program) ¹⁾	Andra motsvarande instrument från Europarådet ²⁾	FN:s människorättsinstrument ³⁾	EU-lagstiftning/nationell lagstiftning enligt stadgans förklaringar
15 (1)	Fritt yrkesval och rätt att arbeta	Art. 1.2 ESC*; punkt 4 i gemenskapsstadgan*	Art. 6.1 ICESCR; art. 27 CRPD; art. 11 CEDAW; art. 5 e ICERD	Rättspraxis från EU-domstolen; art. 1.2 ESC; art. 156 FEUF (med avseende på begreppet "arbetsvillkor"); hänvisning till nationell lagstiftning
15 (2)	Rätt att söka arbete, arbeta, etablera sig samt tillhandahålla tjänster			Rättigheter garanterade genom artiklarna 26, 45, 49 och 56 FEUF
15 (3)	Icke-diskriminering av medborgare från tredje land som har rätt att arbeta	Art. 19.4 i ESC*		Art. 153.1 g i FEUF; hänvisning till "nationell lagstiftning" (när det gäller rekrytering av sjömän)
16	Näringsfrihet			EU-domstolens rättspraxis; art. 119.1 och 119.3 FEUF
17	Rätt till egendom	Art. 1 P1	Art. 5 d ICERD	Rättspraxis från EU-domstolen; hänvisning till EU:s sekundärrätt
18	Rätt till asyl			Art. 78 FEUF; protokoll avseende Förenade kungariket, Irland och Danmark; protokoll om asyl
19 (1)	Kollektiv utvisning	Art. 4 P4	Art. 5 ICERD; art. 13 ICCPR*	

EU-stadgan om de grundläggande rättigheterna	Motsvarande bestämmelser i Europakonventionen (inkl. operativa program)	Andra motsvarande instrument från Europarådet ²	FN:s människorättsinstrument ³	EU-lagstiftning/nationell lagstiftning enligt stadgans förklaringar
19 (2)	Skydd vid avlägsnande, utvisning och utlämning	Art. 3 ECPT	Art. 3 CAT; art. 22 CRC; art. 13 ICCPR	
20	Likhet inför lagen	Art. 6 och 14; art. 1 P12	Art. 14.1 och art. 16 ICCPR	"Allmän rättslig princip som återfinns i alla europeiska konstitutioner"; EU-domstolens rättspraxis
21	Icke-diskriminering	Art. 14	ICERD; art. 2 och 27 ICCPR; art. 5 CRPD; CEDAW	Art. 19 FEUF; punkt 2 motsvarar art. 18.1 FEUF "och måste tillämpas i enlighet med den artikeln"
22	Kulturell, religiös och språklig mångfald		Art. 27 ICCPR; art. 15 ICESCR; art. 30 CRPD; art. 5 e ICERD	Art. 6 FEU; art. 167.1 och 167.4 FEUF; art. 3.3 FEU; art. 17 FEUF
23	Jämställdhet mellan kvinnor och män	Art. 14; P12	Art. 3 ICCPR; art. 3 CEDAW	Art. 3 i FEU; art. 8 FEUF; art. 157 FEUF; direktiv 76/207/EEG (lika behandling av män och kvinnor)
24	Barnets rättigheter		Art. 3, 9, 12 och 13 CRC*; art. 24 ICCPR; art. 7 CRPD; OPCRC – SC	Art. 8 i FEUF

Tillämpning av Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna i lagstiftning

EU-stadgan om de grundläggande rättigheterna	Motsvarande bestämmelser i Europakonventionen (inkl. operativa program)	Andra motsvarande instrument från Europarådet ²	FN:s människorättsinstrument ³	EU-lagstiftning/nationell lagstiftning enligt stadgans förklaringar
25	Äldres rättigheter	Art. 23 ESC 96*; art. 24 och 25 i gemenskapsstadgan*	CRPD	
26	Integrering av personer med funktionshinder	Art. 15 ESC*; punkt 26 i gemenskapsstadgan*		
27	Arbetsstagares rätt till information och samråd inom företaget	Art. 21 ESC 96*; punkterna 17 och 18 i gemenskapsstadgan*	ILO-konventionerna	Art. 154 och 155 FEUF; direktiv 2002/14/EG (samråd med anställda), 98/59/EG (kollektiva uppsägningar), 2001/23/EG (överföringar av företag) och 94/45/EG (europeiska företagsråd)
28	Förhandlingsrätt och rätt till kollektiva åtgärder	Art. 6 ESC*; punkterna 12-14 i gemenskapsstadgan*		Europadomstolens rättspraxis om art. 11 i Europakonventionen; hänvisning till "nationella lagar och praxis"
29	Rätt till tillgång till arbetsförmedlingar	Art. 13 ESC*; punkt 13 i gemenskapsstadgan om arbetsstagares rättigheter*		
30	Skydd mot uppsägning utan saklig grund	Art. 24 ESC 96*	Art. 5 e ICERD	Direktiv 2001/23/EG (överföringar av företag), direktiv 80/987/EEG (arbetsgivares insolvens), ändrat genom direktiv 2002/74/EG

EU-stadgan om de grundläggande rättigheterna	Motsvarande bestämmelser i Europakonventionen (inkl. operativa program) ¹	Andra motsvarande instrument från Europarådet ²	FN:s människorättsinstrument ³	EU-lagstiftning/nationell lagstiftning enligt stadgens förklaringar
31 (1)	Rättvisa arbetsvillkor	Art. 3 ESC*; punkt 19 i gemenskapsstadgan om arbetstagares rättigheter*; art. 26 ESC 96*	Art. 7 ICESCR; art. 5 e ICERD	Direktiv 89/391/EEG (arbetstagares säkerhet och hälsa) "arbetsförhållanden" ska förstås i den mening som avses i art. 156 FEUF
31 (2)	Maximal arbetstid	Art. 2 ESC*; punkt 8 i gemenskapsstadgan*	Art. 7 d ICESCR	Direktiv 93/104/EG (arbetstid)
32	Förbud mot barnarbete och skydd av ungdomar i arbetslivet	Art. 7 ESC*; punkterna 20–23 i gemenskapsstadgan*	Art. 10.3 ICESCR	Direktiv 94/33/EG (skydd av minderåriga i arbetslivet)
33 (1)	Familjeliv och yrkesliv	Art. 16 ESC*	Art. 23.1 ICCPR; art. 10 ICESCR	
33 (2)	Skydd mot uppsägning	Art. 8 ESC*; art. 27 ESC 96 *	Art. 10.2 ICESCR	Rådets direktiv 92/85/EEG (hälsa på arbetsplatsen för arbetstagare som är gravida); direktiv 96/34/EG om ramavtal om föräldralighet
34	Social trygghet och socialt stöd		Art. 9–11 ICESCR; Art. 28 CRPD; Art. 13 CEDAW; Art. 26 CRC; art. 5 e ICERD	

EU-stadgan om de grundläggande rättigheterna	Motsvarande bestämmelser i Europakonventionen (inkl. operativa program)	Andra motsvarande instrument från Europarådet ²	FN:s människorättsinstrument ³	EU-lagstiftning/nationell lagstiftning enligt stadgans förklaringar
34 (1)	Social trygghet och socialt stöd	Art. 12 ESC*; punkt 10 i gemenskapsstadgan*;		Art. 153 och 156 FEUF;
34 (2)	Är bosatta eller förflyttar sig lagligt inom unionen	Art. 12.4 och 13.4 ESC*; punkt 2 i gemenskapsstadgan*		Förordning (EEG) nr 1408/71 och förordning (EEG) nr 1612/68
34 (3)	Bekämpa social utslagning och fattigdom	Art. 13 ESC*; art. 30 och 31 ESC 96*; punkt 10 i gemenskapsstadgan*;	Art. 5 e ICERD	Art. 153 i FEUF
35	Hälsoskydd	Art. 11 och 12 ESC*	Art. 12 ICESCR; art. 25 CRPD; art. 12 CEDAW; art. 24 CRC	Art. 168 i FEUF
36	Tillgång till tjänster av allmänt ekonomiskt intresse			Art. 14 FEUF; hänvisning till "nationella bestämmelser"
37	Miljöskydd		Art. 12 b ICESCR	Art. 3.3 FEU; art. 11 och 191 FEUF; "Använder sig av bestämmelserna i vissa nationella författningar"
38	Konsumentskydd			Art. 169 i FEUF
39	Rösträtt och valbarhet till Europaparlamentet		Art. 29 CRPD; art. 7-8 CEDAW; art. 25 ICCPR; art. 5 c ICERD	Art. 20.2 och 22 i FEUF; art. 14.3 i FEU

EU-stadgan om de grundläggande rättigheterna	Motsvarande bestämmelser i Europakonventionen (inkl. operativa program) ¹⁾	Andra motsvarande instrument från Europarådet ²⁾	FN:s människorättsinstrument ³⁾	EU-lagstiftning/nationell lagstiftning enligt stadgans förklaringar
40	Rösträtt och valbarhet i kommunala val		Art. 29 CRPD; art. 7-8 CEDAW; art. 25 ICCPR; art. 5 c ICERD	Art. 20.2 och 22 i FEUF
41	Rätt till god förvaltning			Rättspraxis från EU-domstolen; art. 20.2 d, 25, 296, 298 och 340 i FEUF; korsreferens till art. 47 i stadgan
42	Rätt till tillgång till handlingar			Art. 15.3 i FEUF; förordning nr 1049/2001 (tillgång till handlingar); Art. 20 och 228 i FEUF
43	Europeiska ombudsmannen			
44	Rätt att göra framställningar			Art. 20 och 227 i FEUF
45	Fri rörlighet och vistelse		Art. 12 ICCPR; art. 18 CRPD; art. 10 CRC; art. 5 d ICERD	Art. 20.2 a i FEUF; rättspraxis för EU-domstolen; artiklarna 77, 78 och 79 i FEUF
46	Diplomatiskt och konsulariskt skydd			Art. 20 och 23 i FEUF
47 första stycket	Rätt till ett effektivt rättsmedel vid en domstol	Art. 13	Art. 2.3 ICCPR; art. 13 CRPD; art. 40.2 b CRC; art. 6 ICERD	Art. 13 Europakonventionen; rättspraxis för EU-domstolen; artiklarna 251- 281 FEUF

EU-stadgan om de grundläggande rättigheterna	Motsvarande bestämmelser i Europakonventionen (inkl. operativa program)	Andra motsvarande instrument från Europarådet ²	FN:s människorättsinstrument ³	EU-lagstiftning/nationell lagstiftning enligt stadgans förklaringar
47 andra stycket	Rätten till en rättvis och offentlig rättegång	Art. 6.1	Art. 14.3 d ICCPR; art. 40.2 b CRC	Art. 6.1 Europakonventionen; rättspraxis för EU-domstolen;
47 tredje stycket	Rättshjälp (behovsbaserad)	Art. 6.1	Art. 14.3 d ICCPR; art. 40.2 b CRC	Europadomstolens rättspraxis
48	Presumtion för oskuld och rätten till försvar	Art. 6.2 och 6.3	Art. 14.2 och 14.3 ICCPR; art. 40.2 b CRC	Art. 6.2 och 6.3 i Europakonventionen
49.1 och 49.2	Principerna om laglighet och proportionalitet i fråga om brott och straff	Art. 7	Art. 15 ICCPR; art. 40.3 CRC	Art. 15 ICCPR; art 7 Europakonventionen; hänvisning till "vanliga konstitutionella traditioner" och rättspraxis från EU-domstolen
49 (3)	Proportionella påföljder			
50	Rätt att inte bli dömd eller straffad två gånger för samma brott	Art. 4 P7	Art. 14.7 ICCPR	Art. 4 P7; EU-domstolens rättspraxis; Schengenkonventionen; art. 7 i konventionen om skydd av Europeiska gemenskapernas ekonomiska intressen; art. 10 i konventionen om kampen mot korruption

Källa: FRA, 2018

Register

Rättspraxis från Europeiska unionens domstol

<i>A. Leur-Bloem mot Inspecteur der Belastingdienst/Ondernemingen Amsterdam 2</i> , C-28/95, 17 juli 1997	69
<i>Abdoulaye Amadou Tall mot Centre public d'action sociale de Huy (CPAS de Huy)</i> , C-239/14, 17 december 2016	32
<i>Alfredo Rendón Marín mot Administración del Estado</i> [tribunalen], C-165/14, 13 september 2016	67
<i>Andrea Francovich och Danila Bonifaci m.fl. mot Republiken Italien</i> , förenade målen C-6/90 och C-9/90, 19 november 1991	34
<i>Ángel Rodríguez Caballero mot Fondo de Garantía Salarial (Fogasa)</i> , C-442/00, 12 december 2002	32, 44, 60, 68
<i>Angelo Ferlini mot Centre hospitalier de Luxembourg</i> , C-411/98, 3 oktober 2000	34
<i>Anonymi Geniki Etairia Tsimenton Iraklis (AGET Iraklis) mot Ypourgos Ergasias, Koinonikis Asfalis kai Koinonikis Allilengyis</i> [tribunalen], C-201/15, 21 december 2016	64, 65, 77
<i>Association de médiation sociale mot Union locale des syndicats CGT m.fl.</i> , C-176/12, 15 januari 2014	21, 34
<i>Aurubis Bulgaria AD mot Nachalnik na Mitnitsa Stolichna</i> , C-546/09, 31 mars 2011	18, 57
<i>Berlington Hungary Tanácsadó és Szolgáltató kft m.fl. mot Magyar Állam</i> , C-98/14, 11 juni 2015	45, 65
<i>Berlioz Investment Fund SA mot Directeur de l'administration des contributions directes</i> [tribunalen], C-682/15, 16 maj 2017	43, 57
<i>Blanka Soukupová mot Ministerstvo zemědělství</i> , C-401/11, 11 april 2013	18, 31
<i>Booker Aquacultur Ltd (C-20/00) och Hydro Seafood GSP Ltd (C-64/00) mot The Scottish Ministers</i> , förenade målen C-20/00 och C-64/00, 10 juli 2003	42, 43, 51

<i>Brasserie du Pêcheur SA mot Bundesrepublik Deutschland och The Queen mot Secretary of State for Transport, ex parte: Factortame Ltd m.fl., förenade målen C-46/93 och C-48/93, 5 mars 1996</i>	35
<i>Brottmål mot Gianpaolo Paoletti m. fl., C-218/15, 6 oktober 2016</i>	58
<i>Brottmål mot Luca Menci [tribunalen], C-524/15, 20 mars 2018</i>	75
<i>Brottmål mot Magatte Gueye (C-483/09) och Valentín Salmerón Sánchez (C-1/10), förenade målen C-483/09 och C-1/10, 15 september 2011</i>	41, 63
<i>Brottmål mot Maria Amélia Nunes och Evangelina de Matos, C-186/98, 8 juli 1999</i>	58
<i>Brottmål mot Özlem Garenfeld, C-405/10, 10 november 2011</i>	43, 57, 59
<i>Centre public d'action sociale d'Ottignies-Louvain-La-Neuve mot Moussa Abdida, C-562/13, 18 december 2014</i>	32
<i>Claude Chartry mot belgiska staten, C-457/09, 11 mars 2011</i>	41
<i>Cruciano Siragusa mot Regione Sicilia – Soprintendenza Beni Culturali e Ambientali di Palermo, C-206/13, 6 mars 2014</i>	20, 41, 63, 70
<i>Daniele Annibaldi mot Sindaco del Comune di Guidonia och Presidente Regione Lazio, C-309/96, 18 december 1997</i>	41
<i>DEB Deutsche Energiehandels- und Beratungsgesellschaft mbH mot Förbundsrepubliken Tyskland, C-279/09, 22 december 2010</i>	18, 20
<i>Deponiezweckverband Eiterköpfe mot Land Rheinland-Pfalz, C-6/03, 14 april 2005</i>	42, 54
<i>Dieter Krombach mot André Bamberski, C-7/98, 28 mars 2000</i>	51
<i>Ebony Maritime SA och Loten Navigation Co. Ltd mot Prefetto della Provincia di Brindisi m.fl., C-177/95, 27 februari 1997</i>	58
<i>Elliniki Radiophonia Tiléorassi AE och Panellinia Omospondia Syllogon Prossopikou mot Dimotiki Etairia Pliroforissis och Sotirios Kouvelas och Nicolaos Avdellas m.fl., C-260/89, 18 juni 1991</i>	44, 64

<i>Emiliano Torralbo Marcos mot Korota SA och Fondo de Garantía Salarial</i> , C-265/13, 27 mars 2014	40
<i>Erich Stauder mot staden Ulm – Sozialamt</i> , mål 29/69, 12 november 1969	16
<i>Eugenia Florescu m.fl. mot Casa Județeană de Pensii Sibiu m.fl.</i> [tribunalen], C-258/14, 13 juni 2017	42, 51, 75, 79
<i>Europaparlamentet mot Europeiska unionens råd</i> [tribunalen], C-540/03, 27 juni 2006	24
<i>Europeiska kommissionen mot Konungariket Spanien</i> , C-610/10, 11 december 2012	20
<i>Europeiska unionens råd mot Bank Mellat</i> , C-176/13 P, 18 februari 2016	20
<i>Europeiska unionens råd mot Bank Saderat Iran</i> , C-200/13 P, 21 april 2016	20
<i>F mot Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal</i> , C-473/16, 25 januari 2018	72, 77, 79
<i>Finančné riaditeľstvo Slovenskej republiky mot BB construct s.r.o.</i> C-534/16, 26 oktober 2017	72, 78, 80
<i>Gabrielle Defrenne mot Société anonyme belge de navigation aérienne</i> <i>Sabena</i> , mål 43-75, 8 april 1976	34
<i>Geoffrey Léger mot Ministre des Affaires sociales, de la Santé et des</i> <i>Droits des femmes och Etablissement français du sang</i> , C-528/13, 29 april 2015	18
<i>Georg Stollwitzer mot ÖBB Personenverkehr AG</i> , C-482/16, 14 mars 2018	32
<i>Gerardo Ruiz Zambrano mot Office national de l'emploi (ONEm)</i> [tribunalen], C-34/09, 8 mars 2011	67
<i>Gerhard Fuchs (C-159/10) och Peter Köhler (C-160/10) mot Land Hessen</i> , förenade mål C-159/10 och C-160/10, 21 juli 2011	77
<i>Grima Janet Nisttahuz Poclava mot Jose María Ariza Toledano (Taberna</i> <i>del Marqués)</i> , C-117/14, 5 februari 2015	63, 69

<i>H. Jippes, Afdeling Groningen van de Nederlandse Vereniging tot Bescherming van Dieren och Afdeling Assen en omstreken van de Nederlandse Vereniging tot Bescherming van Dieren mot Minister van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij, C-189/01, 12 juli 2001</i>	78
<i>Hubert Wachauf mot Bundesamt für Ernährung und Forstwirtschaft, mål 5/88, 13 juli 1989</i>	51, 53
<i>Idéal tourisme SA mot belgiska staten, C-36/99, 13 juli 2000</i>	56
<i>Impact mot Minister for Agriculture and Food m.fl. [tribunalen], C-268/06, 15 april 2008</i>	58
<i>International Transport Workers' Federation och Finnish Seamen's Union mot Viking Line ABP och OÜ Viking Line Eesti, C-438/05, 11 december 2007</i>	34
<i>Internationale Handelsgesellschaft mbH mot Einfuhr- und Vorratsstelle für Getreide und Futtermittel, mål 11/70, 17 december 1970</i>	16
<i>J. N. mot Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie [tribunalen], C-601/15 PPU, 15 februari 2016</i>	22, 74
<i>J. Nold, Kohlen- und Baustoffgroßhandlung mot Europeiska gemenskapernas kommission, mål 4/73, 14 maj 1974</i>	16
<i>Jiří Sabou mot Finanční ředitelství pro hlavní město Prahu [tribunalen], C-276/12, 22 oktober 2013</i>	18, 43, 54
<i>Johan Piek mot Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij, C-384/05, 11 januari 2007</i>	42, 51, 52
<i>José Vicente Olaso Valero mot Fondo de Garantía Salarial (Fogasa), C-520/03, 16 december 2004</i>	44, 61, 68
<i>Juan Carlos Sánchez Morcillo och María del Carmen Abril García mot Banco Bilbao Vizcaya Argentaria SA, C-169/14, 17 juli 2014</i>	32
<i>Kreshnik Ymeraga m.fl. mot Ministre du Travail, de l'Emploi et de l'Immigration, C-87/12, 8 maj 2013</i>	67
<i>Land Baden-Württemberg mot Panagiotis Tsakouridis [tribunalen], C-145/09, 23 november 2010</i>	44, 64

<i>Ledra Advertising Ltd m.fl. mot Europeiska kommissionen och Europeiska centralbanken (ECB) [tribunalen], förenade målen C-8/15 P till C-10/15 P, 20 september 2016</i>	39
<i>Lidl GmbH & Co. KG mot Freistaat Sachsen, C-134/15, 30 juni 2016</i>	78
<i>Lietuvos Respublikos transporto priemonių draudikų biuras mot Gintaras Dockevičius och Jurgita Dockevičienė, C-587/15, 15 juni 2017</i>	42, 51
<i>Liliana Tudoran m.fl. mot SC Suport Colect SRL, C-92/14, 3 juli 2014</i>	41
<i>Liselotte Hauer mot Land Rheinland-Pfalz, mål 44/79, 13 december 1979</i>	77
<i>M. G. Eman och O. B. Sevinger mot College van burgemeester en wethouders van Den Haag [tribunalen], C-300/04, 12 september 2006</i>	34, 43, 51
<i>María Cristina Guerrero Pecino mot Fondo de Garantía Salarial (Fogasa), C-177/05, 13 december 2005</i>	44, 60, 68
<i>Maribel Dominguez mot Centre informatique du Centre Ouest Atlantique och Préfet de la région [tribunalen], C-282/10, 24 januari 2012</i>	54
<i>Marie Landtová mot Česká správa sociálního zabezpečení, C-399/09, 22 juni 2011</i>	32
<i>Mark Alemo-Herron m.fl. mot Parkwood Leisure Ltd, C-426/11, 18 juli 2013</i>	32
<i>Mario Vital Pérez mot Ayuntamiento de Oviedo, C-416/13, 13 november 2014</i>	18
<i>Michael Schwarz mot Stadt Bochum, C-291/12, 17 oktober 2013</i>	18
<i>N. S. (C-411/10) mot Secretary of State for the Home Department och M. E. m.fl. (C-493/10) mot Refugee Applications Commissioner och Minister for Justice, Equality and Law Reform [tribunalen], förenade målen C-411/10 och C-493/10, 21 december 2011</i>	10, 54
<i>N. V. Algemene Transport- en Expeditie Onderneming van Gend & Loos mot Netherlands Inland Revenue Administration, C-26/62, 5 februari 1963</i>	32

<i>Nttonik Anonymi Etaireia Emporias H/Y, Logismikou kai Paroxis Ypiresion Michanografisis och Ioannis Michail Pikoulas mot Epitropi Kefalaiagoras, C-430/05, 5 juli 2007</i>	57, 58
<i>O och S mot Maahanmuuttovirasto och Maahanmuuttovirasto mot L, förenade målen C-356/11 och C-357/11, 6 december 2012</i>	43
<i>Othmar Michaeler (C-55/07 och C-56/07), Subito GmbH (C-55/07 och C-56/07) och Ruth Volgger (C-56/07) mot Amt für sozialen Arbeitsschutz och Autonome Provinz Bozen, förenade målen C-55/07 och C-56/07, 24 april 2008</i>	16
<i>Paraskevas Louloudakis mot Elliniko Dimosio, C-262/99, 12 juli 2001</i>	57
<i>Pelckmans Turnhout NV mot Walter Van Gastel Balen NV m.fl., C-483/12, 8 maj 2014</i>	41, 65
<i>Petya Milkova mot Izpalnitenel direktor na Agentsiata za privatizatsia i sledprivatizatsionen control, C-406/15, 9 mars 2017</i>	15, 54
<i>Policie ČR, Krajské ředitelství policie Ústeckého kraje, odbor cizinecké policie mot Salah Al Chodor m.fl., C-528/15, 15 mars 2017</i>	82
<i>Productores de Música de España (Promusicae) mot Telefónica de España SAU [tribunalen], C-275/06, 29 januari 2008</i>	79
<i>Raffinerie Mediterranee (ERG) SpA, Polimeri Europa SpA och Syndial SpA mot Ministero dello Sviluppo economico m.fl. (C-379/08) och ENI SpA mot Ministero Ambiente e Tutela del Territorio e del Mare m.fl. (C-380/08) [tribunalen], förenade målen C-379/08 och 388/08, 9 mars 2010</i> ..	75
<i>Robert Pflieger m.fl., C-390/12, 30 april 2014</i>	18, 44, 45, 64
<i>Roman Angonese mot Cassa di Risparmio di Bolzano SpA, C-281/98, 6 juni 2000</i>	34
<i>Safe Interenvios, SA mot Liberbank, SA m.fl., C-235/14, 10 mars 2016</i>	64
<i>Schindler Holding Ltd m.fl. mot Europeiska kommissionen, C-501/11 P, 18 juli 2013</i>	22
<i>Secretary of State for the Home Department mot CS [tribunalen], C-304/14, 13 september 2016</i>	67

<i>Seda Küçükdeveci mot Swedex GmbH & Co. KG, C-555/07, 19 januari 2010</i>	33, 44, 61, 62
<i>Servet Kamberaj mot Istituto per l'Edilizia Sociale della Provincia autonoma di Bolzano (IPES) m.fl. [tribunalen], C-571/10, 24 april 2012</i>	22
<i>Sky Italia Srl mot Autorità per le Garanzie nelle Comunicazioni, C-234/12, 18 juli 2013</i>	18, 55
<i>Sky Österreich GmbH mot Österreichischer Rundfunk [tribunalen], C-283/11, 22 januari 2013</i>	79
<i>Società italiana petroli SpA (IP) mot Borsana Srl, C-2/97, 17 december 1998</i>	42, 54
<i>Srl CILFIT och Lanificio di Gavardo SpA mot Ministero della sanità, C-283/81, 6 oktober 1982</i>	36
<i>Staatssecretaris van Justitie mot Tayfun Kahveci och Osman Inan, förenade målen C-7/10 och C-9/10, 29 mars 2012</i>	43, 51
<i>Stefano Melloni mot Ministerio Fiscal [tribunalen], C-399/11, 26 februari 2013</i>	25
<i>Tele2 Sverige AB mot Post- och telestyrelsen och Secretary of State for the Home Department mot Tom Watson m.fl. [tribunalen], förenade målen C-203/15 och C-698/15, 21 december 2016</i>	23
<i>Teresa Cicala mot Regione Siciliana, C-482/10, 21 december 2011</i>	42, 68, 69
<i>Texdata Software GmbH, C-418/11, 26 september 2013</i>	18, 40, 43, 60
<i>The Society for the Protection of Unborn Children Ireland Ltd mot Stephen Grogan m.fl., C-159/90, 4 oktober 1991</i>	65
<i>The Queen mot Secretary of State for the Environment, Minister of Agriculture, Fisheries and Food, ex parte: H. A. Standley m.fl., C-293/97, 29 april 1999</i>	77
<i>Thierry Delvigne mot Commune de Lesparre Médoc och Préfet de la Gironde [tribunalen], C-650/13, 6 oktober 2015</i>	40, 43, 51, 72, 74, 76
<i>Thomas Pringle mot Government of Ireland m.fl., C-370/12, 27 november 2012</i>	43, 51

<i>Toshiba Corporation m.fl. mot Úřad pro ochranu hospodářské soutěže</i> [tribunalen], C-17/10, 14 februari 2012	18
<i>Unibet (London) Ltd och Unibet (International) Ltd mot Justitiekanslern</i> [tribunalen], C-432/05, 13 mars 2007	58
<i>Vera Egenberger mot Evangelisches Werk für Diakonie und Entwicklung</i> e.V, C-414/16, 17 april 2018	34
<i>Vereinigte Familiapress Zeitungsverlags- und vertriebs GmbH mot</i> <i>Heinrich Bauer Verlag</i> , C-368/95, 26 juni 1997	66
<i>Víctor Manuel Julian Hernández m.fl. mot Reino de España</i> <i>(Subdelegación del Gobierno de España en Alicante) m.fl.</i> , C-198/13, 10 juli 2014	41, 54, 63, 69
<i>Vino Cosimo Damiano mot Poste Italiane SpA</i> , C-161/11, 22 juni 2011	41
<i>Vino Cosimo Damiano mot Poste Italiane SpA</i> , C-20/10, 11 november 2010	41
<i>Volker und Markus Schecke GbR (C-92/09) och Hartmut Eifert (C-93/09)</i> <i>mot Land Hessen</i> [tribunalen], förenade målen C-92/09 och C-93/09, 9 november 2010	79
<i>WebMindLicenses kft mot Nemzeti Adó- és Vámhivatal Kiemelt Adó- és</i> <i>Vám Főigazgatóság</i> , C-419/14, 17 december 2015	40
<i>Werner Fries mot Lufthansa CityLine GmbH</i> , C-190/16, 5 juli 2017 ...	71, 74, 75, 76, 78
<i>Werner Mangold mot Rüdiger Helm</i> [tribunalen], C-144/04, 22 november 2005	33
<i>Yassin Abdullah Kadi och Al Barakaat International Foundation mot</i> <i>Europeiska unionens råd och Europeiska gemenskapernas</i> <i>kommission</i> [tribunalen], förenade målen C-402/05 P och C-415/05 P, 3 september 2008	77
<i>Åklagaren Hans Åkerberg Fransson</i> [tribunalen], C-617/10, 26 februari 2013	20, 39, 40, 43, 58
Rättspraxis från Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna	
<i>Andrle mot Republiken Tjeckien</i> , nr 6268/08, 20 juni 2011	31
<i>Malone mot Förenade kungariket</i> , nr 8691/79, 2 augusti 1984	74

Sunday Times mot Förenade kungariket, nr 6538/74, 26 april 1979 74

Unionslagstiftning

Europaparlamentets och rådets direktiv 2010/13/EU av den 10 mars 2010 om samordning av vissa bestämmelser som fastställs i medlemsstaternas lagar och andra författningar om tillhandahållande av audiovisuella medietjänster, EUT L 95, 15.4.2010, s. 1 .. 55

Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 1013/2006 av den 14 juni 2006 om transport av avfall, EGT L 190, 12.7.2006, s. 1 59

Rådets direktiv 2000/78/EG av den 27 november 2000 om upprättande av en allmän ram för likabehandling i arbetslivet, EGT L 303, 2.12.2000, s. 16–22 ..... 15, 57, 63, 70

Rådets elfte direktiv 89/666/EEG av den 21 december 1989 om krav på offentlighet i filialer som har öppnats i en medlemsstat av vissa typer av bolag som lyder under lagstiftningen i en annan stat, EGT L 395, 30.12.1989, s. 36 60

Rådets rambeslut 2001/220/RIF av den 15 mars 2001 brottsoffrets ställning i straffrättsliga förfaranden, EGT L 82, 22.3.2001, s. 1 63

Rättelse till Europaparlamentets och rådets direktiv 2010/13/EU av den 10 mars 2010 om samordning av vissa bestämmelser som fastställs i medlemsstaternas lagar och andra författningar om tillhandahållande av audiovisuella medietjänster (direktiv om audiovisuella medietjänster) (EUT L 95, 15.4.2010), EUT L 263, 6.10.2010, s. 15 55

Kontakta EU

Besök

Det finns hundratals Europa direkt-kontor i hela EU. Hitta ditt närmaste kontor på https://europa.eu/european-union/contact_sv.

Telefon eller mejl

Tjänsten Europa direkt svarar på dina frågor om EU. Kontakta tjänsten på något av följande sätt:

- Ring det avgiftsfria telefonnumret 00 800 6 7 8 9 10 11 (en del operatörer kan ta betalt för samtalet).
- Ring telefonnumret +32 22999696.
- Mejla via webbplatsen (https://europa.eu/european-union/contact_sv).

EU-information

På nätet

På webbplatsen Europa finns det information om EU på alla officiella EU-språk (https://europa.eu/european-union/index_sv).

EU-publikationer

Ladda ned eller beställ både gratis och avgiftsbelagda EU-publikationer (<https://publications.europa.eu/sv/publications>). Om du behöver flera kopior av en gratispublikation kan du kontakta Europa direkt eller ditt lokala informationskontor (https://europa.eu/european-union/contact_sv).

EU-lagstiftning och andra rättsliga handlingar

Rättsliga handlingar från EU, inklusive all EU-lagstiftning sedan 1952, finns på alla officiella EU-språk på EUR-Lex (<http://eur-lex.europa.eu>).

Öppna data från EU

På EU:s portal för öppna data (<http://data.europa.eu/euodp/sv>) finns dataserier från EU. Dataserierna får laddas ned och användas fritt för kommersiella och andra ändamål.

Europeiska unionen har sedan år 2000 sin egen rättighetsförklaring – EU-stadgan om de grundläggande rättigheterna. Den blev rättsligt bindande 2009 och har samma rättsliga värde som EU-fördragen. De som är bekanta med huvudprinciperna i unionsrätten kan vanligtvis snabbt redogöra för att stadgan alltid är bindande för EU och endast bindande för medlemsstaterna när de "tillämpar unionsrätten". Men i praktiken råder det ibland osäkerhet kring när stadgan är tillämplig – inte ens i expertkretsar finns det alltid en klar uppfattning om vilka fall som omfattas och inte omfattas av stadgan. Denna handbok syftar till att skapa en bättre förståelse av stadgan och i vilka fall den är tillämplig i lagstiftning och beslutsfattande.